

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Urša Pavčič

**IMPLEMENTACIJA ČLOVEKOVIH PRAVIC IN NJENO
SPREMLJANJE**

Magistrsko delo

Ljubljana 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Urša Pavčič

Mentorica: doc. dr. Petra Roter

**IMPLEMENTACIJA ČLOVEKOVIH PRAVIC IN NJENO
SPREMLJANJE**

Magistrsko delo

Ljubljana 2009

Implementacija človekovih pravic in njeno spremljanje

V magistrskem delu obravnavam spremljanje uresničevanja človekovih pravic, kot ga izvajajo pristopi stalnega spremljanja uresničevanja človekovih pravic na globalni ravni. Na eni strani gre za pristope, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo podatke o kršitvah človekovih pravic. Med njimi pristop, ki ga uporablja Human Rights Watch. Na drugi strani pa za pristope, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo socialno-ekonomsko in drugo administrativno statistiko. Med njimi pristop, ki ga uporablja Sklad Združenih narodov za pomoč otrokom. Z analizo značilnosti teh dveh pristopov v smislu kdo in s kakšnim namenom spremlja uresničevanje pravic, na kakšen način in od koga pridobiva podatke ter kakšne kazalnike za odražanje stanja uporablja, ugotavljam omejitve pristopov pri zanesljivem in celovitem odražanju dejanskega stanja uresničevanja otrokovih pravic na globalni ravni. Nato prikažem, da v primeru, ko uresničevanje določene otrokove pravice spremljata oba pristopa, omejitve pristopov pri odražanju dejanskega stanja uresničevanja otrokovih pravic sicer niso presežene. Vendar je slika o uresničevanju spremljane otrokove pravice, še zlasti, če se uvršča v kategorijo ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, zanesljivejša in celovitejša. Zaradi kompleksnosti in večdimenzionalnosti koncepta človekovih pravic, različnost vidikov uresničevanja pravic, ki jih pristopa odražata, v spremljanju uresničevanja človekovih pravic narekuje uporabo obeh pristopov.

Ključne besede: človekove pravice, otrokove pravice, uresničevanje človekovih pravic, spremljanje človekovih pravic, kazalnik človekovih pravic

Implementation of human rights and its monitoring

In my thesis, I discuss permanent approaches to monitoring implementation of human rights at global level. On one hand, I analyse the approaches to monitoring implementation of human rights using data on human rights violations, amongst them the approach used by Human Rights Watch; on the other hand, I research the approaches to monitoring the implementation of human rights using socio-economic and other administrative statistics, amongst them the approach used by The United Nations Children's Fund. Through the analysis of characteristics of these two approaches in terms of who and for what purpose monitors the implementation of rights, how and from whom the information is obtained, and what indicators they use to reflect the state of affairs of rights implementation, I assess the constraints of approaches in reflecting the actual implementation of the Rights of the Child at global level. Then I show that in case the implementation of a certain right of the child is monitored by both approaches, the constraints of the approaches in reflecting the actual implementation of the Rights of the Child are not exceeded. However, the reflection of actual implementation of the monitored right of the child is, especially if the right classifies as economic, social, and cultural right, more reliable and comprehensive. Due to the complexity and multidimensional nature of the human rights concept, diverse aspects of human rights implementation, as reflected by the two approaches, call for the use of both approaches in the monitoring of human rights implementation.

Keywords: human rights, children's rights, human rights implementation, human rights monitoring, human rights indicator

KAZALO VSEBINE

1. UVOD.....	11
2. TEORETSKO-KONCEPTUALNI OKVIR SPREMLJANJA ČLOVEKOVIH IN OTROKOVIH PRAVIC	23
2.1 SPREMLJANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC.....	24
2.1.1 Kazalnik človekovih pravic	26
2.1.2 Nadomestni kazalniki človekovih pravic.....	27
2.1.2.1 Kazalnik človekovega razvoja.....	27
2.1.2.2 Referenčne vrednosti.....	29
2.2 KONCEPTUALNI OKVIR ZA RAZVOJ KAZALNIKOV ČLOVEKOVIH PRAVIC.....	29
2.2.1 Oblikovanje kazalnikov posameznih človekovih pravic	30
2.2.2 Oblikovanje kazalnikov presečnih norm	32
2.3 SPREMLJANJE OTROKOVIH PRAVIC	33
2.3.1 Poskus oblikovanja kazalnikov za spremljanje uresničevanja otrokovih pravic.....	36
3. ZNAČILNOSTI PRISTOPOV	42
3.1 SPLOŠNI PODATKI O ORGANIZACIJAH	43
3.1.1 Human Rights Watch.....	43
3.1.2 Sklad Združenih narodov za pomoč otrokom.....	45
3.2 PRISTOP HUMAN RIGHTS WATCH.....	46
3.2.1 Namen spremljanja uresničevanja človekovih pravic.....	46
3.2.2 Način spremljanja uresničevanja človekovih pravic.....	48
3.2.3 Način zbiranja in obdelave podatkov.....	51
3.2.4 Spremljane človekove pravice	55
3.3 PRISTOP SKLADA ZDRUŽENIH NARODOV ZA POMOČ OTROKOM	57
3.3.1 Namen spremljanja uresničevanja človekovih pravic.....	57
3.3.2 Način spremljanja uresničevanja človekovih pravic in spremljane človekove pravice.....	61
3.3.3 Način zbiranja in obdelave podatkov.....	70
3.4 PRIMERNOST PRISTOPOV ZA SPREMLJANJE DVEH KATEGORIJ ČLOVEKOVIH PRAVIC	73

4. STANJE URESNIČEVANJA OTROKOVIH PRAVIC	76
4.1 PRAVICA DO ZAŠČITE PRED EKONOMSKIM IZKORIŠČANJEM IN ŠKODLJIVIMI OBLIKAMI DELA	77
4.1.1 Stanje uresničevanja pravice, kot ga odraža pristop Human Rights Watch .	77
4.1.1.1 Družinsko kmetovanje v Združenih državah Amerike.....	78
4.1.1.2 Delo otrok na poljih bombaža v Egiptu	80
4.1.1.3 Delo otrok na plantažah banan v Ekvadorju	80
4.1.1.4 Delo otrok za plačilo dolgov v indijski industriji svile	81
4.1.1.5 Trgovina z otroki v Togu.....	83
4.1.1.6 Zlorabe gospodinjskih pomočnic/pomočnikov v Salvadorju	84
4.1.1.7 Nevarno delo otrok na plantažah sladkornega trsta v Salvadorju	85
4.1.1.8 Zlorabe in izkoriščanje gospodinjskih pomočnic/pomočnikov v Indoneziji .	87
4.1.1.9 Zlorabe gospodinjskih pomočnic/pomočnikov v Maroku	88
4.1.1.10 Izkoriščanje in zlorabe gospodinjskih pomočnic/pomočnikov v Gvineji....	89
4.1.2 Stanje uresničevanja pravice, kot ga odraža pristop Sklada Združenih narodov za pomoč otrokom	90
4.1.2.1 Definicija kazalnika in viri podatkov.....	90
4.1.2.2 Delo otrok po svetu	92
4.1.2.3 Delo otrok v obravnavanih državah	95
4.1.3 Primerjava prikazanega stanja uresničevanja pravice.....	96
4.2 PRAVICA DO IZOBRAŽEVANJA	98
4.2.1 Stanje uresničevanja pravice, kot ga odraža pristop Human Rights Watch .	98
4.2.1.1 Telesno kaznovanje v kenijskih šolah	100
4.2.1.2 Spolno nasilje nad deklicami v južnoafriških šolah.....	101
4.2.1.3 Nasilje in diskriminacija zoper lezbične, gejevske, biseksualne in transspolne učenke in učence v ameriških šolah	102
4.2.1.4 Diskriminacija arabskih otrok v izraelskih šolah	103
4.2.1.5 Osnovno izobraževanje otrok na južnoafriških kmetijah	104
4.2.1.6 Zlorabe otrok, prizadetih zaradi virusa HIV oziroma aidsa v Indiji	105
4.2.1.7 Otroci, prizadeti zaradi virusa HIV oziroma aidsa, in njihova pravica do izobraževanja v Keniji, Južnoafriški republiki in Ugandi	107
4.2.1.8 Izobraževanje v Afganistanu	108
4.2.2 Stanje uresničevanja pravice, kot ga odraža pristop Sklada Združenih narodov za pomoč otrokom	109
4.2.2.1 Definicije kazalnikov in viri podatkov	109
4.2.2.2 Pravica do izobraževanja po svetu	113
4.2.2.3 Pravica do izobraževanja v obravnavanih državah.....	117
4.2.3 Primerjava prikazanega stanja uresničevanja pravice.....	122
5. ZAKLJUČEK	124
6. LITERATURA	130

KAZALO SLIK

Slika 4.1.2.2.1:	Delež otrok v starosti od pet do štirinajst let, ki delajo, glede na regije (1999–2007)	93
Slika 4.1.2.2.2:	Delež otrok v starosti od pet do štirinajst let, ki delajo (1999–2007)	93
Slika 4.1.2.2.3:	Delež otrok v starosti od pet do štirinajst let, ki delajo, glede na značilnosti družbenega okolja (1999–2006)	94
Slika 4.1.2.2.4:	Delež otrok v starosti od pet do štirinajst let, ki delajo, glede na spol (1999–2006)	94
Slika 4.2.2.1.1:	Število otrok v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno izobraževanje, ki se ne izobražujejo (v milijonih), glede na podatke o neto vključenosti in glede na podatke o neto vključenosti in udeležbi (2002 in 2005–2006)	112
Slika 4.2.2.2.1:	Število otrok v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno izobraževanje, ki se ne izobražujejo, glede na regije (2006)	113
Slika 4.2.2.2.2:	Neto razmerje vključenosti in udeležbe v osnovnem izobraževanju glede na regije (2000–2006)	114
Slika 4.2.2.2.3:	Neto razmerje vključenosti in udeležbe v osnovnem izobraževanju (2000–2006)	114
Slika 4.2.2.2.4:	Neto razmerje udeležbe v osnovnem izobraževanju glede na značilnosti družbenega okolja (2000–2006)	115
Slika 4.2.2.2.5:	Neto razmerje vključenosti in udeležbe v sekundarnem izobraževanju glede na regije (2000–2006)	116
Slika 4.2.2.2.6:	Neto razmerje vključenosti in udeležbe v sekundarnem izobraževanju (2000–2006)	116
Slika 4.2.2.2.7:	Neto razmerje udeležbe v sekundarnem izobraževanju glede na značilnosti družbenega okolja (2000–2006)	117

KAZALO TABEL

Tabela 3.3.2.1: Kazalniki Sklada Združenih narodov za pomoč otrokom	67
---	----

SEZNAM KRATIC

AAAS	<i>American Association for the Advancement of Science</i> (Ameriška zveza za napredek v znanosti)
BDP	bruto družbeni proizvod
CDC	<i>Centers for Disease Control and Prevention</i> (Center za nadzor in preprečevanje bolezni)
DHS	<i>Demographic and Health Surveys</i> (demografske in zdravstvene raziskave)
FAO	<i>Food and Agriculture Organization of the United Nations</i> (Organizacija Združenih narodov za hrano in kmetijstvo)
HRW	<i>Human Rights Watch</i>
HURIDOCS	<i>Human Rights Information and Documentation Systems, International</i> (Mednarodni informacijski in dokumentacijski sistem človekovih pravic)
ILO	<i>International Labour Organization</i> (Mednarodna organizacija dela)
IMF	<i>International Monetary Fund</i> (Mednarodni denarni sklad)
IPEC	<i>International Programme on the Elimination of Child Labour</i> (mednarodni program za odpravo dela otrok)
IRD	<i>Institute for Resource Development</i> (Inštitut za razvoj virov)
ISCED	<i>International Standard Classification of Education</i> (mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja)
MICS	<i>Multiple Indicator Cluster Surveys</i> (serijske raziskave sklopov kazalnikov)
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)
OHCHR	<i>Office of the High Commissioner for Human Rights</i> (Pisarna Urada visokega komisarja za človekove pravice)
OZN	Organizacija združenih narodov
SND	Skupnost neodvisnih držav

UFW	<i>United Farm Workers</i> (Zveza delavcev v kmetijstvu)
UIS	<i>UNESCO Institute for Statistics</i> (Unescov Inštitut za statistiko)
UNAIDS	<i>Joint United Nations Programme on HIV/AIDS</i> (Skupni program Združenih narodov za boj proti virusu HIV oziroma aidsu)
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i> (Program Združenih narodov za razvoj)
UNESCO	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i> (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo)
UNFPA	<i>United Nations Population Fund</i> (Sklad Združenih narodov za prebivalstvo)
UNICEF	<i>The United Nations Children's Fund</i> (Sklad Združenih narodov za pomoč otrokom)
UNSD	<i>United Nations Statistics Division</i> (Statistični oddelek Združenih narodov)
USD	ameriški dolar
UN-HABITAT	<i>United Nations Human Settlements Programme</i> (Program Združenih narodov za človekovo bivalno okolje)
WHO	<i>World Health Organization</i> (Svetovna zdravstvena organizacija)
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi

1. UVOD

V šestdesetih letih od podpisa Ustanovne listine Združenih narodov (ZN) se je obseg norm mednarodnega prava človekovih pravic močno povečal. Med temeljne mednarodnopravne dokumente s področja človekovih pravic se uvrščajo Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije,¹ Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah,² Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah,³ Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk,⁴ Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja,⁵ Konvencija o otrokovih pravicah,⁶ Mednarodna konvencija o zaščiti pravic vseh delavcev migrantov in članov njihovih družin⁷ in Konvencija o pravicah invalidov.⁸ Široko formalno sprejetje teh mednarodnopravnih dokumentov pomeni napredek v smeri splošnega priznanja norm mednarodnega prava človekovih pravic. Vprašanje pa je, ali pomeni tudi

---

¹ Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije – *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, sprejeta in razglašena z Resolucijo Generalne skupščine 2106 A(XX) 21. decembra 1965, v veljavo stopila 4. januarja 1969. Po stanju na dan 24. septembra 2009 ima konvencija 173 držav pogodbenic (ZN 2009).

² Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah – *International Covenant on Civil and Political Rights*, sprejet in razglašen z Resolucijo Generalne skupščine 2200 A(XXI) 16. decembra 1966, v veljavo stopil 23. marca 1976. Po stanju na dan 24. septembra 2009 ima pakt 164 držav pogodbenic (ZN 2009).

³ Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah – *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, sprejet in razglašen z Resolucijo Generalne skupščine 2200 A(XXI) 16. decembra 1966, v veljavo stopil 3. januarja 1976. Po stanju na dan 24. septembra 2009 ima pakt 160 držav pogodbenic (ZN 2009).

⁴ Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk – *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, sprejeta in razglašena z Resolucijo Generalne skupščine 34/180 18. decembra 1979, v veljavo stopila 3. septembra 1981. Po stanju na dan 24. septembra 2009 ima konvencija 186 držav pogodbenic (ZN 2009).

⁵ Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja – *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, sprejeta in razglašena z Resolucijo Generalne skupščine 39/46 10. decembra 1984, v veljavo stopila 26. junija 1987. Po stanju na dan 24. septembra 2009 ima konvencija 146 držav pogodbenic (ZN 2009).

⁶ Konvencija o otrokovih pravicah – *Convention on the Rights of the Child*, sprejeta in razglašena z Resolucijo Generalne skupščine 44/25 20. novembra 1989, v veljavo stopila 2. septembra 1990. Po stanju na dan 24. septembra 2009 ima konvencija 193 držav pogodbenic (ZN 2009).

⁷ Mednarodna konvencija o zaščiti pravic vseh delavcev migrantov in članov njihovih družin – *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*, sprejeta in razglašena z Resolucijo Generalne skupščine 45/158 18. decembra 1990, v veljavo stopila 1. julija 2003. Po stanju na dan 24. septembra 2009 ima konvencija 42 držav pogodbenic (ZN 2009).

⁸ Konvencija o pravicah invalidov – *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, sprejeta in razglašena z Resolucijo Generalne skupščine 61/106 13. decembra 2006, v veljavo stopila 3. maja 2008. Po stanju na dan 24. septembra 2009 ima konvencija 67 držav pogodbenic (ZN 2009).

napredek pri dejanskem uresničevanju človekovih pravic, zagotovljenih s temi mednarodnopravnimi določbami.

V mednarodnopravnem okviru je najbolj priznani in najpogosteje uporabljeni kazalnik uresničevanja človekovih pravic stanje ratifikacij mednarodnopravnih dokumentov s področja človekovih pravic (Malhotra in Fasel 2005, 3). Vendar nadzorni mehanizmi, ustanovljeni za spremljanje uveljavljanja določb zgoraj naštetih dokumentov,⁹ pri svojem delu uporabljajo tudi druge kazalnike, tako kvalitativne kot kvantitativne. Nekateri kvantitativni kazalniki so eksplicitno navedeni v dokumentih, katerih izvajanje nadzorujejo (Malhotra in Fasel 2005, 3). Gre za dele norm, s pomočjo katerih je spremljanje implementacije človekovih pravic lahko enostavnejše, ker že sama človekova pravica opredeljuje kvantitativni cilj. Tako na primer Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk v 10. členu zahteva "zmanjšanje stopnje osipa ženske mladine". Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah v 12. členu, ki govori o pravici do zdravja, določa, da morajo "ukrepi, s katerimi si države članice prizadevajo za polno uresničevanje te pravice, obsegati tudi tiste, ki so potrebni za zmanjšanje števila mrtvorojenih in umrljivosti otrok". Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah pa v 2. odstavku 24. člena zahteva, da mora biti "vsak otrok takoj po rojstvu vpisan v rojstno matično knjigo in dobiti ime" (Malhotra in Fasel 2005, 3–4).

Vrsto drugih kazalnikov in opis njihove vloge najdemo v splošnih opombah, smernicah za poročanje in sklepnih ugotovitvah odborov. Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice tako v Splošnem komentarju št. 1 državam priporoča, da "si določijo natančne cilje oziroma mejnike glede zmanjšanja umrljivosti otrok, obsega cepljenj otrok, vnosa kalorij na prebivalca, števila prebivalcev na zdravnika, itd." (Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice 1989, 6. odstavek). Odbor za odpravo diskriminacije žensk v Splošnem priporočilu št. 9 navaja, da "so statistične informacije nujno potrebne za razumevanje

---

⁹ Odbor za odpravo rasne diskriminacije (spremlja uresničevanje Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije), Odbor za človekove pravice (spremlja uresničevanje Mednarodnega pakta o državljskih in političnih pravicah), Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice (spremlja uresničevanje Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah), Odbor za odpravo diskriminacije žensk (spremlja uresničevanje Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk), Odbor proti mučenju (spremlja uresničevanje Konvencije proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja), Odbor za otrokove pravice (spremlja uresničevanje Konvencije o otrokovih pravicah), Odbor za delavce migrante (spremlja uresničevanje Mednarodne konvencije o zaščiti pravic vseh delavcev migrantov in članov njihovih družin) in Odbor za pravice invalidov (spremlja uresničevanje Konvencije o pravicah invalidov).

resničnega položaja žensk v vsaki od držav članic konvencije" (Odbor za odpravo diskriminacije žensk 1989, 1. odstavek). Odbor za človekove pravice pa v Splošnem komentarju št. 20 glede prepovedi mučenja in okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja navaja, da "bi poročila držav morala vsebovati tudi naslednje statistične podatke glede delovanja sodstva: število pritožb ter informacijo o tem, kako so bile razrešene" (Odbor za človekove pravice 1992, 14. odstavek) (v Malhotra in Fasel 2005, 4). Ob tem je potrebno poudariti, da odbori za posamezno pravico ne uporabljajo enotnih kazalnikov, poleg tega pa jih Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, Odbor za odpravo diskriminacije žensk in Odbor za otrokove pravice uporabljajo v večji meri kot Odbor za človekove pravice, Odbor proti mučenju in Odbor za odpravo rasne diskriminacije (Scheinin 2005, 8).

V sklopu reforme sistema odborov ter njihovega delovanja je bil v osnutkih enotnih smernic za poročanje oblikovan seznam kazalnikov, na podlagi katerih naj bi države, kot del osrednjega poročila, predložile določene statistične podatke (Malhotra in Fasel 2005, 5). Seznam kazalnikov za ocenjevanje uresničevanja človekovih pravic¹⁰ iz let 2006 (ZN 2006a) in 2008 (ZN 2008a) vključuje demografske kazalnike (med njimi velikost, gostoto in porazdelitev prebivalstva glede na materni jezik, vero in etnično pripadnost, velikost povprečnega gospodinjstva ter delež samohranilskih gospodinjstev), socialne, ekonomske in kulturne kazalnike (med njimi delež prebivalstva, ki živi pod nacionalnim pragom revščine, koeficient Gini, razširjenost podhranjenosti otrok pod petim letom starosti, delež najstnic, ki uporabljajo kontracepcijska sredstva, stopnjo pismenosti, stopnjo nezaposlenosti, delež delovne sile, vključene v sindikate, ter bruto domači proizvod), kazalnike političnega sistema (med njimi število strank, delež volilnih upravičencev, lastništvo medijev, delež žensk v parlamentu ter rezultate volitev) ter kazalnike o kaznivih dejanjih in delovanju sodstva (med njimi število prijavljenih nasilnih smrti na 100.000 prebivalcev, število aretiranih oziroma privedenih pred sodišče oziroma obtoženih, obsojenih ali zaprtih za nasilna ali druga resna kazniva dejanja na 100.000 prebivalcev, število prijavljenih spolnih zlorab ter število sodnikov na 100.000 oseb) (ZN 2006a, 23–5; 2008a, 23–5).

---

¹⁰ V osnutku iz let 2004 in 2005 se je seznam imenoval 'kazalniki, povezani s človekovimi pravicami' (Združeni narodi 2004, 45; 2005b, 37).

Zunaj teles Organizacije združenih narodov (OZN), ki se ukvarjajo s človekovimi pravicami, lahko že obstoječe pristope k razvoju kvantitativnih kazalnikov človekovih pravic ali kazalnikov, povezanih s človekovimi pravicami, razdelimo na štiri kategorije, in sicer glede na vrsto podatkov, ki jih pri oblikovanju kazalnikov uporabljajo (Malhotra in Fasel 2005, 5): podatki o kršitvah človekovih pravic; socialno-ekonomska in druga administrativna statistika; raziskave o zaznavanju in mnenjske raziskave ter podatki iz izsledkov strokovnjakov.

Kazalniki, pripravljani na osnovi podatkov o kršitvah človekovih pravic, izražajo razširjenost kršitev človekovih pravic s številom žrtev kršitev. Podatke črpajo iz pričevanj žrtev in prič, medijev, poročil držav, podatkov civilno-družbenih organizacij ter drugih interesnih skupin (Malhotra in Fasel 2005, 6). "Zgodovinsko so se takšni pristopi osredotočali predvsem na državljanske in politične pravice, kot so pravica do življenja, osebne integritete, prostosti in osebne varnosti" (Malhotra in Fasel 2005, 6). Med pristope v tej kategoriji, ki so jih razvile predvsem nevladne organizacije, uvrščamo načine spremljanja, ki jih uporabljajo Amnesty International, Human Rights Watch (HRW), ameriško ministrstvo za zunanje zadeve (*The United States Department of State*), Mednarodni informacijski in dokumentacijski sistem človekovih pravic (HURIDOCs – *Human Rights Information and Documentation Systems, International*) in Ameriška zveza za napredek v znanosti (AAAS – *American Association for the Advancement of Science*) (Landman in Häusermann 2003, 25–6).

Socialno-ekonomska in druga administrativna statistika se nanaša na agregatne podatke ter kazalnike, ki temeljijo na objektivni kvantitativni ali kvalitativni informaciji (npr. zaslužek, starost, spol ali rasa), povezani z življenjskim standardom ljudi, in sicer na osnovi administrativnih registrov ter statističnih raziskav. Ponavadi zajema področja, ki so bolj relevantna za ekonomske, socialne in kulturne pravice kot pa za državljanske in politične pravice. Na mednarodni ravni lahko med pristope v tej kategoriji uvrstimo oblikovanje statističnih kazalnikov v okviru programov, skladov in specializiranih agencij OZN: Organizacija Združenih narodov za hrano in kmetijstvo (FAO – *Food and Agriculture Organization of the United Nations*), Mednarodna organizacija dela (ILO – *International Labour Organization*), Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (UNESCO – *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*),

Sklad Združenih narodov za pomoč otrokom (UNICEF – *The United Nations Children's Fund*), Svetovna zdravstvena organizacija (WHO – *World Health Organization*), Program Združenih narodov za razvoj (UNDP – *United Nations Development Programme*), Sklad Združenih narodov za prebivalstvo (UNFPA – *United Nations Population Fund*), Program Združenih narodov za človekovo bivalno okolje (UN-HABITAT – *United Nations Human Settlements Programme*), Statistični oddelek Združenih narodov (UNSD – *United Nations Statistics Division*); in v nevladni organizaciji Social Watch (Malhotra in Fasel 2005, 9–17).

Raziskave o zaznavanju in mnenjske raziskave anketirajo reprezentativni vzorec posameznikov o njihovih osebnih pogledih na določeno vprašanje. V kontekstu uporabnosti za spremljanje uresničevanja človekovih pravic so precej relevantne tako za državljanske in politične kot tudi za ekonomske, socialne in kulturne pravice (Malhotra in Fasel 2005, 18). Še posebej zato, ker v ocenjevanje uresničevanja človekovih pravic vpeljujejo individualni pogled. Toda hkrati osredotočenost metode na subjektivnost pomeni, da na njeni osnovi ne moremo oblikovati zanesljivih in ustreznih kazalnikov človekovih pravic, ki bi bili uporabni pri spremljanju človekovih pravic na globalni ravni in pri njihovi primerljivosti. Zato tako pridobljene informacije lahko le dopolnjujejo druge vrste kazalnikov (Malhotra in Fasel 2005, 20).

V zadnjo kategorijo se uvrščajo pristopi določenih strokovnjakov (zagovorniške skupine, znanstveniki), ki na podlagi različnih virov informacij, vključno z mediji ter poročili držav in nevladnih organizacij, ocenjujejo ter na osnovi kardinalnih ali ordinalnih lestvic oziroma različnih kriterijev ali kontrolnih seznamov točkujejo ravnanje držav. Tako se ugotovitve, predvsem kvalitativne narave, prevedejo v kvantitativno obliko. Takšni pristopi se večinoma osredotočajo na ocenjevanje uresničevanja državljskih in političnih pravic (Malhotra in Fasel 2005, 20). Med najbolj znanimi so pristop organizacije Freedom House¹¹ (Malhotra in Fasel 2005, 20) in pristopi Political Terror Scale¹² (Carelton and Stohl 1987; Gibney 1987; Gibney in Dalton 1996; Gibney in Stohl 1987; Keith 1999; Poe 1991; Poe in Tate 1994; Poe, Tate in Keith 1999; Stohl in Carelton 1985; Stohl, Carelton in Johnson 1984), Torture Scale¹³ (Hathaway 2002), Women's Rights¹⁴ (Poe, Wendel-Blunt in

---

¹¹ Gre za spremljanje uresničevanja političnih in državljskih svoboščin (Landman in Häusermann 2003, 24).

¹² Gre za spremljanje uresničevanja pravic do osebne integritete (Landman in Häusermann 2003, 24).

¹³ Gre za spremljanje uporabe mučenja (Landman in Häusermann 2003, 25).

¹⁴ Gre za spremljanje ekonomske in politične enakopravnosti žensk (Landman in Häusermann 2003, 25).

Ho 1997), Worker's Rights¹⁵ (Cingranelli in Tsai 2002), ILO¹⁶ (Böhning 2002, 2005) ter Minorities at Risk¹⁷ (Gurr 1993, 2000) (Landman in Häusermann 2003, 24–5).

Obstoječi pristopi spremljanja uresničevanja človekovih pravic so torej številni. Med njimi obstajajo razlike v tem, kdo in s kakšnim namenom spremlja uresničevanje pravic, na kakšen način in od koga pridobiva podatke ter kakšne kazalnike za odražanje stanja uporablja. Zaradi navedenih razlik med pristopi verjetno obstaja razlika tudi v tem, kakšno stanje uresničevanja človekovih pravic odražajo in v kolikšni meri to stanje odraža dejansko stanje uresničevanja človekovih pravic. Zastavlja se torej vprašanje, kako popolno pristopi spremljanja uresničevanja človekovih pravic odražajo dejansko stanje uresničevanja človekovih pravic ter pod kakšnimi pogoji bi spremljanje uresničevanja človekovih pravic zanesljiveje in celoviteje odražalo dejansko stanje uresničevanja človekovih pravic. Pri tem je zanesljivost potrebno razumeti v smislu pravilnosti in reprezentativnosti podatkov, na katerih pristopi temeljijo. Celovitost pa se nanaša tako na zmožnost pristopov, da s svojimi kazalniki odrazijo vse razsežnosti uresničevanja spremljane človekove pravice in vse zagotovljene človekove pravice kot tudi na zmožnost pristopov, da uresničevanje človekovih pravic na globalni ravni odrazijo prostorsko in časovno celovito.

Med obstoječimi pristopi spremljanja uresničevanja človekovih pravic pa obstaja razlika tudi v spremljani kategoriji človekovih pravic. Pristopi se osredotočajo predvsem na spremljanje bodisi državljanskih in političnih pravic bodisi ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, kar vodi k vprašanju, ali omejitev pristopov na spremljanje uresničevanja določene kategorije človekovih pravic izhaja iz lastnosti pravic, vključenih v določeno kategorijo človekovih pravic, ali iz značilnosti pristopov. Povedano drugače, ali vsebina človekove pravice določa pristope spremljanja njenega uresničevanja ali je zmožnost pristopov, da odrazijo stanje uresničevanja človekove pravice, odvisna od vsebine te človekove pravice.

V magistrskem delu se bom osredotočila na proučevanje spremljanja uresničevanja človekovih pravic, kot ga izvajajo pristopi, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo podatke o kršitvah človekovih pravic, ter pristope, ki pri spremljanju

---

¹⁵ Gre za spremljanje temeljnih pravic delavcev (Landman in Häusermann 2003, 25).

¹⁶ Gre za spremljanje delavskih pravic (Landman in Häusermann 2003, 24).

¹⁷ Gre za spremljanje kulturne diskriminacije manjšin (Landman in Häusermann 2003, 25).

uresničevanja človekovih pravic uporabljajo socialno-ekonomsko in drugo administrativno statistiko. Gre za pristope, ki redno, večinoma prek vsakoletnih poročil, podajajo sliko o uresničevanju človekovih pravic na globalni ravni.

Značilnosti teh dveh kategorij pristopov so si nasprotne v smislu spremljanja uresničevanja človekovih pravic s strani nevladnih oziroma vladnih organizacij, pridobivanja podatkov s strani nevladnih oziroma vladnih virov, uporabe kvalitativnih oziroma kvantitativnih kazalnikov ter spremljanja državljanskih in političnih pravic oziroma ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic.

Vendar sta sčasoma obe kategoriji pristopov obseg spremljanih človekovih pravic razširili tudi na pravice, ki se uvrščajo v nasprotno kategorijo od zgodovinsko spremljane kategorije človekovih pravic. Hkrati med njima prihaja do določenega zблиževanja v namenu in načinu spremljanja uresničevanja človekovih pravic. Namreč, statistični kazalniki se prilagajajo spremljanju uresničevanja človekovih pravic. Pristopi, ki temeljijo na podatkih o kršitvah človekovih pravic, pa za pomoč pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic, še posebej ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, uporabljajo statistične kazalnike (Landman in Häusermann 2003, 18).

V proučevanju pristopov stalnega spremljanja uresničevanja človekovih pravic na globalni ravni me bodo tako vodila naslednja vprašanja. Ali kategoriji pristopov o uresničevanju človekovih pravic podajata različno zanesljivo in celovito sliko in če da, zakaj? Ali je slika o uresničevanju človekove pravice v primeru, da uresničevanje človekove pravice spremljata obe kategoriji pristopov, zanesljivejša in celovitejša, kot če uresničevanje človekove pravice spremlja le ena od kategorij pristopov, ter ali je zmožnost posamezne kategorije pristopov za odražanje stanja uresničevanja človekovih pravic omejena glede na vsebino človekove pravice v smislu, da se pravica uvršča bodisi v kategorijo državljanskih in političnih pravic bodisi v kategorijo ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic?

Predpostavka je, da pristopa o uresničevanju skupno spremljanih človekovih pravic zaradi različno zanesljivega in celovitega odraza, ki ga o uresničevanju človekovih pravic podajata, prikazujeta dopolnjujoče se podatke. Pristopi, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo podatke o kršitvah človekovih pravic, temeljijo na podatkih iz nevladnih virov. Pristopi, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo

socialno-ekonomsko in drugo administrativno statistiko, pa temeljijo na podatkih iz vladnih virov, kar omejuje njihovo zmožnost, da odrazijo samovoljno in diskriminatorno ravnanje držav. Nadalje pristopi, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo podatke o kršitvah človekovih pravic, uresničevanje človekovih pravic spremljajo na ravni posameznika in v nerednih časovnih presledkih, zato verjetno ne morejo podati prostorsko in časovno celovitega odraza uresničevanja človekovih pravic na globalni ravni. Pristopi, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo socialno-ekonomsko in drugo administrativno statistiko, pa uresničevanje človekovih pravic spremljajo na ravni države in v rednih časovnih presledkih, zato verjetno podajajo prostorsko in časovno celovit odraz uresničevanja človekovih pravic na globalni ravni.

Vendar je zmožnost pristopa, da odrazi dejansko stanje uresničevanja določene človekove pravice, odvisna od vsebine te človekove pravice v smislu vrste obveznosti, ki jo ima država pri njenem uresničevanju. Negativna obveznost pomeni, da se mora država vzdržati prepovedanega poseganja v človeka, na primer mučenja. Pozitivna obveznost pa zavezuje državo k aktivnemu ravnanju za uresničevanje človekovih pravic, na primer k zagotavljanju pogojev za uresničevanje pravice do dela. Pristopi, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo podatke o kršitvah človekovih pravic, uresničevanje človekovih pravic odražajo z opozarjanjem na kršitve človekovih pravic posameznikov zaradi arbitrarnega ali diskriminatornega ravnanja držav, zato bom predpostavila, da so primernejši za odražanje stanja uresničevanja t. i. negativnih človekovih pravic, ki prevladujejo v kategoriji državljanskih in političnih pravic. Pristopi, ki pri oblikovanju kazalnikov uporabljajo socialno-ekonomsko in drugo administrativno statistiko, pa uresničevanje stanja človekovih pravic odražajo s spremljanjem stanja, povezanega z življenjskim standardom ljudi, zato bom predpostavila, da so primernejši za odražanje stanja uresničevanja t. i. pozitivnih človekovih pravic, ki prevladujejo v kategoriji ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic.

Predpostavke bom preverjala na primeru spremljanja uresničevanja otrokovih pravic. Konvencija o otrokovih pravicah je edinstvena v smislu, da zagotavlja pravice, ki se uvrščajo tako med ekonomske, socialne in kulturne kot tudi med državljanske in politične pravice. Med pristopi, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo podatke o kršitvah človekovih pravic, bom analizirala pristop organizacije HRW. Med

pristopi, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo socialno-ekonomsko in drugo administrativno statistiko, pa bom analizirala pristop organizacije UNICEF. Izbor pristopov, na primeru katerih bom preverjala predpostavke, je temeljil na obstoju organizacij, ki stalno spremljajo uresničevanje otrokovih pravic na globalni ravni, in sicer na podlagi podatkov o kršitvah pravic ter na podlagi socialno-ekonomske in druge administrativne statistike. Zaradi možnosti primerjave zanesljivosti in celovitosti prikazanega stanja uresničevanja otrokovih pravic pa sta morali obe organizaciji spremljati uresničevanje vsaj ene pravice, ki vključuje negativno obveznost države pri njenem uresničevanju, in vsaj ene pravice, ki vključuje pozitivno obveznost države pri njenem uresničevanju.

HRW uresničevanje otrokovih pravic spremlja od ustanovitve Oddelka za otrokove pravice leta 1994 (Human Rights Watch 2006a). Organizacija UNICEF podatke o stanju otrok zbira in vsakoletno objavlja od leta 1980 (UNICEF 2007d). Tako HRW kot UNICEF spremljata uresničevanje otrokove pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela, ki vključuje negativno obveznost države pri njenem uresničevanju, in uresničevanje otrokove pravice do izobraževanja, ki vključuje pozitivno obveznost države pri njenem uresničevanju. Poleg navedenih pravic se pristopa ujemata le še v spremljanju uresničevanja pravic okuženih z virusom HIV oziroma obolelih za aidsom.

Analiza pristopov HRW in UNICEF bo razdeljena na pet delov. V prvem delu (drugo poglavje) bom s konceptualno analizo in interpretacijo primarnih in sekundarnih virov predstavila teoretsko-konceptualni okvir spremljanja človekovih in otrokovih pravic, kar obsega opredelitev pojmov spremljanja, merjenja in kazalnika človekovih pravic; izpostavitev razlike med kazalniki človekovih pravic in t. i. nadomestnimi kazalniki človekovih pravic – kazalniki človekovega razvoja in referenčnimi vrednostmi; opredelitev konceptualnega okvirja, na katerem morajo temeljiti kazalniki človekovih pravic, če naj izražajo predmet in cilje spremljanja uresničevanja človekovih pravic; ter opredelitev pojmov spremljanja in merjenja otrokovih pravic. Nato bom z zgodovinskorazvojno analizo odkrivala, kako se je razvijalo spremljanje otrokovih pravic, in predstavila spoznanja, do katerih je ta razvoj pripeljal, vključno z okvirjem za klasifikacijo obstoječih kazalnikov otrokovih pravic. Tako bom določila osnovo za presojanje popolnosti oziroma zanesljivosti in celovitosti slike stanja uresničevanja otrokovih pravic, kot jo podajata HRW in UNICEF.

V drugem delu (tretje poglavje) bom z deskriptivno metodo analize in interpretacije primarnih in sekundarnih virov opredelila značilnosti pristopov HRW in UNICEF v smislu, kdo uresničevanje otrokovih pravic spremlja, s kakšnim namenom, na kakšen način, od koga pridobiva podatke in katere pravice spremlja. Med analizo dokumentov in poročil HRW in UNICEF ter sekundarnih virov, ki se ukvarjajo s problematiko spremljanja uresničevanja človekovih pravic, bom ugotavljala, ali in kako značilnosti posameznega pristopa vplivajo na njegovo zmožnost odražanja stanja uresničevanja otrokovih pravic na splošno ter glede na razlike med dvema kategorijama človekovih pravic, tj. med državljanskimi in političnimi pravicami ter ekonomskimi, socialnimi in kulturnimi pravicami. Poglavje mi bo torej služilo kot osnova za razumevanje omejitev pristopov pri podajanju popolne oziroma zanesljive in celovite slike o uresničevanju otrokovih pravic, preden s študijami primerov pokažem, kakšno in kako popolno oziroma zanesljivo in celovito stanje uresničevanja otrokovih pravic pristopa odražata na ravni posameznih pravic.

V tretjem delu (četrt poglavje) se bom osredotočila na prikaz stanja otrokovih pravic, kot ga odražata pristopa HRW in UNICEF, in sicer na primeru pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela,¹⁸ ki vključuje negativno obveznost države pri njenem uresničevanju, ter na primeru pravice do izobraževanja, ki vključuje pozitivno obveznost države pri njenem uresničevanju. Z deskriptivno metodo analize in interpretacije primarnih in sekundarnih virov bom najprej identificirala države, za katere je HRW poročal, da kršijo določeno otrokovo pravico. Sledil bo strnjen opis ugotovitev o posamezni državi, namenjen identificiranju stanja uresničevanja otrokove pravice, kot ga odraža pristop HRW. Nato bom predstavila stanje, kot ga o uresničevanju otrokove pravice podaja UNICEF, in sicer globalno glede na regionalne skupine in glede na

---

¹⁸ Najhujše oblike dela otrok so podrobno opredeljene v Konvenciji ILO št. 182 o prepovedi najhujših oblik dela otrok in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo, ki je bila sprejeta 17. junija 1999, v veljavo je stopila 19. novembra 2000. V tej konvenciji izraz 'najhujše oblike dela otrok' zajema:

- (a) vse oblike suženjstva ali suženjstvu podobnega ravnanja, kot so prodajanje otrok in trgovanje z njimi, obveznost odplačevanja dolgov staršev in tlačanstvo ter prisilno ali obvezno delo, vključno s prisilno ali obvezno mobilizacijo otrok za namene oboroženega spopada;
- (b) izkoriščanje, zvodništvo ali ponujanje otrok za prostitucijo, za izdelavo pornografije ali pornografske nastope;
- (c) izkoriščanje, zvodništvo ali ponujanje otrok za nezakonite dejavnosti, še zlasti za izdelavo drog in trgovanje z njimi, kot je določeno v ustreznih mednarodnih pogodbah;
- (d) delo, ki zaradi svoje narave ali okoliščin, v katerih se opravlja, lahko ogrozi zdravje, varnost ali moralno otrok.

države, obravnavane v poročilih HRW. Na koncu bom s primerjalnim raziskovanjem proučila podobnosti in razlike med slikama stanja uresničevanja otrokove pravice, kot ju prikazujeta pristopa, in ugotavljala, ali se v smislu zanesljivosti in celovitosti odražanja stanja uresničevanja pravice med seboj razlikujeta ali dopolnjujeta ter na kakšen način. Tako bom pokazala, kako zanesljivo in celovito sliko o uresničevanju otrokovih pravic podajata oba pristopa hkrati.

Ugotavljanje stanja uresničevanja navedenih otrokovih pravic, kot ga odražajo kazalniki obeh pristopov, bo izvedeno na osnovi poročil HRW in UNICEF. V analizo bom vključila podrobna poročila o kršitvah določene pravice v določenih državah (t. i. *Country Reports*) organizacije HRW ter letna poročila o stanju otrok po svetu organizacije UNICEF (poročila *The State of the World's Children*). V primeru organizacije UNICEF bom uporabila tudi sumarne ali nadalje statistično obdelane podatke iz letnih poročil, objavljene v drugih publikacijah organizacije.

Zaradi primerljivosti podatkov organizacij bom uresničevanje pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela spremljala v letih od 1999 do 2007 in uresničevanje pravice do izobraževanja v letih od 2000 do 2006. Gre za obdobji, za kateri UNICEF v svojih publikacijah predstavlja tudi sumarne in razčlenjene podatke o uresničevanju pravice. Pri tem se bom v primeru pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela omejila na poročila, ki jih je HRW objavil v letih od 1999 do 2008 in UNICEF v letih od 2000 do 2008. In v primeru pravice do izobraževanja na poročila, ki jih je HRW objavil v letih od 2000 do 2007 in UNICEF v letih od 2001 do 2007. Organizacija HRW namreč podatke, ki jih je zbrala s svojimi raziskavami, v poročilih objavlja v obdobju od šest do 12 mesecev. Organizacija UNICEF pa svoje podatke načeloma objavlja za preteklo leto, z letnico poročila za naslednje leto. Zaradi letnega objavljanja poročil UNICEF sta navedeni obdobji dovolj dolgi, da je mogoče oceniti spremembe v uresničevanju obravnavanih otrokovih pravic.

V prikaz stanja uresničevanja otrokovih pravic bodo vključene vse države, za katere je HRW v spremljanem obdobju objavil podrobna poročila o kršitvah obravnavanih otrokovih pravic. Uresničevanje pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela bom tako spremljala v Egiptu, Ekvadorju, Indiji, Togu, Salvadorju,

Indoneziji, Maroku in Gvineji. Uresničevanje pravice do izobraževanja pa bom obravnavala v Keniji, Južnoafriški republiki, Ugandi, Izraelu, Indiji in Afganistanu.

HRW je za vsako od obravnavanih otrokovih pravic objavil tudi podrobno poročilo o kršitvah v Združenih državah Amerike (ZDA). Vključitev ZDA v prikaz stanja uresničevanja otrokovih pravic, kljub temu da Konvencije o otrokovih pravicah še niso ratificirale (ZN 2009), temelji na naslednjih razlogih. ZDA so podpisale Konvencijo o otrokovih pravicah.¹⁹ Tako HRW kot UNICEF spremljata uresničevanje otrokovih pravic v ZDA. Poleg tega se ZDA v primerjavi z ostalimi obravnavanimi državami v poročilih HRW uvrščajo med razvite države, kar v skladu z delitvijo držav glede na stopnjo ekonomskega razvoja v poročilih UNICEF, omogoča analizo razlik v zanesljivosti in celovitosti prikaza stanja uresničevanja otrokovih pravic med najmanj razvitimi državami oziroma državami v razvoju ter razvitimi državami.²⁰

V četrtem delu (peto poglavje) bom predstavila zaključke analize.

---

¹⁹ ZDA so Konvencijo o otrokovih pravicah podpisale 16. februarja 1995 (ZN 2009). Ratificirale je niso zaradi v njej vsebovane prepovedi izrekanja smrtne kazni za kazniva dejanja, ki so jih storile osebe, ki še niso dopolnile osemnajst let (37.(a) člen) (HRW 2009b).

²⁰ Med razvite države se v poročilih UNICEF uvršča tudi Izrael (UNICEF 2008k, 152).

2. TEORETSKO-KONCEPTUALNI OKVIR SPREMLJANJA ČLOVEKOVIH IN OTROKOVIH PRAVIC

Analiza pristopov UNICEF in HRW k spremljanju uresničevanja človekovih pravic v smislu ugotavljanja zmožnosti odražanja dejanskega stanja uresničevanja človekovih pravic ni mogoča brez definiranja osnovnih pojmov, povezanih s spremljanjem uresničevanja človekovih pravic, ter konceptualizacije kazalnikov človekovih pravic. Človekove pravice so namreč kompleksen, večdimenzionalen, koncept in kazalniki človekovih pravic morajo pokrivati in izražati vse njegove razsežnosti. Enako velja za otrokove pravice, s tem da je pri kazalnikih uresničevanja otrokovih pravic potrebno upoštevati tudi posebnosti in načela, specifična za otrokove pravice. Poglavje je tako namenjeno postavitvi teoretsko-konceptualnega okvirja spremljanja človekovih in otrokovih pravic, kot ga obravnavam v tem magistrskem delu.

S konceptualno analizo in interpretacijo primarnih in sekundarnih virov v podpoglavju 2.1 opredeljujem pojme spremljanja, merjenja in kazalnika človekovih pravic. Glede na izbrano široko definicijo kazalnika človekovih pravic nato predstavljam razlike med kazalniki človekovih pravic in t. i. nadomestnimi kazalniki človekovih pravic – kazalniki človekovega razvoja in referenčnimi vrednostmi. Gre za kazalnike, ki sicer niso izključno kazalniki človekovih pravic, vendar jih je ob pomanjkanju jasnih kazalnikov človekovih pravic koristno in mogoče šteti za kazalnike človekovih pravic. V podpoglavju 2.2 določam konceptualni okvir, na katerem morajo temeljiti kazalniki človekovih pravic, če naj izražajo predmet in cilje spremljanja uresničevanja človekovih pravic, pri čemer se najprej osredotočam na oblikovanje kazalnikov posameznih človekovih pravic in nato na oblikovanje kazalnikov presečnih norm oziroma načel človekovih pravic. Podpoglavje 2.3 pa je namenjeno opredelitvi značilnosti in posebnosti spremljanja uresničevanja otrokovih pravic. Najprej opredeljujem pojma spremljanja in merjenja otrokovih pravic. Nato z zgodovinskorazvojno analizo predstavljam razvoj spremljanja in merjenja otrokovih pravic ter spoznanja, do katerih je ta razvoj pripeljal. Gre za identificiranje nekaterih vrzeli pri spremljanju uresničevanja otrokovih pravic, kot ga izvaja UNICEF; definiranje ciljev spremljanja otrokovih pravic; definiranje ključnih elementov spremljanja otrokovih pravic

ter izpostavitve razlik med kazalniki otroštva in kazalniki otrokovih pravic. Na koncu predstavljam poskus oblikovanja celovitega zbira kazalnikov otrokovih pravic za spremljanje uresničevanja otrokovih pravic na globalni ravni, ki bo v tretjem poglavju služil za identificiranje vrzeli med otrokovimi pravicami, zagotovljenimi s Konvencijo o otrokovih pravicah, in pravicami, ki jih s svojimi kazalniki spremljata pristopa HRW in UNICEF.

2.1 SPREMLJANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC

Izraz spremljanje človekovih pravic, kot ga uporabljam v tem magistrskem delu, pomeni spremljanje, kako države izpolnjujejo obveznosti, ki so jih sprejele z mednarodnimi pogodbami s področja človekovih pravic, in sicer v smislu izpolnjevanja "obveznosti postopanja" in "obveznosti rezultata" (Andersen in Sano 2006, 18). Obveznosti postopanja se nanašajo na delovanje, usmerjeno k realizaciji uživanja določene pravice, in obsegajo načrtovanje in povratne ukrepe nosilcev obveznosti s ciljem uresničitve človekovih pravic (Andersen in Sano 2006, 28). Obveznosti rezultata pa zahtevajo, da države dosežejo določene cilje, s čimer se izpolni podroben vsebinski standard (Andersen in Sano 2006, 19). Tako "obveznosti postopanja pogojujejo procese implementacije, obveznosti rezultata pa merijo dejansko uživanje določenih standardov" (Andersen in Sano 2006, 28). Pri takšnem spremljanju je poudarek na pravno-normativni naravi spremljanja za razliko od zbiranja in analiziranja podatkov z namenom pridobivanja vhodnih podatkov za oblikovanje politik (Scheinen 2005, 1).

Merjenje človekovih pravic je "del procesa spremljanja človekovih pravic in se izvaja z uporabo kazalnikov" (Carvalho 2008, 4).²¹ Merjenje človekovih pravic se je razvijalo v treh glavnih smereh²² (Landmann in Häusermann 2003, 14–20): 1.) kot spremljanje človekovih pravic v smislu zgornje definicije (z različnimi postopki in mehanizmi spremljanja znotraj OZN; z ugotavljanjem kršitev človekovih pravic s strani sodišč za človekove pravice na regionalnem nivoju; s spremljanjem človekovih pravic s strani institucij in komisij za

---

²¹ Landmann in Häusermann (2003, 34) merjenje človekovih pravic označujeta kot napredek od osnovnega spremljanja človekovih pravic.

²² O obstoječih pristopih k razvoju kvantitativnih kazalnikov človekovih pravic ali kazalnikov, povezanih s človekovimi pravicami znotraj teh treh smeri, in sicer glede na vrsto podatkov, ki jih pri oblikovanju kazalnikov uporabljajo, sem podrobneje pisala v uvodnem poglavju.

človekove pravice na nacionalnem nivoju; s spremljanjem človekovih pravic s strani nevladnih organizacij; z zbiranjem podatkov o kršitvah človekovih pravic v kontekstu mednarodnih kazenskih sodišč ter procesov resnice in sprave); 2.) kot prispevek politološke analize (s kodiranjem primarnih podatkov v standardizirane lestvice in z globalnimi raziskavami); in 3.) kot prispevek razvojne analize (z uporabo kazalnikov človekovega razvoja).

Razvoj merjenja človekovih pravic znotraj posameznih navedenih smeri je potekal ločeno (Landmann in Häusermann 2003, 14). Poleg tega so bili kazalniki razviti za različne namene (Landmann in Häusermann 2003, 34). Šele z iskanjem učinkovitejših načinov zavezovanja držav k izpolnjevanju obveznosti, ki so jih sprejele z mednarodnimi pogodbami s področja človekovih pravic, ter z vse večjim številom razvojnih agencij, ki so v svoje programe in politike začele uvajati standarde in načela človekovih pravic (Filmer-Wilson 2005, 1), je vzniknila potreba po večji transparentnosti v oblikovanju in uporabi meril za spremljanje človekovih pravic (Landmann in Häusermann 2003, 34). To prelomnico v merjenju človekovih pravic lahko uvrstimo na začetek tega tisočletja.²³ Leta 1997 je Generalni sekretar OZN Kofi Annan v svojem predlogu reforme OZN pozval vse dele sistema Združenih narodov (ZN), da v svoje aktivnosti in programe vključijo človekove pravice (ZN 2005a, 1). Leta 1998 je UNICEF sprejel Smernice za pristop k načrtovanju, ki temelji na človekovih pravicah (UNICEF 1998c). Leta 2000 je UNDP v svojem poročilu *Human Development Report 2000* oblikoval konceptualni okvir za kazalnike človekovih pravic, ki temelji na treh obveznostih držav – spoštovati,²⁴ ščititi²⁵ in izpolnjevati²⁶ človekove pravice – ter na štirih načelih človekovih pravic – nediskriminacija, zadosten napredek, soudeležba in učinkovita sredstva za odpravo kršitev (UNDP 2000, 92). Leta 2005 so predsedniki odborov za spremljanje izpolnjevanja pogodb

---

²³ Pri tem je potrebno omeniti, da gre za 'drugi krog' razmišljanja o kazalnikih človekovih pravic. Intenzivna razprava o kazalnikih človekovih pravic je potekala že v začetku 90-ih let 20. stoletja, ko sta bila oblikovana Humana indeks in Freedom House indeks, kazalnike pa sta začela uporabljati in razvijati tudi UNDP v poročilu *Human Development Report* in Svetovna banka v poročilu *World Development Report* (Sano in Lindholt 2000, 58).

²⁴ Kar pomeni vzdržati se dejanj, ki pomenijo poseganje v pravice človeka, na primer vzdržati se mučenja (UNDP 2000, 93).

²⁵ Kar pomeni preprečevati kršitve s strani drugih akterjev, na primer zagotavljati, da podjetja spoštujejo delovno zakonodajo (UNDP 2000, 93).

²⁶ Kar pomeni sprejemati zakonodajne, proračunske, sodne in druge ukrepe, na primer sprejeti zakonodajo, ki zahteva enako plačilo za enako delo (UNDP 2000, 93).

s področja človekovih pravic Sekretariat Urada visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice (OHCHR – *Office of the High Commissioner for Human Rights*) zaprosili, da odborom pomaga pri analiziranju statističnih podatkov, pridobljenih v poročilih držav, in pripravi poročilo o možni uporabi kazalnikov (Generalna skupščina 2005a, 9).

Zaradi nesistematičnega razvoja merjenja človekovih pravic in kratkega časa od spoznanja potrebe po večji transparentnosti v oblikovanju in uporabi meril za spremljanje človekovih pravic pojem kazalnik na področju človekovih pravic nima splošno sprejete definicije. Konceptualni in metodološki okvir za identificiranje in oblikovanje ustreznih kazalnikov za ocenjevanje skladnosti z mednarodnimi pogodbami s področja človekovih pravic pa se razvijata in že kažeta bistvene elemente, ki jih v nadaljevanju tudi predstavljam.

2.1.1 Kazalnik človekovih pravic

Pojem kazalnik človekovih pravic, kot ga uporabljam v tem magistrskem delu, pomeni:

specifično informacijo o stanju dogodka, delovanja ali rezultata, ki se jo lahko poveže z normami in s standardi človekovih pravic; ki obravnava ali odraža vsebino in načela človekovih pravic; in ki je uporabljena za ugotavljanje in spremljanje pospeševanja in zaščite človekovih pravic (ZN 2006b, 3).

Definiranje kazalnika človekovih pravic na tako širok način omogoča, da so med kazalnike človekovih pravic uvrščeni tako kazalniki, ki so izključno kazalniki človekovih pravic, ker svoj obstoj dolgujejo določenim normam ali standardom človekovih pravic in niso uporabljeni v drugih kontekstih. Primera takšnih kazalnikov sta število prijavljenih primerov mučenja s strani policije in število otrok, ki zaradi diskriminacije uradnikov nimajo dostopa do osnovnega izobraževanja. Kot tudi veliko število drugih kazalnikov, t. i. nadomestnih kazalnikov človekovih pravic, med njimi socialno-ekonomska statistika, ki lahko (vsaj implicitno) zadovoljijo vse zahteve definicije in bi jih bilo koristno, glede na stopnjo odražanja norm in načel človekovih pravic, šteti za kazalnike človekovih pravic (ZN 2006b, 3). Primeri takšnih posrednih kazalnikov so stopnja pismenosti in razvojni cilji tisočletja.

2.1.2 Nadomestni kazalniki človekovih pravic

2.1.2.1 Kazalnik človekovega razvoja

"Kazalniki človekovega razvoja že dolgo zasedajo pomembno mesto pri oblikovanju in analizi razvojnih politik" (Algård 2006, 28). Ob pomanjkanju jasnih kazalnikov človekovih pravic pa se jih skuša uporabiti ali prirediti tudi za merjenje postopnega uresničevanja ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic (Landman in Häusermann 2003, 19).²⁷

Kot ugotavljata Landman in J. Häusermann (2003, 21), "rednost uporabe kazalnikov človekovega razvoja za merjenje človekovih pravic leži v njihovi redni razpoložljivosti, svetovni pokritosti, preprostem razumevanju in dolgih časovnih serijah". Na primer, podatkovna baza Svetovne banke *World Development Indicators* vsebuje več kot 800 kazalnikov razvoja in časovne serije za 209 držav od leta 1960 do 2008 (The World Bank 2009). UNDP poročila *Human Development Report*, ki vsebujejo tudi statistično prilogo s kazalniki človekovega razvoja, letno objavlja od leta 1990 (UNDP 2009) (v Landman in Häusermann 2003, 21).²⁸

Ključna šibkost uporabe kazalnikov človekovega razvoja za merjenje človekovih pravic pa je vprašanje njihove veljavnosti v smislu, ali res merijo tisto, kar naj bi merili (Landman in Häusermann 2003, 21).

Na primer stopnja pismenosti, udeležba v izobraževanju, razčlenitev podatkov o izobraževanju glede na spol ter obseg investiranja v izobraževanje lahko pokažejo

---

²⁷ Poskus uporabe kazalnikov človekovega razvoja za merjenje državljskih in političnih pravic s strani Ameriške agencije za mednarodni razvoj (USAID – *United States Agency for International Development*) kot nadomestne kazalnike za obvezo države, da zagotavlja državljske in politične pravice, navaja investiranje v zapore in reformo policije, obravnavo sodnih primerov ter financiranje sodstva (Landman in Häusermann 2003, 19).

²⁸ Poleg indeksa človekovega razvoja, ki je izračunan iz pričakovane življenjske dobe, stopnje pismenosti odraslih, deleža vključenosti v izobraževanje in bruto družbenega proizvoda (BDP) na prebivalca v standardih kupne moči, UNDP objavlja naslednje kazalnike: kazalnike revščine; demografske kazalnike; kazalnike zagotavljanja zdravstvenega varstva; kazalnike uporabe izboljšanih virov pitne vode, uporabe izboljšanih sanitarnih naprav in prehrane; kazalnike neenakosti v zdravju mater in otrok; kazalnike globalnih zdravstvenih problemov in tveganj; kazalnike preživetja; kazalnike zagotavljanja izobraževanja; kazalnike pismenosti in vključenosti v izobraževanje; kazalnike razširjenosti in ustvarjanja tehnologije; kazalnike gospodarske uspešnosti; kazalnike neenakosti v dohodkih; kazalnike strukture trgovinske menjave; kazalnike porabe držav Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD – *Organisation for Economic Co-operation and Development*) za uradno razvojno pomoč; kazalnike tokov pomoči, zasebnega kapitala in dolgov; kazalnike strukture javne porabe; kazalnike nezaposlenosti v OECD državah; kazalnike nezaposlenosti in neformalnega dela v državah izven OECD; energetske-okoljske kazalnike; kazalnike neenakosti spolov; kazalnike udeležbe žensk v političnem življenju; podatke o beguncih in oborožitvi; podatke o kriminaliteti in pravosodju; ter podatke o statusu glavnih mednarodnih pogodb na področju okolja, glavnih mednarodnopravnih instrumentov na področju človekovih pravic in glavnih konvencij o pravicah delavcev (UNDP 2007, 229–354).

stanje izobraževanja v državi, ne pa tudi, ali v državi prihaja do kršitev prepovedi diskriminacije v izobraževanju (Landman in Häusermann 2003, 21).²⁹

Med kazalniki človekovega razvoja in kazalniki človekovih pravic obstajajo razlike v konceptualnem temelju, žarišču pozornosti in potrebi po dodatnih informacijah (UNDP 2000, 91). Kazalniki človekovega razvoja tako ugotavljajo stanje zmožnosti ljudi za življenje in razvoj, medtem ko kazalniki človekovih pravic kažejo, ali ljudje živijo v dostojanstvu in svobodi, ter obseg do katerega so ključni akterji, ponavadi države, izpolnili svoje obveznosti v smislu ustvarjanja in vzdrževanja pravične družbene ureditve za zagotavljanje takšnega življenja (UNDP 2000, 91).

Tako kazalniki človekovega razvoja kot kazalniki človekovih pravic se osredotočajo na izide in vložke v človeka in s tem opozarjajo na nesprejemljive razlike in trpljenje, vendar kazalniki človekovih pravic dodatno pozornost posvečajo politikam in praksi zakonodajnih in administrativnih ustanov ter postopanju javnih uradnikov (UNDP 2000, 91). Vložki so za analizo človekovih pravic torej precej bolj pomembni. Poleg tega spremljanje uresničevanja človekovih pravic potrebuje širši spekter podatkov kot razvojna analiza in podatke, razdeljene glede na spol, narodnost, raso, vero, državljanstvo, rojstvo, družbeno poreklo in druge relevantne razlike (Chapman 2000, 3).

Ne glede na omenjene razlike S. Fukuda-Parr meni, da sta kazalnik človekovega razvoja in kazalnik človekovih pravic dve strani enega kovanca (Fukuda-Parr 2001, 239), saj pravi razvoj zahteva izpolnjevanje človekovih pravic in obratno. Prav tako so programi človekovega razvoja, vsaj znotraj okvira OZN, začeli slediti pristopu k razvoju, ki temelji na človekovih pravicah,³⁰ kar poenostavljeno pomeni, da vse njihove aktivnosti vodijo načela in standardi človekovih pravic. Tako imajo kazalniki človekovega razvoja, ko sledijo pristopu k razvoju, ki temelji na človekovih pravicah, enako osnovo kot kazalniki človekovih pravic, namreč mednarodne standarde in načela človekovih pravic (Algård 2006, 28–9).

---

²⁹ Tudi v najbolj razvitih državah obstajajo problemi diskriminacije v izobraževanju (Landman in Häusermann 2003, 21).

³⁰ OHCHR je pristop k razvoju, ki temelji na človekovih pravicah, opredelil kot konceptualni okvir procesa človekovega razvoja, ki temelji na mednarodnih standardih človekovih pravic in je usmerjen k pospeševanju in zaščiti človekovih pravic. Tako pristop k razvoju, ki temelji na človekovih pravicah, povezuje norme, standarde in načela mednarodnega sistema človekovih pravic z načrtovanjem, s politikami in procesi razvoja. Navedene norme in standardi so vsebovani v konvencijah in deklaracijah o človekovih pravicah. Načela pa so enakost in nepristranost, odgovornost, krepitev moči posameznikov ali skupin za sprejemanje odločitev in izvajanje teh odločitev ter udeležba (OHCHR NDa).

2.1.2.2 Referenčne vrednosti

Tudi referenčne vrednosti (*benchmarks*) se pogosto omenjajo v povezavi z ekonomskimi in socialnimi pravicami (Algård 2006, 29). Aktualen primer referenčnih vrednosti so razvojni cilji tisočletja. Razlika med kazalniki človekovih pravic in referenčnimi vrednostmi je v tem, da kazalniki človekovih pravic merijo zagotavljanje ali uživanje človekovih pravic v absolutnem pomenu (Chapman 2000, 2), kar pomeni, da dolžnost uresničevanja pravic velja absolutno za vse države (Green 2001, 1080–1).

Referenčne vrednosti pa se nanašajo na specifične cilje, ki so si jih države zadale v zvezi z izpolnjevanjem določene človekove pravice (Algård 2006, 29), kar pomeni, da je dolžnost uresničevanja pravic relativna glede na posamezno določene standarde (Green 2001, 1080–1). Referenčne vrednosti torej ne morejo nadomestiti kazalnikov človekovih pravic, lahko pa služijo kot orodje za oceno napredovanja držav pri izpolnjevanju ciljev, ki so si jih zastavile v določenem časovnem obdobju, kot del procesa izpolnjevanja svojih obveznosti (Chapman 2000, 2).

2.2 KONCEPTUALNI OKVIR ZA RAZVOJ KAZALNIKOV ČLOVEKOVIH PRAVIC

"Kazalniki so lahko učinkovito orodje za spremljanje uresničevanja človekovih pravic le, če temeljijo na konceptualnem okvirju, ki se nanaša na predmet in cilje tega procesa" (Malhotra in Fasel 2005, 25). Vendar se konceptualizacija kazalnikov človekovih pravic šele razvija. Izmed predlogov, kako konceptualizirati kazalnike človekovih pravic, za potrebe tega magistrskega dela predstavljam konceptualizacijo kazalnikov človekovih pravic, razvito s strani OHCHR v okviru oblikovanja kazalnikov človekovih pravic za potrebe poročanja Odborom, ustanovljenim za spremljanje uveljavljanja določb mednarodnih pogodb s področja človekovih pravic.

Konceptualni okvir za kazalnike človekovih pravic mora vključevati naslednje medsebojno povezane vidike: 1) kazalniki, identificirani za določeno človekovo pravico, morajo izhajati iz normativne vsebine te pravice, kot je zapisana v relevantnih določbah konvencij in splošnih komentarjih odborov; 2) izbira kazalnikov mora odražati presečne norme in načela človekovih pravic (nediskriminacija in enakost; nedeljivost; odgovornost;

ter udeležba in krepitev moči posameznikov ali skupin za sprejemanje odločitev in izvajanje teh odločitev); 3) prvenstvena osredotočenost ocenjevanja človekovih pravic je merjenje naporov, ki jih nosilec obveznosti vlaga v izpolnjevanje svoje obveznosti – ne glede na to, ali gre za pospeševanje ali varstvo pravice; istočasno mora kazalnik odražati tudi namen sprejetja oziroma sprejetje standarda človekove pravice s strani države in konsolidacijo njenih naporov; ter 4) okvir mora odražati obveznost nosilca obveznosti, da spoštuje, ščiti in izpolnjuje človekove pravice (ZN 2006b, 5–6).

2.2.1 Oblikovanje kazalnikov posameznih človekovih pravic

Glede na zgoraj navedene smernice je prvi korak v oblikovanju kazalnika oziroma kazalnikov za določeno človekovo pravico, da se normativno vsebino pravice prevede v omejeno število značilnih atributov. Tako se lahko na primer pravica do življenja opredeli z naslednjimi atributi: samovoljni oziroma protipravni odvzem življenja; izginotja posameznikov; zdravje in prehrana; ter smrtna kazen. Pravico do hrane pa označujejo atributi: prehrana; varnost hrane in zaščita potrošnikov; razpoložljivost hrane; ter dostopnost hrane (ZN 2006b, 6). "Glede na nedoločenost številnih norm in konceptov je to lahko precej zapletena naloga" (Algård 2006, 36). V naslednjem koraku sledi oblikovanje kazalnikov strukture, procesa in izida za izbrane attribute človekove pravice (ZN 2006b, 7).

Kot pojasnjuje Fröberg (2005, 5), "kazalniki strukture zajemajo ratifikacijo pravnih instrumentov, pravne obveznosti držav in obstoj osnovnih institucionalnih mehanizmov, ki so potrebni za lažje uresničevanje človekove pravice". To pomeni, da merijo obvezo in skladnost s človekovimi pravicami v pravu (Algård 2006, 38). "S kazalniki strukture se tako proučuje nacionalni pravni okvir, ne pa tudi njegova dejanska implementacija" (Algård 2006, 38).

Kazalniki človekovih pravic, ki se nanašajo na uresničevanje človekovih pravic v praksi, se delijo na kazalnike človekovih pravic, ki merijo skladnost držav z mednarodnopravnimi obveznostmi s področja človekovih pravic, in kazalnike človekovih pravic, ki merijo uživanje človekovih pravic (Algård 2006, 38–9). "Kazalniki človekovih pravic, ki merijo skladnost držav z mednarodnopravnimi obveznostmi s področja človekovih pravic, se imenujejo kazalniki procesa, ker merijo proces postopnega uresničevanja človekovih pravic" (Algård 2006, 39) ali proces zaščite človekovih pravic (Malhotra in Fasel 2005,

28). Guzman in Verstappen (2003, 27) kazalnike procesa nadalje opredeljujeta kot merjenje stopnje, do katere država izpolnjuje svoje obveznosti glede človekovih pravic (v Algård 2006, 39). Primer kazalnika procesa je kazalnik, ki ugotavlja obstoj nacionalne politike v boju zoper delo otrok in implementacijo te politike, če obstaja. "S kazalniki procesa se tako proučuje instrumente nacionalnih politik in njihovo implementacijo" (Algård 2006, 39). Malhotra in Fasel (2005, 28) pri tem ugotavljata, da so v primerjavi s kazalniki izida, "kazalniki procesa bolj občutljivi za spremembe, zato tudi v primeru časovnih serij kazalnikov izida bolje odražajo postopno uresničevanje določene pravice".

Kazalniki človekovih pravic, ki merijo individualno in kolektivno uživanje pravic, se imenujejo kazalniki izida.³¹ "Cilj kazalnikov, ki merijo individualno uživanje pravic, je beleženje *de facto* kršitev človekovih pravic" (Algård 2006, 39). Kazalniki izida, ki merijo kolektivno uživanje pravic, pa odražajo izide ukrepov oziroma pomanjkanje ukrepov s strani države, da bi izpolnila svoje obveznosti (Algård 2006, 39). Kazalniki izida imajo dve pomembni lastnosti. Ti kazalniki predstavljajo bolj neposredno meritev uresničevanja pravice. Poleg tega pa se, ker tekom časa združujejo vpliv različnih procesov (ki so lahko zajeti v enem ali več kazalnikih procesa), počasi spreminjajo oziroma so manj občutljivi za trenutne spremembe kot kazalniki procesa (ZN 2006b, 7). "Na primer kazalniki pričakovane življenjske dobe ali umrljivosti so lahko funkcija cepljenosti prebivalstva, izobraževanja ali zavedanja prebivalstva glede javnega zdravja kot tudi razpoložljivosti in dostopnosti posameznikov do ustrezne prehrane" (ZN 2006b, 7).

Z uporabo kazalnikov strukture, procesa in izida se v ospredje postavi ocenjevanje korakov držav pri izpolnjevanju svojih obveznosti – od namena do ukrepov in nato do izidov teh ukrepov (ZN 2006b, 7). To omogoča lažjo izbiro kazalnikov in uporabo kontekstualnih podatkov ter pripomore pri ocenjevanju implementacije treh obveznosti držav, čeprav te tri kategorije kazalnikov niso popolnoma primerljive z obveznostmi držav, da spoštujejo, ščitijo in izpolnjujejo človekove pravice (ZN 2006b, 8).

Kazalniki procesa in izida niso medsebojno izključujoči. Kazalnik procesa ene človekove pravice je lahko kazalnik izida druge človekove pravice (ZN 2006b, 8). "Na primer delež prebivalstva pod spodnjo mejo dnevne vnosa kalorij je lahko kazalnik izida

---

³¹ Včasih se kot sinonim za kazalnike izida uporabljata pojma kazalnik vpliva ali kazalnik rezultata (Algård 2006, 39).

pravice do ustrezne prehrane in kazalnik procesa pravice do življenja" (ZN 2006b, 8). Zato je pomembno, da se za vsako pravico oziroma atribut pravice identificira vsaj en kazalnik izida, ki se ga lahko poveže z uresničevanjem oziroma uživanjem pravice oziroma atributa, in da so kazalniki procesa identificirani tako, da odražajo ukrepe nosilcev obveznosti za doseganje ali napredovanje v doseganju identificiranega izida (ZN 2006b, 8).

2.2.2 Oblikovanje kazalnikov presečnih norm

Namen kazalnikov, ki zajemajo presečne norme ali načela človekovih pravic, je zajeti obseg, do katerega je proces uresničevanja človekovih pravic skladen z osnovnimi načeli človekovih pravic (ZN 2006b, 8), med njimi z normo nediskriminacije in enakosti.

Diskriminacija in neenakost se lahko v nekaterih kazalnikih strukture, procesa in izida odrazita na podlagi podatkov, ki so razčlenjeni glede na prepovedane razloge za diskriminacijo, kot so spol, starost, nezmožnost, narodnost, vera, jezik, socialni, ekonomski, regionalni ali politični status ljudi (ZN 2006b, 8).

Na primer, glede na to da naj bi bilo osnovno izobraževanje brezplačno, lahko kazalnik delež otrok, ki so vključeni v osnovno izobraževanje, razčlenjen glede na etnične skupine ali verske manjšine v državi, zajame vidik diskriminacije, ki jo te skupine oziroma manjšine doživljajo pri dostopu do izobraževanja (ZN 2008b, 7).

V določenih primerih so lahko presečne norme obravnavane kot postopkovne pravice, ki vplivajo na uresničevanje določene vsebinske pravice, in so zato tudi definirane v povezavi s to pravico (ZN 2006b, 9).³²

Na primer skladnost z normo nediskriminacije v kontekstu pravice do izobraževanja kot vsebinske pravice je lahko zajeta v uporabi kazalnika, kot je delež šoloobveznih deklic, vključenih v izobraževanje, glede na delež šoloobveznih dečkov v isti starostni skupini, vključenih v izobraževanje (ZN 2006b, 9).

V vsakem primeru je pri odražanju načela nediskriminacije in enakosti poudarek na kazalnikih, ki zajemajo dostopnost, ne le razpoložljivost dobrin in storitev, ki posamezniku omogočajo, da realizira svoje pravice (ZN 2006b, 9). Vprašanje pri spremljanju človekovih pravic namreč ni, koliko ljudi ima dostop do izobraževanja v določeni državi, kar je

---

³² Vsebinske pravice imajo relativno jasno vsebino, kot na primer pravica do življenja in pravica do izobraževanja, in lahko vsebujejo tudi postopno komponento uresničevanja (Malhotra in Fasel 2005, 26–7). To pomeni, da jih države lahko uresničujejo v okviru razpoložljivih sredstev, hkrati pa si prizadevajo za njihovo čimprejšnje popolno uresničevanje. Postopkovne pravice, kot so pravica ne biti diskriminiran ali pravica do pravičnega sojenja, pa so ključne za proces uresničevanja vsebinskih pravic in so lažje opredeljene v kontekstu vsebinskih pravic (Malhotra in Fasel 2005, 27).

razvojno vprašanje, temveč katere skupine ljudi imajo manjši dostop do izobraževanja kot ostali ter zakaj (Carr Center for Human Rights Policy 2005, 27).

2.3 SPREMLJANJE OTROKOVIH PRAVIC

V skladu z definicijo spremljanja človekovih pravic, navedeno v podpoglavju 2.1, izraz spremljanje otrokovih pravic, kot ga uporabljam v tem magistrskem delu, pomeni spremljanje, kako države izpolnjujejo obveznosti, ki so jih sprejele s Konvencijo o otrokovih pravicah.³³ Pri tem je potrebno omeniti, da so Konvencijo o otrokovih pravicah do 1. septembra 2009 ratificirale vse države članice OZN, razen ZDA in Somalije (ZN 2009).

Merjenje otrokovih pravic se, v primerjavi s poskusi pojasnjevanja konceptov človekovih pravic in njihove operacionalizacije, šele razvija. E. Carvalho (2008, 8) za to vidi več razlogov, poleg pomanjkanja statistike, ki se nanaša na otroštvo, tudi v tem, da je bila Konvencija o otrokovih pravicah sprejeta veliko kasneje kot druge mednarodne pogodbe s področja človekovih pravic ter da so pravice, navedene v konvenciji, široko opredeljene in imajo nejasen pomen.

Leta 1994 je UNICEF-ovo Raziskovalno središče Innocenti v Firencah organiziralo seminar o spremljanju uresničevanja otrokovih pravic. Udeleženci so izvedli pregled stanja na področju spremljanja uresničevanja otrokovih pravic ter ugotavljali ustreznost obstoječih in potrebo po razvoju novih kazalnikov otrokovih pravic (Black 1994, 8). Naslednje ugotovitve so relevantne tudi z vidika analize popolnosti odražanja dejanskega stanja uresničevanja človekovih pravic, kot ga podaja UNICEF.

Za lažjo analizo besedila konvencije so udeleženci seminarja določbe Konvencije o otrokovih pravicah razdelili v štiri skupine, in sicer na pravice do preživetja (na primer pravica do zdravstvenega varstva), pravice do razvoja (na primer pravica do izobraževanja), pravice do zaščite (na primer pravica do zaščite pred izkoriščanjem) in pravice do participacije/soudeležbe (na primer pravica do izražanja mnenj) (Black 1994, 21). V povezavi s pravicami do preživetja so izpostavili, da je potrebno UNICEF-ovo spremljanje preživetja otrok, ki se osredotoča na preživetje otrok do petega leta starosti, uskladiti s

---

³³ H Konvenciji o otrokovih pravicah spadata tudi dva izbirna protokola, in sicer Izbirni protokol glede vključevanja otrok v oborožene spopade ter Izbirni protokol glede prodaje otrok, otroške prostitucije in otroške pornografije, oba sprejeta 25. maja 2000 (ZN 2009).

Konvencijo o otrokovih pravicah (Black 1994, 23), ki za otroka v prvem členu definira "vsako človeško bitje, mlajše od 18 let". Poudarili so, da mora spremljanje uresničevanja pravic do preživetja in pravic do razvoja odražati tudi stanje skupin, ki se, ko gre za dostop do storitev na področju zdravstva, prehrane in izobraževanja otrok, ponavadi soočajo z diskriminacijo. Pri spremljanju uresničevanja pravic namreč ne gre le za ugotavljanje širjenja dostopa do navedenih storitev, temveč tudi za aktivno identificiranje skupin, ki morajo postati tarča afirmativnega delovanja države (Black 1994, 23–4). Glede pravic do zaščite pa so se strinjali, da je njihovo uresničevanje težko spremljati s kazalniki, še posebej na globalni ravni. Poleg problemov pri definiranju kazalnikov, spremljanje otežuje dejstvo, da so otroci, ki so jim kršene pravice do zaščite, pogosto 'nevidni' oziroma je njihov obstoj težko zajeti s standardnimi postopki spremljanja. Na primer ankete v gospodinjstvih le malo odkrijejo o problemih, kot so otroci, ki delajo v gospodinjstvih, in otroci, ki se ukvarjajo s prostitucijo. Ali pa so neopazni zaradi narave njihovega dela, kot velja v primeru, ko delajo v družinskih delavnicah, skritih tovarnah in kmetijstvu (Black 1994, 26).

Leta 1997 se je problematike spremljanja uresničevanja otrokovih pravic v okviru projekta *Monitoring Children's Rights* lotila mednarodna raziskovalna mreža institucij Childwatch International. Projekt je nastal kot odziv na pobudo Odbora za otrokove pravice, ki je pozval k oblikovanju veljavnih,³⁴ objektivnih,³⁵ občutljivih,³⁶ primerljivih,³⁷ pravih³⁸ in razčlenjenih kazalnikov uresničevanja členov Konvencije o otrokovih pravicah in se pri tem za pomoč obrnil na sistem Združenih narodov, nevladne organizacije in raziskovalce (Ennew 1997). Prispevek projekta k razvoju spremljanja in merjenja uresničevanja otrokovih pravic na globalni ravni je v definiranju ciljev spremljanja otrokovih pravic, definiranju ključnih elementov spremljanja otrokovih pravic ter izpostavitvi razlik med kazalniki otroštva in kazalniki otrokovih pravic.

Po mnenju J. Ennew ima spremljanje otrokovih pravic naslednja cilja (1997):

- 1) izpolnjevanje obveznosti vlade, kot članice Konvencije o otrokovih pravicah, da s pošiljanjem rednih poročil Odboru za otrokove pravice pokaže progresivno doseganje otrokovih pravic, in 2) vzdrževanje sistematičnih informacijskih sistemov o

---

³⁴ Kar pomeni, da merijo, kar naj bi merili (Ennew 1997).

³⁵ Kar pomeni, da vsem pomenijo enako (Ennew 1997).

³⁶ Kar pomeni, da odražajo spremembe (Ennew 1997).

³⁷ Kar pomeni, da jih je mogoče pravilno uporabiti v več kot eni situaciji (Ennew 1997).

³⁸ Kar pomeni, da temeljijo na najboljših možnih podatkih (Ennew 1997).

nacionalnih pogojih življenja otrok, z namenom načrtovanja, izvrševanja in ocenjevanja intervencij v njihovo dobro.

Sestavlja pa ga pet ključnih elementov, in sicer (Ennew 1997):

1) osnovne informacije, ki podajajo podatke za določeno leto ali obdobje, na podlagi katerih se lahko, z namenom ugotavljanja izboljšanja ali poslabšanja stanja, presojuje vsi nadaljnji podatki; 2) sistem kazalnikov, ki lahko poda enotno informacijo, ne številne različne informacije; 3) razčlenjeni podatki, ki lahko pokažejo, kateri skupini ali skupinam otrok so bile pravice kršene ali niso bile dosežene; 4) enotna spremljana starostna obdobja, tako da se lahko informacije o otrocih primerjajo med različnimi agencijami; ter 5) statistika, ki se nanaša na otroka in podaja neposredno informacijo o otrocih, ne pa o odraslih ali institucijah.

Nadalje J. Ennew opredeljuje razliko med kazalniki otroštva in kazalniki otrokovih pravic. Zill, Sigal in Brim (v Ennew 1997) kazalnike otroštva definirajo kot "statistične časovne vrste, ki merijo spremembe (ali stalnice) v življenjskih pogojih otrok ter zdravju, dosežkih, vedenju in ugodju otrok". Kazalniki otrokovih pravic so v primerjavi s kazalniki otroštva razčlenjeni glede na prepovedane razloge za diskriminacijo. Poleg tega temeljijo na statistiki, ki se nanaša na otroka (Ennew 1997).

Razčlenjeni podatki kažejo neenakosti med različnimi skupinami otrok. Na primer stopnja smrtnosti otrok do petega leta je kazalnik otroštva, ki odraža zdravje in življenjske možnosti otrok do petega leta. Razčlenitev podatkov nato pokaže, ali deklice pogosteje umirajo kot dečki, ali pred petim letom umre nesorazmerno veliko otrok iz določene etnične skupine in ali obstajajo razlike v stopnji umrljivosti med otroci, ki živijo na podeželju, in tistimi, ki živijo v mestu (Ennew 1997).

J. Ennew pri tem opozarja, da je pogosto pozabljena osnova razčlenitve podatkov starost, ne le v smislu ločevanja med otroci in odraslimi oziroma starejšimi, temveč tudi med starostnimi skupinami otrok. Tako se na primer ločeno obravnava stopnja umrljivosti in bolehnosti otrok v prvem letu in do petega leta življenja, saj sta to za otroke najbolj ranljivi obdobji. Uporabno pa bi bilo tudi ločeno preučevanje stopenj prenehanja obiskovanja šole in osipa v šolah med sedmim in dvanajstim letom, saj so to leta, ko je najverjetneje, da bodo otroci začeli delati ali postali t. i. poulični otroci. Razlog, da so podatki o otrocih pogosto nerazčlenjeni glede na starost, je, da ponavadi niso beleženi ali dostopni na način, ki bi omogočal primerjavo podatkov iz različnih virov. Razčlenitev po starostnih skupinah odraža potrebe organizacije ali agencije, ki podatke zbira. Tako matični uradi prebivalstvo spremljajo po starostnih skupinah z razmikom petih let, podatki ministrstev za šolstvo odražajo prioritete šol, ministrstva za zdravje se osredotočajo na

bolne in izvajanje zdravstvenih storitev, ministrstva za delo pa zbirajo podatke o delovni sili³⁹ (Ennew 1997, 17).

Poleg tega pri večini zbranih statističnih podatkov glavna enota opazovanja niso otroci, temveč odrasli, gospodinjstva ali institucije. Na primer, statistika prikazuje, koliko nezaposlenih moških ima otroke in ne koliko otrok živi v gospodinjstvih, v katerih je oče nezaposlen (Ennew 1997). "Vendar je v veliko primerih mogoče, da se surovi podatki ponovno preračunajo tako, da se nanašajo na otroke" (Ennew 1997).

2.3.1 Poskus oblikovanja kazalnikov za spremljanje uresničevanja otrokovih pravic

Do prvega poskusa oblikovanja kazalnikov za spremljanje uresničevanja otrokovih pravic na globalni ravni je prišlo v letu 1998, na mednarodnem simpoziju, ki ga je v Ženevi organiziral Oddelek za ocenjevanje, politiko in načrtovanje organizacije UNICEF. Tudi udeleženci simpozija v Ženevi so Konvencijo o otrokovih pravicah razdelili na skupine pravic, in sicer v skladu z razdelitvijo konvencije, kot se uporablja za potrebe poročanja držav Odboru za otrokove pravice (UNICEF 1998b, 1).

V prvo skupino, skupino splošnih ukrepov, spadajo "ukrepi za spodbujanje politične volje v prid otrokom in izboljševanje njihovega položaja v procesu oblikovanja politik na državnem, regionalnem in lokalnem nivoju" (UNICEF 1998b, 4). Pri identificiranju kazalnikov za spremljanje splošnih ukrepov gre za ugotavljanje obstoja ustreznih struktur ali mehanizmov za koordiniranje politik in ukrepov v prid otrokom, njihovega potenciala za učinkovitost ter njihove dejanske učinkovitosti. Primeri takšnih kazalnikov so obstoj nacionalne strategije za otroke; obstoj sistema za redno poročanje o uresničevanju nacionalne strategije za otroke; obstoj telesa za spremljanje uresničevanja nacionalne strategije za otroke; zastopanost nevladnih skupin v tem telesu; zadostna sredstva za učinkovito delovanje tega telesa; vladne rezervacije na člene Konvencije o otrokovih pravicah; združljivost nacionalne zakonodaje s Konvencijo o otrokovih pravicah; obstoj uradne, neodvisne pisarne za otroke; obstoj izobraževanja o otrokovih pravicah;

---

³⁹ Nacionalni matični uradi objavljajo podatke po petletnih starostnih skupinah: do pet let, od šest do deset let, od enajst do petnajst let, od šestnajst do dvajset let. Ministrstva za šolstvo podatke objavljajo glede na vrsto šole: predšolski otroci, osnovnošolski otroci, srednješolski otroci. Ministrstva za zdravje podatke objavljajo glede na tveganje za bolezen in/ali preventivne programe: prvo leto starosti, do 4. leta starosti, med 5. in 14. letom starosti in med 15. in 49. letom starosti (za ženske) (Ennew 1997).

parlamentarne razprave o priporočilih Odbora za otrokove pravice; obstoj proračuna za otroke; delež proračuna, porabljenega za primarno zdravstveno varstvo; ter delež proračuna, porabljenega za izobraževanje (UNICEF 1998b, 4–5).

Drugo skupino, skupino državljanskih pravic in svoboščin, sestavljajo tri podskupine pravic, in sicer aktivna soudeležba otrok (12.–17. člen); pravica do imena, državljanstva in identitete (7. in 8. člen) ter zaščita pred mučenjem in drugimi oblikami krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (37.(a) člen). Gre za skupino pravic, katerih kazalniki še niso oblikovani (UNICEF 1998b, 5–6). Pri identificiranju kazalnikov za spremljanje aktivne soudeležbe otrok gre za ugotavljanje obstoja postopka, po katerem se pravosodni organi v državi posvetujejo z otrokom; ugotavljanje, ali morajo starši, šole in sodišča upoštevati otrokovo mnenje, če ga je ta izrazil; ter ugotavljanje, ali otroška združenja prejemajo uradno podporo. Na primer z naslednjimi kazalniki: šolski sistem, ki dijakom zagotavlja soudeležbo pri vprašanjih, povezanih z vodenjem šole; starost, pri kateri lahko otroci izrazijo svoje mnenje o zadevah, ki se tičejo posvojitve, skrbništva in rejništva; in obveza sodišč, da upoštevajo otrokovo mnenje, ko odločajo o zadevah, ki ga zadevajo. Za spremljanje uresničevanja pravice do imena, državljanstva in identitete so uporabni naslednji kazalniki: obstoj brezplačnega, splošnega in obveznega sistema registracije rojstev; čas med rojstvom in njegovo registracijo; vpis imen obeh staršev v rojstni list; obstoj postopka ugotavljanja očetovstva v izpodbijanih primerih; nacionalni zakon o podeljevanju državljanstva ne glede na okoliščine rojstva; in število neregistriranih rojstev. Stanje uresničevanja zaščite pred mučenjem in drugimi oblikami krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja pa lahko pomagajo odraziti kazalniki: ratifikacija mednarodne konvencije proti mučenju; obstoj zakonodaje, ki prepoveduje mučenje in druge oblike krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja; obstoj otrokom dostopnih mehanizmov za pritožbe in povračila v primerih mučenja; obstoj zakonodaje, ki v institucijah prepoveduje uporabo fizične sile; in število otrok, ki so obsojeni na dosmrtno ječo ali smrtno kazen (UNICEF 1998b, 6–7).

Skupino družinsko okolje in nadomestna skrb tvorijo naslednje štiri podskupine pravic: nadomestna skrb (20., 21. in 25. člen); posvojitve in izsleditve (21. člen); dohodkovna podpora (26. in 27. člen) ter družinsko okolje (18. in 19. člen) (UNICEF 1998b, 9–10). "Oblikovanje kazalnikov za spremljanje uresničevanja teh pravic je še posebej težavno, saj

je družinsko življenje zasebno, meja med sprejemljivim in nesprejemljivim vedenjem do otrok pa se od države do države razlikuje" (UNICEF 1998b, 7). "Vprašanje oskrbe zunaj doma dodatno otežujejo različni družinski sistemi in zato različne definicije 'doma' po svetu" (UNICEF 1998b, 9).⁴⁰ Izpolnjevanje obveznosti države, da finančno pomaga družinam, bi lahko odrazili kazalniki, kot sta revščina v družinah ter delež bruto družbenega proizvoda (BDP), porabljen za otroške dodatke. Številke o razširjenosti zlorab in zapostavljanja otrok v družinah in nadomestni oskrbi ne odražajo njihove dejanske pojavnosti, zato je ustrežnejši, čeprav nadomestni kazalnik, kazalnik število otrok, ki so bili s sodno odločbo premeščeni v okolje, kjer ne prihaja do zlorab. Uporabno bi bilo tudi preučevanje vzrokov smrti otrok ob sumu na zlorabo (UNICEF 1998b, 8). Število otrok v državni oskrbi lahko pomaga odraziti kazalnik število otrok v institucijah, "čeprav lahko zmanjšanje tega števila pomeni upadanje vladnih storitev, ne pa zmanjšanje števila otrok, ki imajo probleme" (UNICEF 1998b, 8). Spremljanje posvojitve je mogoče s kazalnikom število ljudi, ki so bili posvojeni (vključno s številom sirot). Procesni kazalniki lahko pokažejo, ali je otrokom v postopku posvojitve zagotovljena pravica do identitete ter ali je za posvojitve potrebno soglasje otroka (UNICEF 1998b, 8).

Četrto skupino, naslovljeno osnovno zdravje in blaginja, sestavljajo štiri podskupine, in sicer osnovno zdravje in blaginja (6. in 24. člen): otroci pod petim letom in otroci stari pet in več let; otroci z motnjami v razvoju (23. člen) ter standard življenja in socialne varnosti (18.(3), 26. in 27. člen) (UNICEF 1998b, 11–13). Uresničevanje teh pravic odražajo številni kazalniki. Vendar ti kazalniki v luči Konvencije o otrokovih pravicah pokrivajo le del otroške populacije. Skoraj vsi kazalniki se nanašajo na otroke pod petim letom starosti. Poleg tega le redki kazalniki odražajo izvajanje zdravstvenih storitev. Očitno pa je tudi pomanjkanje kazalnikov, ki se nanašajo na otroke z motnjami v razvoju, ter kazalnikov standarda življenja in socialne varnosti (UNICEF 1998b, 11).

V povezavi s kazalniki osnovnega zdravja in blaginje bi bil zelo občutljiv in močan kazalnik smrtnost mladoletnikov zaradi vzrokov, ki izhajajo iz nasilja, vključno zaradi uporabe drog, prometnih nesreč in samomorov, vendar je takšen kazalnik skoraj nemogoče

---

⁴⁰ Na primer razlika med razširjeno družino v Afriki ter nuklearno družino v Evropi in Severni Ameriki (UNICEF 1998b, 9).

meriti.⁴¹ Uporaben pa je kazalnik gostota stanovanj oziroma neustrezni življenjski pogoji (UNICEF 1998b, 8).

Uresničevanje pravic otrok z motnjami v razvoju lahko pomagajo odraziti kazalniki: obstoj zakonodaje, politik in storitev, ki se nanašajo na potrebe otrok z motnjami v razvoju; delež otrok z motnjami v razvoju, ki prejema storitve, ki jih potrebujejo; primerna finančna pomoč družinam z otrokom z motnjami v razvoju; delež otrok z motnjami v razvoju, ki imajo dostop do rednega šolanja; ter število ali delež otrok, ki so vključeni v institucije za otroke z motnjami v razvoju (UNICEF 1998b, 12).

Primeri kazalnikov standarda življenja in socialne varnosti so obstoj nacionalnega sistema socialnega varstva; delež ali število otrok, ki prejemajo socialnovarstvene dodatke; obstoj nacionalne definicije meje revščine; delež otrok, ki živijo pod robom revščine in prejemajo socialnovarstvene dodatke; delež otrok, ki živijo pod robom revščine, katerih družine prejemajo drugačne oblike olajšav ali subvencij (oprostitev davka, subvencionirana najemnina, pomoč v hrani); ter število ali delež otrok, ki živijo v družinah z neurejenim lastniškim statusom nad posestjo. Vendar je spremljanje socialne varnosti za mednarodno primerjavo problematično, še posebej zato, ker se pomen 'socialne varnosti' med državami precej razlikuje (UNICEF 1998b, 13).

Peta skupina, skupina pravic do izobraževanja, prostega časa in kulturnih dejavnosti, se deli na pravico do izobraževanja (28. in 29. člen) ter pravico do prostega časa in kulturnih dejavnosti (31. člen) (UNICEF 1998b, 14). Tako kot skupina pravic, povezanih z zdravjem in blaginjo, ima skupina pravic, povezanih z izobraževanjem, dolgo zgodovino spremljanja in razvite številne kazalnike. Vendar prav tako ti kazalniki zajemajo le del populacije, ki jo pokriva Konvencija o otrokovih pravicah. Skoraj vsi se nanašajo na otroke v starosti, ko obiskujejo osnovno šolo. Poleg tega kazalniki ne odražajo ciljev izobraževanja ter pravice do prostega časa in kulturnih dejavnosti (UNICEF 1998b, 13). Obstoječe kazalnike izobraževanja bi lahko dopolnili kazalniki: politika glede obiskovanja pouka s strani nosečih mladoletnic; politika glede obiskovanja pouka s strani otrok z motnjami v razvoju; politika, ki v šolah prepoveduje telesno kaznovanje; poučevanje učencev o pravicah otrok; ter poučevanje učiteljev o pravicah otrok. Pravico do prostega časa in kulturnih dejavnosti pa bi lahko odrazili naslednji kazalniki: bližnje varno območje za igro; članstvo v športnih

---

⁴¹ Osebe WHO je ocenilo, da so takšni podatki na voljo za približno 50 držav (UNICEF 1998b, 13).

in kulturnih organizacijah; obstoj socialnih organizacij; ter obstoj študij o preživljanju prostega časa (UNICEF 1998b, 14–15).

V šesti skupini pa so zajeti posebni ukrepi za zaščito otrok, in sicer pod naslovi: otroci v oboroženem spopadu (22., 38. in 39. člen); izkoriščanje (32., 34., 35. in 36. člen) ter otroci, vključeni v sistem izvajanja mladoletniškega sodstva (37., 39. in 40. člen) (UNICEF 1998b, 16–17) (UNICEF 1998b, 16–17). Stanje uresničevanja zaščite otrok v oboroženem spopadu lahko pomagajo odraziti kazalniki: obstoj oboroženega konflikta; število otrok, ki jih prizadeva konflikt; delež otrok, ki prejemajo zadostno zaščito in humanitarno pomoč; učinkoviti ukrepi za preprečevanje rekrutiranja otrok za oborožene spopade; obstoj ukrepov za zagotavljanje psihološkega okrevanja in družbeno reintegracijo otrok, žrtev oboroženega spopada; ter indeks za merjenje učinkov oboroženega spopada na otroke. Za spremljanje uresničevanja pravice do zaščite pred izkoriščanjem so uporabni naslednji kazalniki: delež otrok, ki delajo in ne obiskujejo pouka; delež otrok, ki delajo in obiskujejo pouk; obstoj standardov za delo otrok ter zdravje in varnost na delovnem mestu; in obstoj politike ali programa za vzdrževanje standardov za delo otrok ter zdravja in varnosti na delovnem mestu. Stanje otrok, vključenih v sistem izvajanja mladoletniškega sodstva, odražajo število ali delež otrok, ki jim je bila odvzeta prostost; obstoj uradnega, ločenega sistema izvajanja mladoletniškega sodstva; stopnja, do katere so otroci, ki jim je bila odvzeta prostost, ločeni od odraslih; število (ali stopnja) smrti otrok, ki jim je bila odvzeta prostost; diskriminacija otrok, ki so vključeni v sistem izvajanja sodstva; prehranski status otrok, ki jim je bila odvzeta prostost; obstoj učinkovitega mehanizma, ki omogoča pritožbo in odpravo v primerih kršitve pravic; ter percepcija otrok glede sodnega sistema (UNICEF 1998b, 16–17).

Sedma skupina, skupina splošnih načel, zajema skupne norme otrokovih pravic – načelo nediskriminacije (2. člen), načelo otrokovega najboljšega interesa (3. člen), načelo upoštevanja otrokovih stališč in pravice do soudeležbe (12.–15. člen) ter načelo otrokove pravice do preživetja in razvoja (6. člen). Iz načela nediskriminacije sledi, da nacionalna ali podobna povprečja niso zadostna za spremljanje pravic. Kazalniki morajo odražati uresničevanje pravic specifičnih prebivalstvenih skupin, še zlasti najbolj prikrajšanih. Izbira kazalnikov mora vedno odražati stališče, da so interesi otroka na prvem mestu. Načelo upoštevanja otrokovih stališč in pravice do soudeležbe otroke opredeljuje kot akterje, ki prispevajo k odločitvam, povezanih z njihovim življenjem (UNICEF 1998b, 3). Načelo

otrokove pravice do preživetja in razvoja pa obsega "celoten zbir otrokovih pravic, ki so potrebne za uresničitev njihovega potenciala, in sicer od zagotavljanja zdravstvenih, prehrambenih in izobraževalnih potreb do podpore osebnemu in socialnemu razvoju" (UNICEF 1998b, 3).

3. ZNAČILNOSTI PRISTOPOV

Tretje poglavje magistrskega dela je namenjeno prikazu in analizi značilnosti pristopov HRW in UNICEF k spremljanju uresničevanja otrokovih pravic z namenom identificiranja vpliva teh značilnosti na zmožnost pristopov, da podajo zanesljivo in celovito sliko o uresničevanju otrokovih pravic na globalni ravni.

Z deskriptivno analizo in interpretacijo primarnih in sekundarnih virov v podpoglavju 3.1 podajam splošne podatke o organizacijah HRW in UNICEF, kot so njun nastanek, razvoj, struktura, organizacija in financiranje. Med organizacijama namreč obstaja bistvena razlika v tem, zakaj sta bili ustanovljeni, kdo ju sestavlja ter kakšne človeške in finančne vire imata pri uresničevanju svojega poslanstva na voljo.

V podpoglavjih 3.2 in 3.3 nato za vsak pristop posebej predstavljam njune značilnosti v smislu namena spremljanja uresničevanja otrokovih pravic, načina spremljanja uresničevanja otrokovih pravic, načina pridobivanja in obdelave podatkov o uresničevanju človekovih pravic ter spremljanih človekovih in otrokovih pravic. Namen delovanja organizacije HRW je izključno razkrivanje in medijsko izpostavljanje kršitev in kršiteljev človekovih pravic, da bi se preprečile kršitve človekovih pravic v prihodnosti. Medtem ko je UNICEF zbiranje in analizo statističnih podatkov o stanju otrok šele sčasoma usmeril v spremljanje uresničevanja Konvencije o otrokovih pravicah. Spremljanje uresničevanja človekovih pravic HRW izvaja z metodologijo ugotavljanja in podrobnega opisa dogodkov kršitev človekovih pravic. Medtem ko UNICEF spremljanje uresničevanja otrokovih pravic izvaja s kvantitativnimi kazalniki, oblikovanimi na podlagi socialno-ekonomske in druge administrativne statistike, ki le do določene mere odražajo norme in načela človekovih pravic. Metodologija HRW temelji na terenskih raziskavah in razkriva uresničevanje predvsem pravic, ki se uvrščajo v kategorijo državljskih in političnih pravic. UNICEF pa uporablja podatke držav in medvladnih institucij ter razkriva uresničevanje predvsem pravic, ki se uvrščajo v kategorijo ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic.

Med analizo odkrivam, ali in kako navedene značilnosti posameznega pristopa vplivajo na njegovo zmožnost odražanja dejanskega stanja uresničevanja otrokovih pravic, kar nato uporabim v podpoglavju 3.4, kjer analiziram omejitve pristopov pri spremljanju različnih

kategorij človekovih pravic, tj. državljanskih in političnih pravic ter ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic.

3.1 SPLOŠNI PODATKI O ORGANIZACIJAH

3.1.1 Human Rights Watch

HRW je mednarodna nevladna organizacija za zaščito človekovih pravic. Njene korenine segajo v leto 1978, ko je bila ustanovljena organizacija Helsinki Watch. Namen te organizacije je bil pomagati skupinam državljanov, ki so se oblikovale sprva v Moskvi⁴² in nato v ostalih državah vzhodnega bloka, spremljati, kako njihove vlade izvajajo določbe Helsinške sklepne listine o človekovih pravicah (HRW 2006a).⁴³ Pri pomoči je šlo tako za zagovorništvo skupin aktivistov za človekove pravice⁴⁴ kot tudi za objavljanje podatkov o kršitvah človekovih pravic v teh državah (Popov 2004).

Sčasoma je organizacija spremljanje izvajanja človekovih pravic razširila v geografskem smislu in v smislu obsega človekovih pravic. Prišlo je do ustanovitve podružničnih organizacij Americas Watch,⁴⁵ Asia Watch,⁴⁶ Africa Watch⁴⁷ in Middle East Watch,⁴⁸ ki so se leta 1989, skupaj z organizacijo Helsinki Watch, združile v HRW. Prvotno osredotočenost organizacije na državljanske in politične pravice je po koncu hladne vojne zamenjala usmerjenost k obema kategorijama človekovih pravic, tj. k državljanskim in političnim pravicam ter ekonomskim, socialnim in kulturnim pravicam (HRW 2006a).

Posebna pozornost je namenjena pravicam žensk, otrok, delavcev, zapornikov, beguncev, migrantov, akademikov, zagovornikov človekovih pravic, lezbijk in gejev ter ljudi, okuženih z virusom HIV oziroma obolelih za aidsom (HRW 2006c). Oddelek za otrokove pravice je bil ustanovljen leta 1994 (HRW 2006f).

---

⁴² Leta 1976 je bila ustanovljena t. i. Moskovska helsinška skupina (Civil Society International 2003).

⁴³ Osnovo za takšno spremljanje predstavlja določba Helsinške sklepne listine o pravici posameznika, da pozna svoje pravice in dolžnosti na področju spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter da jih uveljavlja (7. načelo, 7. odstavek).

⁴⁴ V prvih treh letih delovanja Moskovske helsinške skupine so sovjetske oblasti aretirale in/ali psihiatrično hospitalizirale skoraj vse njene člane (Civil Society International 2003).

⁴⁵ Ustanovljena leta 1981 (Gradisnik in Hemetsberger 2005, 1), z namenom spremljanja kršitev človekovih pravic v latinskoameriških državah (Popov 2004).

⁴⁶ Ustanovljena leta 1985 (Popov 2004).

⁴⁷ Ustanovljena leta 1988 (Popov 2004).

⁴⁸ Ustanovljena leta 1989, z namenom spremljanja kršitev človekovih pravic na območju palestinsko-izraelskega spora (Popov 2004).

Organizacija ima sedež v New Yorku (ZDA) in pisarne v Berlinu (Nemčija), Bruslju (Belgija), Chicagu (ZDA), Johannesburgu (Južnoafriška republika), Moskvi (Rusija), Londonu (Združeno kraljestvo), Los Angelesu (ZDA), Parizu (Francija), San Franciscu (ZDA), Tokiju (Japonska), Torontu (Kanada), Ženevi (Švica) in Washingtonu, D.C. (ZDA) (HRW 2008a). V regijah, kjer opravlja intenzivne raziskave, vzpostavlja začasne pisarne (HRW 2006g). Osebnje organizacije, skupaj z izvršilnim direktorjem, po podatkih iz avgusta 2008 šteje 275 ljudi. Pri delu jim pomagajo pripravniki, prostovoljci in drugi člani (HRW 2008a).

Delo organizacije usmerja in nadzira 32-članski svet direktorjev. Poleg tega ima vsak oddelek organizacije svoj svetovalni odbor, torej za Afriko; Ameriki; Azijo; Evropo in Srednjo Azijo; Srednji Vzhod in Severno Afriko; ZDA; otrokove pravice; pravice lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev; terorizem oziroma protiterorizem ter pravice žensk. Članstvo v usmerjevalnih in nadzornih organih se deloma prekriva, nekateri člani sveta direktorjev so tudi člani svetovalnih odborov organizacije. Zaslužni člani organizacije imajo mesto v častnem svetu (HRW 2006b). Leta 1998 je bil ustanovljen Svet HRW, katerega prvenstvena naloga je zbiranje sredstev za organizacijo in širjenje njenega poslanstva. Sestavlja ga mreža odborov, ustanovljenih v 13 mestih Evrope, Amerike in Kanade⁴⁹ (HRW 2008b).

Stroški delovanja HRW se pokrivajo iz prostovoljnih prispevkov zasebnih ustanov in posameznikov. Zasebne ustanove in posamezniki prispevajo vsak približno polovico sredstev (Treanor 2004). Zaradi ohranjanja svoje neodvisnosti organizacija ne sprejema finančne podpore vladnih ali s strani vlad financiranih ustanov niti neposredno niti posredno (HRW 2006a). Po zadnjih podatkih za obdobje med 1. julijem 2007 in 30. junijem 2008 so prihodki organizacije znašali približno 41 milijonov USD (HRW 2009a, 57).⁵⁰

---

⁴⁹ Odbori so ustanovljeni v naslednjih mestih: Berlin, Chicago, Ženeva, Hamburg, London, Los Angeles, München, New York, Pariz, San Francisco, Santa Barbara, Toronto in Zürich (HRW 2008b).

⁵⁰ Prihodki organizacije so v finančnem letu 1998 (od 1. aprila 1997 do 31. marca 1998) znašali približno 12,5 milijona USD (HRW 1998), v finančnem letu 2000 (od 1. aprila 1999 do 31. marca 2000) približno 16 milijonov USD (HRW 2000a), v finančnem letu 2001 (od 1. aprila 2000 do 31. marca 2001) približno 17 milijonov USD (HRW 2001a, 32), v finančnem letu 2002 (od 1. aprila 2001 do 31. marca 2002) približno 19,5 milijona USD (HRW 2002a, 44), v finančnem letu 2003 (od 1. aprila 2002 do 31. marca 2003) približno 22 milijonov USD (HRW 2003a, 34), v finančnem letu 2004 (od 1. aprila 2003 do 31. marca 2004) približno 37 milijonov USD (HRW 2004b, 5), v finančnem letu 2005 (od 1. aprila 2004 do 31. marca 2005) približno 39 milijonov USD (HRW 2005a, 53), v finančnem letu 2006 (od 1. julija 2005 do 30. junija 2006) približno

3.1.2 Sklad Združenih narodov za pomoč otrokom

UNICEF deluje v okviru OZN, torej mednarodne vladne organizacije, kar ji omogoča dostop do informacij o stanju otrok v 190 državah sveta (UNICEF 2008b). Ustanovljena je bila na prvem zasedanju Generalne skupščine 11. decembra 1946 kot Mednarodni sklad za nujno pomoč otrokom (*United Nations International Children's Emergency Fund*). Namen sprva začasne organizacije je bil s hrano, z oblačili in zdravili pomagati otrokom, predvsem v povojni Evropi (UNICEF UK Youth Voice 2007a).⁵¹

Organizacija je sčasoma svoje delo razširila na pomoč otrokom v državah v razvoju. Leta 1953 je po dolgotrajni razpravi postala stalni del OZN, in sicer pod imenom Sklad Združenih narodov za otroke. Za razliko od HRW se posveča izključno otrokom in skrbi za njihovo preživetje, zaščito in razvoj (UNICEF UK Youth Voice 2007a).

Organizacija ima sedež v New Yorku (ZDA) (UNICEF 2008č). V manj razvitih državah, kjer UNICEF neposredno izvaja svoje programe, ustanavlja urade (po podatkih iz septembra 2009 je teh 156), v razvitih državah pa kot nevladne organizacije delujejo nacionalni odbori (po podatkih iz septembra 2009 jih je 36) (UNICEF 2008j). Delo uradov usmerjajo in tehnično podpirajo regionalni uradi (UNICEF 2008b), in sicer za Ameriki in Karibe v Panami (Panama); za Srednjo in Vzhodno Evropo ter države Britanske skupnosti narodov (*Commonwealth*) v Ženevi (Švica); za Vzhodno Azijo in tihomorske države v Bangkoku (Tajska); za Vzhodno in Južno Afriko v Nairobiju (Kenija); za Srednji vzhod in Severno Afriko v Amanu (Jordanija); za Južno Azijo v Katmanduju (Nepal) ter za Zahodno in Srednjo Azijo v Dakarju (Senegal) (UNICEF 2008c). Strukturo organizacije sestavljajo še specializirane pisarne, in sicer Regionalni urad za Evropo v Ženevi (Švica), Dobavna služba v Kopenhavnu (Danska), Raziskovalno središče Innocenti v Firencah (Italija), Bruseljski urad v Bruslju (Belgija) in Urad za Japonsko v Tokiju (Japonska) (UNICEF 2008č). Osebjem organizacije, po podatkih iz septembra 2008, šteje približno 7.200 ljudi (UNICEF 2008g). Izvršilnega direktorja organizacije imenuje generalni sekretar OZN (UNICEF 2008f).

---

40 milijonov USD (HRW 2006č, 53) in v finančnem letu 2007 (od 1. julija 2006 do 30. junija 2007) približno 55 milijonov USD (HRW 2007a, 5).

⁵¹ UNICEF je v letih od 1947 do 1950 otrokom v Evropi in na Kitajskem razdelil več kot 319 milijonov ton mleka, oblačil in šolskih pripomočkov. Skupaj z Rdečim križem je izvedel akcijo cepljenja otrok proti tuberkulozi (UNICEF UK Youth Voice 2007a).

Upravljavski in nadzorni organ organizacije je 36-članski izvršilni odbor, ki svoje odločitve o dejavnostih, politikah, programih in sredstvih organizacije UNICEF sprejema s konsenzom (UNICEF 2008e). Člani odbora so vladni predstavniki, ki jih za 3-letno obdobje izvoli Ekonomski in socialni svet OZN, in sicer po regionalnem ključu: osem predstavnikov afriških držav, sedem predstavnikov azijskih držav, štirje predstavniki držav Vzhodne Evrope, pet predstavnikov držav Latinske Amerike in Karibov ter 12 predstavnikov držav Zahodne Evrope in drugih držav (vključno z Japonsko). Izvršilni odbor vsako leto, prav tako po regionalnem ključu, izvoli pet visokih uradnikov odbora – predsednika in štiri podpredsednike (UNICEF 2008d).

UNICEF sredstva pridobiva s prostovoljnimi prispevki vlad, vladnih in nevladnih organizacij ter zasebnega sektorja. Vlade in vladne organizacije prispevajo približno dve tretjini, nevladne organizacije in zasebni sektor (v največji meri prek UNICEF-ovih nacionalnih odborov) pa približno tretjino vseh sredstev (UNICEF 1996a, 80; 1997a, 53; 1998a, 50; 1999a, 24; 2000a, 24; 2001a, 22; 2002a, 30; 2003a, 37; 2004a, 37; 2005a, 43; 2006a, 29; 2007a, 35; 2008i, 31). Čeprav je organizacija sestavni del OZN, ne prejema, tako kot druge organizacije OZN, redne denarne podpore v obliki članarine držav (UNICEF 2007c). Prihodki organizacije so v letu 2008 znašali 3,372 milijarde USD (UNICEF 2009c, 43).⁵²

3.2 PRISTOP HUMAN RIGHTS WATCH

3.2.1 Namen spremljanja uresničevanja človekovih pravic

Namen delovanja HRW je preprečevanje kršitev človekovih pravic. Organizacija v posameznih državah ugotavlja dejstva o kršitvah človekovih pravic, ki jih nato dokumentira in razkriva v svojih poročilih, sporočilih za javnost ter dokumentih, ki jih pošilja mednarodnim telesom.⁵³ Z razkrivanjem in medijskim izpostavljanjem kršitev in kršiteljev

---

⁵² Prihodki organizacije so v letu 1994 znašali približno 1,006 milijarde USD, v letu 1995 1,011 milijarde USD (UNICEF 1996a, 81), v letu 1996 944 milijonov USD (UNICEF 1997a, 6), v letu 1997 902 milijona USD, v letu 1998 966 milijonov USD, v letu 1999 1,118 milijarde USD (UNICEF 2000a, 25), v letu 2000 1,138 milijarde USD (UNICEF 2001a, 32), v letu 2001 1,225 milijarde USD (UNICEF 2002a, 32), v letu 2002 1,454 milijarde USD, v letu 2003 1,688 milijarde USD (UNICEF 2004a, 37), v letu 2004 1,978 milijarde USD (UNICEF 2005a, 44), v letu 2005 2,762 milijarde USD (UNICEF 2007a, 37), v letu 2006 2,781 milijarde USD (UNICEF 2008i, 33) in v letu 2007 3,013 milijarde USD (UNICEF 2008i, 33).

⁵³ Na primer OZN, Evropski uniji, Organizaciji ameriških držav in Afriški uniji (HRW 2006f).

človekovih pravic se po mnenju HRW manjša verjetnost, da bi do kršitev človekovih pravic prihajalo tudi v prihodnosti, saj so ljudje bolj seznanjeni s kršitvami človekovih pravic in večje število kršiteljev za svoje ravnanje politično in/ali sodno odgovarja (HRW 2006g). Ali poročila HRW resnično spreminjajo prakso oziroma ravnanje držav, je odprto vprašanje, dejstvo pa je, da dosegajo visoko kredibilnost in avtoriteto ter veliko pozornost svetovne javnosti (Dudai 2007, 1255).

Organizacija uresničevanje človekovih pravic spremlja v približno 80 državah sveta (HRW 2008a), kar pomeni, da geografsko ne zagotavlja globalne pokritosti. Njena vsakoletna poročila (t. i. *Annual Reports* oziroma *Human Rights Watch World Reports*) povzemajo stanje uresničevanja človekovih pravic v določenih državah v določenem letu, pri čemer je pozornost namenjena najhujšim oblikam kršitev ter spremembam, do katerih je prišlo v državah v opazovanem obdobju (Benko 2005, 19). Posamezno letno poročilo torej ne vključuje vseh držav, v katerih deluje organizacija, prav tako v posamezni državi niso izpostavljena vsa pereča vprašanja uresničevanja človekovih pravic, temveč le najhujša. Razlog leži v kadrovskih omejitvah organizacije (HRW 2008c, 23). Poleg letnih poročil organizacija izdaja podrobna poročila o kršitvah določene pravice v določeni državi (t. i. *Country Reports*) in splošna poročila o kršitvah določene pravice (t. i. *Thematic Reports*). V kriznih situacijah organizacija ažurno poroča o stanju človekovih pravic na prizadetih območjih (HRW 2006a).

Tako kot se organizacija zaradi omejenosti finančnih virov odloča, v katerih državah bo delovala, se torej odloča tudi o tem, katere zbrane informacije in katera pereča vprašanja bo predstavila v poročilih. To je eden izmed razlogov, zakaj so primerjave uresničevanja človekovih pravic med obdobji in med državami na podlagi poročil in drugih publikacij organizacije HRW zelo težke, če ne celo nemogoče. Ponavadi odločitev organizacije o tem, v katerih državah bo delovala in katere zbrane informacije bo posredovala javnosti, vodi premislek, katere od kršitev človekovih pravic bi bilo najlažje odpraviti z mednarodnim pritiskom. Za ilustracijo navedenega E. Benko (2005, 20) navaja primer Turčije, ki je bila v letu 2004 predmet dvajsetih HRW sporočil za javnost, pisem in poročil, Turkmenistan pa je omenjen le v štirih. Vendar to avtomatično ne pomeni, da je Turčija hujša kršiteljica človekovih pravic kot Turkmenistan. Izpostavljenost Turčije s strani HRW namreč temelji na premisleku, da je Turčija v procesu pristopanja k Evropski uniji, zato se bo njena vlada

bolj verjetno odzvala na mednarodni pritisk glede izvajanja pravic v državi kot Turkmenistan.

3.2.2 Način spremljanja uresničevanja človekovih pravic

Spremljanje uresničevanja človekovih pravic organizacija HRW izvaja z "identificiranjem različnih dejanj ali opustitev dejanj, ki pomenijo kršitve človekovih pravic ali vodijo do njih" (Guzman 2001, 249). Ta dejanja sama po sebi ali skupaj s povezanimi dejanji predstavljajo t. i. dogodek. "Dogodek je nekaj, kar se zgodi, ima začetek in konec in se razvija do logičnega zaključka" (Guzman 2001, 250). Lahko je sestavljen iz enega dejanja (na primer mučenje), več zaporednih povezanih dejanj (na primer odvzem prostosti, ki mu sledi mučenje in nato ujetništvo) ali nekaj povezanih dejanj, ki se dogajajo hkrati (na primer pokol) (Guzman 2001, 250). Dogodek je relevanten, če "vsaj eno izmed dejanj dogodka predstavlja kršitev človekove pravice (na primer arbitraren odvzem prostosti kot kršitev pravice do svobode) ali je sorodno oziroma podobno kršitvi človekove pravice (na primer odvzem prostosti)" (Guzman 2001, 250).

Pojem dejanje pomeni enkratno delovanje, ponavadi nasilno, ki ga posameznik ali skupina stori naproti drugim. V tem primeru gre za dejanje zagrešitve (na primer usmrtitev delavskega vodje). Dejanje lahko pomeni tudi neizvedeno pričakovano ali zahtevano delovanje. V tem primeru gre za dejanje opustitve (na primer neuspeh pri preprečitvi uboja delavskega vodje) (Guzman 2001, 250).

Metodologija ugotavljanja dogodkov (kršitev človekovih pravic) poleg identificiranja dejanj oziroma opustitev, ki pomenijo kršitve človekovih pravic, zajema tudi (Guzman 2001, 250):

ugotavljanje žrtev kršitev; organizacijo dejanj v dogodke; določanje storilcev kršitev in ravni njihove vpletenosti v dogodke; identifikacijo odnosov med dogodki; identifikacijo drugih vlog v povezavi z dogodkom ter oseb ali skupin, ki so prevzele te vloge; prikaz odnosov ter razvoja odnosov med različnimi osebami ali skupinami; ter identifikacijo dodatnih relevantnih informacij.

Skratka, "metodologija ugotavljanja dogodkov odgovarja na naslednja pomembna vprašanja: kaj se je zgodilo, kdaj se je zgodilo in kdo je bil vpleten v dogodek, ter nato podaja opisne in številčne povzetke dogodkov" (Landmann 2004, 918).

Ugotavljanje dogodka se lahko začne z identifikacijo dejanja, kot je na primer aretacija. V primeru da je prišlo še do drugih dejanj, morajo raziskovalci preveriti, ali so dejanja med seboj povezana, in če so (na primer aretacija, ki ji je sledilo mučenje), dejanja predstavljajo dogodek. V primeru, da je dejanja mogoče obravnavati ločeno, vsako izmed dejanj

predstavlja poseben dogodek (Dueck, Guzman in Verstappen 2001, 10). Na primer, "aretacija nekaterih članov sindikata, ki ji čez nekaj časa sledi aretacija še nekaterih članov sindikata, sta dva dogodka" (Dueck, Guzman in Verstappen 2001, 10). Dogodek pa se lahko izlušči tudi iz večjega dogodka. "Na primer, etnično čiščenje, med katerim so pripadniki etnične manjšine, ki živijo v več vaseh, ubiti, ranjeni ali pregnani, lahko razumemo kot en velik dogodek, ki zaobjema več manjših dogodkov, kot tudi posamezna dejanja, na primer poboje" (Dueck, Guzman in Verstappen 2001, 11).

V naslednji fazi sledi ugotavljanje odnosov med dvema ali več dogodki oziroma verige dogodkov. Med dvema dogodkoma so možne naslednje povezave: večji dogodek vsebuje manjši dogodek; en dogodek se je zgodil pred drugim, z njim povezanim dogodkom; oziroma en dogodek je povzročil drug dogodek (Dueck, Guzman in Verstappen 2001, 11).

V primeru, da je dogodek sestavljen iz več dejanj, je potrebno ta dejanja dokumentirati ločeno. Vsako dejanje je sestavljeno iz naslednjih elementov: vrste dejanja, žrtve, storilca, kraja ter datuma in časa. Na primer, aretacija moškega predstavlja eno dejanje. V primeru da je moški kasneje ubit, je to drugo dejanje, ker gre za drugačno vrsto dejanja. Prav tako je prišlo do dveh dejanj, kadar sta usmrčeni dve osebi, ker gre za različni žrtvi. Podobno gre za dve dejanji v primeru, ko žrtev najprej muči policija in kasneje vojska, saj se dejanji med seboj razlikujeta glede na storilca in čas (Dueck, Guzman in Verstappen 2001, 11).

Beleženje dogodkov, ki so sestavljeni iz več dejanj, je lahko težavno. Še posebej na začetku razvoja spremljanja kršitev človekovih pravic je prihajalo do primerov, ko so se beležile le najhujše kršitve med kršitvami, ki so sestavljale dogodek (Guzman 2001, 249).

Identificiranje storilca vključuje tudi ugotavljanje njegove vpletenosti v dejanje. V primeru prisilnih dejanj je lahko storilec "neposredno izvršil dejanje; dal ukaz, naj se dejanje izvrši; bil pasiven sokrivec v dejanju; bil potrjeno prisoten ob dejanju; je dejanje načrtoval ali pa je osumljen, da je bil v dejanje vpleten" (Dueck, Guzman in Verstappen 2001, 12).

V končni fazi so pri ugotavljanju dogodka relevantni tudi podatki različnih oseb (posameznikov ali skupin), ki imajo informacije o dogodku in/ali njegovih elementih ter oseb (posameznikov ali skupin), ki so posegle v dejanje, bodisi da bi pomagale žrtvi bodisi da bi končale ponavljajoče se kršitve. Raziskovalci morajo informacije o dogodku preveriti in oceniti njihovo zanesljivost. Podatki o akterjih (žrtvah in storilcih ter osebah, ki so

podale informacije o dogodku, in osebah, ki so posegle v dogodek) se nato dopolnijo še z biografskimi podatki, kot so na primer zakonski status, članstvo v določeni skupini, službovanje v policiji ali vojski ter izobrazbena in zaposlitvena zgodovina posameznika. K podatkom o dejanjih pa se dodajo dodatne relevantne informacije, kot so na primer v primeru aretacije sodni stroški, sodnik in višina varščine ali v primeru uničenja lastnine vrednost te lastnine (Dueck, Guzman in Verstappen 2001, 13).

Za ilustracijo navedenega Dueck, Guzman in Verstappen (2001, 14) navajajo naslednji primer. Gre za opis enega dogodka, ki vključuje dve žrtvi in štiri dejanja, ki sta jih storili dve skupini storilcev:

Edgarja Desaculo in Ramona Aguilarja so 18. novembra 1987 okoli enih popoldan na bulvarju Roxas aretirali člani policijske enote mesta Pasay City. Odpeljali so ju na sedež policije na zaslišanje. Aguilarja so nemudoma izpustili. Desaculo pa predali agentom Skupine za obveščevalne in posebne naloge (SOPN), ki je izvedla taktično zasliševanje in Desaculo mučila. Desacula je bil kasneje obtožen kršitve predsedniškega odloka iz leta 1866 (nelegalno posedovanje orožja za spodbujanje upora). Ostal je v priporu. Desacula, star 23 let, samski, in Aguilar, star 26 let, poročen, sta delala v tovarni oblačil GenTex. Informacije o aretaciji je posredovala Edna Aguilar, žena Ramona Aguilarja, ki je navedla tudi osebne podatke o Desaculi in Aguilarju. Prav tako je za pomoč prosila odvetnika Ignacia, ki je obema žrtvama nudil pravno pomoč.

Podatki o kršitvah človekovih pravic, kot jih podaja organizacija HRW, so torej razčlenjeni na raven kršitve same s povezanimi podatkovnimi enotami, kot so žrtev, storilec in priča (Ball, Spierer in Spierer v Landman in Häusermann 2003, 16). Tako je razsežnost človekovih pravic v kazalnikih, ki izhajajo iz podatkov o kršitvah človekovih pravic, veliko bolj vsebinsko dovršena kot v kazalnikih, ki izhajajo iz ekonomsko-socialne statistike, saj je eksplicitno povezana z (neizpolnjevanjem) standardov človekovih pravic (Malhotra in Fasel 2005, 8).

HRW v svojih poročilih in sporočilih o kršitvah človekovih pravic poleg držav nagovarja tudi nedržavne akterje, kar izhaja iz stališča HRW, da imajo države sicer temeljno odgovornost, da zagotavljajo in ščitijo človekove pravice, vendar imajo to odgovornost tudi drugi akterji, kot so na primer transnacionalna podjetja in druga gospodarska podjetja⁵⁴ (HRW 2006a), ter v primeru otrokovih pravic starši oziroma družina

---

⁵⁴ Iz takšnega stališča izhajajo tudi Pravila Združenih narodov o odgovornosti transnacionalnih podjetij in drugih gospodarskih podjetij za človekove pravice – *Norms on the responsibilities of transnational corporations and other business enterprises with regard to human rights* (Ekonomski in socialni svet 2003),

(HRW 2003c). Njihova odgovornost ni le posredna, v smislu, da lahko uresničevanje pravic uveljavlja le država prek zakonodaje, temveč je deljena (Garonna in Balta 2002, 278). Na ta način sta uporaba določb mednarodnopravnih instrumentov na področju človekovih pravic ter spremljanje njihovega uresničevanja bolj neposredna (Jochnick v Garonna in Balta 2002, 278).

HRW razširjenost kršitev človekovih pravic v poročilih in drugih publikacijah izraža s številom žrtev kršitev. Na primer, v nekem poročilu navaja, da je bilo med demonstracijami aretiranih 23 protestnikov, vendar pri tem nima namena kvantificirati kršitev človekovih pravic, temveč prek pridobljenih dokazov, izjav prič in osebnih zgodb posameznikov prikazati resnost posameznih dogodkov kršitev človekovih pravic (Würth in Seidensticker 2005, 34).

Na splošno metodologija organizacije ni naravnana na prikaz celovitega stanja uresničevanja človekovih pravic v državi, kar zopet preprečuje primerjave uresničevanja človekovih pravic med obdobji in med državami. Na postopek pridobivanja podatkov o kršitvah človekovih pravic, namreč vplivajo dejavniki, zaradi katerih je razširjenost kršitev človekovih pravic zlahka podcenjena. Organizacija ponavadi ne izve za vse dogodke, ki vsebujejo kršitev človekovih pravic oziroma ni obveščena o njih. Razlogi za to so lahko pomanjkanje lokalnih stikov, nevednost lokalnega prebivalstva v smislu, da nekaterih dejanj ne opredeljujejo za kršitve, ali le brezbriznost lokalnega prebivalstva. V nekaterih primerih pa organizacija, četudi je seznanjena z dogodki, ki vsebujejo kršitev človekovih pravic, teh ne more raziskati in dokumentirati zaradi vojaških operacij ali nepripravljenosti žrtev in prič, da bi povedale svojo zgodbo (Guzman 2001, 256). Uporabo metodologije ugotavljanja dogodkov lahko tako označimo za raziskavo, ki temelji na slučajnem vzorcu, seveda le v smislu, da v njej sodelujejo le tisti, ki jih je organizacija uspela doseči (Guzman in Verstappen 2003, 26–7).

3.2.3 Način zbiranja in obdelave podatkov

Metodologija HRW temelji na zbiranju informacij iz številnih in različnih virov in na terenskih raziskavah. Pred začetkom raziskovanja organizacija določi države, na katere se

---

pobuda Združenih narodov *Global Compact* in Smernice Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj za transnacionalna podjetja – *Guidelines for Multinational Enterprises* (OECD 2008) (v HRW 2006a, 61).

bo osredotočila, in vprašanja, ki jih bo obravnavala. Izbor poteka na podlagi naslednjih kriterijev: resnost kršitev, število prizadetih ljudi ter možnost vpliva na situacijo (HRW 2006a). Tematski oddelki, kot sta na primer oddelka za pravice žensk in pravice otrok, se praviloma odločajo za raziskovanje specifičnih problemov v več kot eni državi (HRW 2008a). Organizacija se odziva tako na krizne razmere kot tudi na ustaljene, dolgotrajne ali vedno hujše probleme človekovih pravic (HRW 2008č).

Uvodna faza raziskave se precej razlikuje glede na to, ali gre za izredno situacijo oziroma hitro širjenje kršitev človekovih pravic ali za dolgoročno kršitev oziroma dolgotrajna vprašanja človekovih pravic. V izrednih situacijah raziskovalci skušajo kar najhitreje in kar najbolj temeljito dokumentirati kršitve ali zlorabe, ki se dogajajo, kar zahteva takojšnjo navzočnost raziskovalcev na lokaciji. V takšnih primerih organizacija na teren takoj pošlje specialiste za določeno državo oziroma vprašanje ali raziskovalce, specializirane za raziskovanje v izrednih razmerah. V primerih, kjer gre za dolgotrajna vprašanja človekovih pravic, specialisti za določeno državo oziroma vprašanje pred začetkom intervjujev z žrtvami in pričami izvedejo obsežno raziskavo ozadja (HRW 2008č). Celoten proces od začetka raziskave do objave poročila traja približno šest mesecev do enega leta (Gradisnik in Hemetsberger 2005).

Cilj uvodne faze raziskave je temeljito razumevanje dogodka oziroma kršitve človekove pravice ter pridobitev občutka za lokalni politični, socialni in kulturni kontekst kršitve. Raziskovalec mora kršitev uokviriti tudi glede na to, kako je povezana z mednarodnim pravom človekovih pravic ter mednarodnim humanitarnim pravom. Konceptualizacija kršitve raziskovalcu pomaga v nadaljnjih fazah uvodne raziskave, pri identificiranju žrtev in prič kršitve; opredeljevanju vseh akterjev, ki so povezani s kršitvijo; ter identificiranju akterjev, ki imajo vpliv ali moč za spremembo situacije (HRW 2008č). Gre za objektivno ocenjevanje situacije, še posebno z vidika, kaj je z njo narobe (Guzman in Verstappen 2003, 5).

Uvodna faza raziskave je sestavljena iz dveh delov. Na eni strani gre za pregled obstoječega mednarodnega prava človekovih pravic in mednarodnega humanitarnega prava, lokalnega prava, literature, medijskih poročil in empiričnih podatkov o situaciji, po drugi strani pa za komunikacijo z lokalno mrežo stikov (lokalni aktivisti za človekove pravice) in drugimi relevantnimi akterji (odvetniki, novinarji, zdravniki, študentskimi

skupinami, aktivisti civilne družbe, diplomati, predstavniki lokalnih in mednarodnih nevladnih organizacij, predstavniki OZN in mednarodni strokovnjaki). Lokalni aktivisti za človekove pravice imajo bistveno vlogo pri identificiranju lokacij, kjer se nahajajo žrtve in priče kršitev človekovih pravic, ter nato pri vzpostavljanju stikov med raziskovalci in intervjuvanci (HRW 2008č).

Organizacija nima enotne metodologije za izvajanje intervjujev, saj sta vsaka kršitev človekovih pravic in vsaka žrtev ali priča drugačna. Standardna so le načela, v skladu s katerimi vodi intervjuje, in sicer potreba po ugotovitvi resnice; potrditev istovetnosti izjav; zaščita varnosti in dostojanstva priče ter nevtralnost (HRW 2008č).

Ena izmed najbolj pogosto uporabljenih tehnik za intervjuvanje je opravljanje intervjujev v zasebnih prostorih, iz oči v oči z raziskovalcem, in osredotočanje intervjuja na podrobnosti o dogodku. Ta tehnika omogoča ohranitev zaupnosti in zasebnosti priče, prav tako pa preprečuje lažne izjave, pretiravanja in domneve. Intervjuvanci namreč podajajo neodvisne izjave, ki jih nato raziskovalci preverjajo s ponavljanjem vprašanj in z intervjuvanjem drugih žrtev in prič o istem dogodku. Intervjuji se vodijo v jeziku intervjuvanca oziroma s pomočjo svetovalcev in prevajalcev, ponavadi lokalnih aktivistov za človekove pravice. V izrednih primerih, ko intervjuja nikakor ni mogoče izvesti osebno, intervjuji z žrtvami in pričami potekajo po telefonu oziroma s pomočjo drugih komunikacijskih sredstev (HRW 2008č).

Poleg žrtev in prič si organizacija vedno prizadeva intervjuvati tudi vladne uradnike, vojaške poveljnike, uporniške ali militantne skupine ali katerekoli druge akterje, obtožene kršitev oziroma zlorab. Na ta način dobi dodatne informacije in pojasnila o dogodku ter svojo zaskrbljenost nad dogodkom storilcu oziroma storilcem sporoči neposredno. Vendar takšni primeri niso pogosti (HRW 2008č).

Intervjuji niso edina vrsta dokazov, ki jih organizacija uporablja pri raziskovanju in poročanju o kršitvah človekovih pravic. Preučevanje zakonodaje, literature, medijskih poročil in empiričnih podatkov o situaciji se nadaljuje tudi med samo raziskavo. Še posebno pod drobnogledom so vladna poročila, podatki o postopkih pred sodišči ter podatki o obsodbah in naloženih kaznih. Pri tem gre tako za dokazovanje obstoja kot ugotavljanje razširjenosti kršitev človekovih pravic (HRW 2008č).

Včasih zbiranje podatkov o kršitvah človekovih pravic temelji na preučevanju lokacije dogodka. Raziskovalci fotografirajo poškodbe in brazgotine na telesih žrtev, dokumentirajo opustošene lokacije in uporabljene naboje ter analizirajo kraterje, ki so jih povzročile eksplozije. Organizacija za dokumentiranje dokazov o kršitvah človekovih pravic uporablja tudi satelitske posnetke. Ta metoda je še posebej učinkovita za prikazovanje učinkov velikih spopadov, kot so uničene vasi, ali obsežnih premikov ljudi, kot je bežanje beguncev. Velik pomen ima tudi v primerih kršitev, ki se dogajajo v državah ali delih držav, do koder raziskovalci organizacije zaradi varnostnih razmer ali prepovedi oblasti nimajo dostopa, kot na primer v Iran ali Severno Korejo (HRW 2008č).

Neposreden stik z žrtvami in fleksibilen način zbiranja podatkov imata ključni pomen pri odkrivanju podatkov o kršitvah pravic posameznikov, do katerih je prišlo zaradi samovoljnega ali diskriminatornega ravnanja držav. Takšnih podatkov države namreč ne zbirajo oziroma jih prikrivajo. V tem smislu je ilustrativen primer, kako HRW zbira podatke o kršitvah pravice do zaščite v primeru odvzema prostosti. Ugotavljanje kršitev pravice do zaščite v primeru odvzema prostosti temelji na neposrednem ogledu pripornih mest in neposrednih intervjujih s priporniki in osebjem pripornih institucij. Pri tem se, da ne bi bili zaradi prekrivanja neustreznega, neučinkovitega ali celo nezakonitega delovanja državnih organov predstavljeni 'modelni' priporni centri in 'modelni' priporniki, drži naslednjih pravil. Raziskovalci opravijo obiske pripornih mest le, če so lahko sami in ne oblasti izbrali, katera mesta bodo obiskali; če so prepričani, da bodo lahko s priporniki, ki so jih izbrali sami, govorili na samem; in če dovoljenje za obisk pripornega mesta velja za mesto v celoti, ne le za nekatere njegove dele (HRW 1999b). V nekaterih državah so pogoji HRW sprejeti, v določenih prihaja do zavračanja prošenj za obiske in/ali zavračanja prošenj za vodenje intervjujev brez navzočnosti policijskih uradnikov oziroma drugega osebja pripornih institucij. Dostop do vseh ali nekaterih pripornih mest je bil HRW preprečen ali otežen na primer v ameriški zvezni državi Georgia (HRW 1996), v Keniji (HRW 1997a), v Gvatemali (HRW 1997b, 3) in na Jamajki (HRW 1999c, 15). Intervjujev brez navzočnosti policijskih uradnikov in/ali drugega osebja pripornih institucij ni smela opravljati na primer v ameriški zvezni državi Louisiani (HRW 1995) in na Jamajki (HRW 1999c, 15). Za takšne primere je HRW razvil alternativno raziskovalno metodo, ki temelji na intervjujih z nekdanjimi priporniki, njihovimi sorodniki, odvetniki, s strokovnjaki za problematiko

zaporov, z osebjem pripornih institucij ter na dokumentarnih dokazih, kot so sodni spisi, poročila o disciplinskih ukrepih, če obstajajo, in časopisni članki (HRW 1999b).

3.2.4 Spremljane človekove pravice

HRW se je sprva osredotočal le na spremljanje uresničevanja državljanskih in političnih pravic. Nekje od sredine 90-ih let 20. stoletja svoje raziskovanje in poročanje usmerja tudi na spremljanje uresničevanja ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, in sicer pravic do zdravstvenih storitev, izobraževanja, pravičnih delovnih pogojev in primerne bivališča (HRW 2006a; 2008a). Pri tem se omejuje le na situacije, v katerih je njegova metodologija raziskovanja in poročanja najbolj učinkovita, in sicer na situacije, v katerih gre za kršitev ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic zaradi arbitrarnega ali diskriminatornega ravnanja države (HRW 2006a).

Roth (2004, 65–7), izvršni direktor HRW od leta 1993 (HRW 2008d), omejitve pojasnjuje z naslednjimi razlogi. Za uveljavljanje ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic so na voljo različni načini, kot na primer spodbujanje realokacije virov; spodbujanje uveljavljanja zakonodaje, ki omogoča uresničevanje ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic pred sodiščem; spodbujanje sprejemanja nacionalnih načrtov za postopno uresničevanje ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic ter nudenje tehnične pomoči državam, ki želijo spoštovati ekonomske, socialne in kulturne pravice, a za to nimajo virov ali znanja. Pri teh aktivnostih bi lahko do določene mere sodelovala tudi organizacija HRW,⁵⁵ vendar sta bistvo in moč njene metodologije raziskovanje, odkrivanje in sramotenje, natančneje, predstavljanje ravnanja države (ali v nekaterih primerih nedržavnih akterjev) ogorčeni javnosti.

Poleg tega je za učinkovito sramotenje potrebna jasnost glede treh vprašanj: kršitelj, kršitev in sredstvo za odpravo kršitve. HRW mora prepričljivo prikazati, da določena situacija predstavlja kršitev standardov človekovih pravic; da je za to kršitev predvsem ali pomembno odgovoren določen storilec; ter da je to kršitev mogoče na široko sprejet način odpraviti. Pri kršitvah državljanskih in političnih pravic so ti pogoji ponavadi prisotni. Ob ugotovitvi obstoja mučenja je relativno lahko odkriti, kdo je bil storilec (mučitelj kot tudi

---

⁵⁵ HRW bi lahko na primer sramotil države, ki ne izvajajo sprejetega nacionalnega načrta za postopno uresničevanje ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic (Roth 2004, 66).

vlada oziroma institucije, ki so dovolile, da je deloval nekaznovano) in kako je to kršitev mogoče odpraviti (jasna navodila o prenehanju mučenja ali kazenskoopravni pregon). V primeru ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic pa ti pogoji delujejo precej bolj neodvisno. Obstaja okvirno razumevanje, kolikšna količina hrane, kakšne bivalne razmere, zdravstvena oskrba in izobrazba človeku zagotavljajo obstoj in razvoj.⁵⁶ Država mora stalno napredovati k tem ciljem, drugače gre za kršitev pravic. Vendar je odgovornost za te kršitve težko pripisati le enemu storilcu. Še težje je določiti ustrezen način njihove odprave (Roth 2004, 67–8).

Po mnenju Rotha (2004, 69) je zato smiselno, da se HRW osredotoča predvsem na spremljanje uresničevanja tistih ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, kjer v primerih, ko gre za kršitev, obstaja jasnost glede kršitve, kršitelja in ukrepov za odpravo te kršitve, torej na primere, kjer je moč identificirati arbitrarno ali diskriminatorno delovanje države, ki povzroča ali pomembno prispeva h kršitvi ekonomske, socialne ali kulturne pravice. Na primer, HRW se ne more poglobljati v podrobnosti o ustreznosti zdravstvene oskrbe, lahko pa prikaže, da država gradi nove bolnišnice le na območjih, kjer živijo etnične skupine, ki jo bodo podprle na naslednjih volitvah. Tako lahko dokaže, da je ostalim etničnim skupinam, ki prejemajo podstandardno zdravstveno oskrbo, zanikana pravica do zdravja. S tem sicer verjetno ne bo prišlo do povečanja finančnih sredstev, namenjenih za zdravstveno oskrbo, lahko pa pomeni, da bo zdravstvena oskrba v državi pravičnejše porazdeljena.

Tako kot ekonomske, socialne in kulturne pravice tudi otrokove pravice organizacija spremlja od sredine 90-ih let 20. stoletja. Med raziskovane kršitve se uvrščajo: uporaba otrok vojakov; najhujše oblike otroškega dela; mučenje otrok s strani policije; policijsko nasilje nad otroci z ulice; pogoji v prevzgojnih institucijah in sirotišnicah; telesno kaznovanje v šolah; zloraba otrok beguncev in migrantov; prodaja otrok za delo in prostitucijo; diskriminacija v izobraževanju zaradi rase, spola, spolne usmerjenosti ali okuženosti z virusom HIV oziroma obolezlosti za aidsom; ter spolno nasilje nad deklicami

---

⁵⁶ Glej Maastrichtske smernice glede kršitev ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic – *Maastricht Guidelines on Violations of Economic, Social and Cultural Rights* iz leta 1997; Limburška načela o implementaciji Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah – *The Limburg Principles on the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* iz leta 1987 (Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice 1987); ter Osnutek smernic: Pristop k strategiji zmanjševanja revščine, ki temelji na človekovih pravicah – *Draft Guidelines: A Human Rights Approach to Poverty Reduction Strategies* iz leta 2002 (Office of the High Commissioner for Human Rights 2002) (v Roth 2004, 68).

in dečki. Gre torej predvsem za raziskovanje in poročanje o diskriminaciji otrok in nasilju nad njimi (HRW 2006f).

V skladu z razdelitvijo Konvencije o otrokovih pravicah, oblikovane s strani Oddelka za ocenjevanje, politiko in načrtovanje organizacije UNICEF (več o tej pišem v podpoglavju 2.3), gre za spremljanje uresničevanja pravice do zaščite pred mučenjem in drugim oblikam krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (37.(a) člen); pravice do nadomestne skrbi za otroke brez staršev (20., 21. in 25. člen); pravice do izobraževanja (28. in 29. člen) v povezavi z načelom nediskriminacije (2. člen); pravice do zaščite pred uporabo v oboroženem spopadu (22., 38. in 39. člen) ter pravice do zaščite pred izkoriščanjem (32., 34., 35. in 36. člen).

3.3 PRISTOP SKLADA ZDRUŽENIH NARODOV ZA POMOČ OTROKOM

3.3.1 Namen spremljanja uresničevanja človekovih pravic

Namen spremljanja stanja otrok v organizaciji UNICEF se je z leti bistveno spremenil, kar je pomembno z vidika, da kazalniki, ki jih organizacija spremlja, v osnovi niso bili oblikovani za spremljanje uresničevanja otrokovih pravic in so to vlogo prevzeli šele sčasoma. UNICEF je zbiranje in analizo statističnih podatkov o stanju otrok sprva uporabljal le za spremljanje stanja in načrtovanje delovanja na področju svojega poslanstva.

Začetek sistematičnega spremljanja stanja otrok s strani organizacije UNICEF sega v leto 1980, ko je organizacija izdala prvo poročilo *The State of the World's Children*. V tem poročilu je zapisala (UNICEF 1980, 4):

Pomemben del UNICEF-ovega poslanstva je spremljanje trendov, ki vplivajo na otroke sveta, ekstrapoliranje teh trendov v prihodnost, njihovo preučevanje, da bi ugotovili, katere spremembe v sedanosti lahko izboljšajo prihodnost, ter razporejanje sredstev na način, ki omogoča doseganje teh sprememb v največji možni meri.

Pri tem je bistveno, da UNICEF s svojimi storitvami neposredno izboljšuje stanje otrok sveta in ne le opozarja na njihovo slabo stanje oziroma kršitve njihovih pravic. Agregatni podatki so organizaciji omogočili usmerjanje delovanja glede na nujnost in velikost potreb ter razpoložljive vire. Na njihovi podlagi je lahko določila cilje ter spremljala in preverjala učinkovitost svojih intervencij. Prav tako so lahko uspešnost delovanja organizacije preverjali njeni donatorji.

V začetku 90-ih let je UNICEF prvič prevzel funkcijo spremljanja uresničevanja mednarodno zastavljenih ciljev v korist otrok. Na prvem Svetovnem državniškem vrhu za otroke leta 1990 so bili namreč v Deklaraciji o preživetju, zaščiti in razvoju otrok in načrtu ukrepov za izvajanje Deklaracije o preživetju, zaščiti in razvoju otrok v 90-ih letih postavljeni cilji za izboljšanje položaja otrok do leta 2000.⁵⁷ Spremljanje izpolnjevanja zastavljenih ciljev s strani organizacije UNICEF se je odvijalo v poročilih *The Progress of Nations* (UNICEF 1993a, 8), objavljenih od leta 1993 do 2000 (UNICEF 1995b; 2000c).

V poročilih *The Progress of Nations* ni šlo le za podajanje podatkov o stanju otrok v posameznih državah, za kar gre v poročilih *The State of the World's Children*, temveč za statistično primerjavo zagotavljanja osnovnih potreb otrok s strani posameznih držav z namenom spodbujanja njihove tekmovalnosti in napredka pri uresničevanju zastavljenih ciljev. Poročila so namreč vsebovala lestvice držav glede na ključne kazalnike zdravja otrok, prehrane, izobraževanja, načrtovanja družine in razvoja za ženske. Slabo mesto na lestvici naj bi države spodbudilo k izvajanju politik, ki bodo izboljšale njihov položaj glede na ostale države (Black 1994, 19).

S poročili je tako UNICEF grajal države, ki blagostanju otrok niso posvečale dovolj pozornosti, in ob pojasnjevanju vzrokov njihovega uspeha čestital tistim, ki so. Kar nekaj držav je izrazilo negodovanje zaradi kritike, vsebovane v poročilih *The Progress of Nations*, kar kaže na težave, s katerimi se sooča medvladna organizacija pri podajanju ocen o svojih glavnih programskih partnerjih in donatorjih, pa čeprav te temeljijo na njihovi uradni statistiki (Black 1994, 19).⁵⁸

---

⁵⁷ Načrt ukrepov za izvajanje Deklaracije o preživetju, zaščiti in razvoju otrok v 90-ih letih navaja naslednje glavne cilje za preživetje, zaščito in razvoj otrok do leta 2000 (9. stran, 5. odstavek): 1) zmanjšanje stopnje smrtnosti otrok, mlajših od pet let, iz leta 1990 za tretjino ali na raven 70 na tisoč živorojenih otrok, kar predstavlja večje zmanjšanje; 2) prepolovitev stopenj umrljivosti mater iz leta 1990; 3) prepolovitev hude in zmerne podhranjenosti otrok, mlajših od pet let, glede na raven iz leta 1990; 4) splošni dostop do pitne vode in sanitarnih naprav; 5) splošni dostop do osnovnega izobraževanja in dokončanje osnovnega izobraževanja vsaj 80 % otrok; 6) zmanjšanje stopnje nepismenosti odraslih iz leta 1990 vsaj za polovico, s poudarkom na pismenosti žensk; in 7) zaščita otrok v izjemno težkih razmerah, še posebno v oboroženih spopadih.

⁵⁸ V poročilih *The State of the World's Children* so bili kazalniki za posamezne države sprva prikazani po vrstnem redu, ki je temeljil na višini stopnje umrljivosti dojenčkov v državah. Tako so bili najprej predstavljeni kazalniki za države z zelo visoko stopnjo umrljivosti dojenčkov (nad 100 na tisoč živih rojstev) ter nato z visoko (med 60 in 100), srednjo (med 26 in 50) in nizko (25 ali manj) stopnjo umrljivosti dojenčkov (UNICEF 1982; 1983; 1984; 1985; 1986; 1987; 1988; 1989; 1990; 1992; 1993b; 1994; 1995; 1996c). Od leta 1997 so kazalniki za posamezne države razporejeni po abecednem vrstnem redu (UNICEF 1997b; 1998č; 1999b; 2000b; 2002b; 2003b; 2004c; 2005d; 2006d; 2007č; 2008k).

Od leta 2002 UNICEF spremlja mednarodno zastavljene cilje, ki izhajajo iz dokumentov Deklaracija Svet po meri otrok in Deklaracija za novo tisočletje. Cilji v korist otrok, postavljeni na drugem Svetovnem državniškem vrhu za otroke,⁵⁹ predstavljajo korak h graditvi trdnega temelja za doseganje z otroki povezanih razvojnih ciljev tisočletja.⁶⁰

---

⁵⁹ Deklaracija Svet po meri otrok navaja naslednje cilje za preživetje, zaščito in razvoj otrok do leta 2010. Na področju zdravja: 1) do leta 2015 znižati delež umrljivosti dojenčkov in otrok do petega leta starosti vsaj za eno tretjino; 2) do leta 2015 znižati delež umrljivosti mater vsaj za eno tretjino; 3) znižati podhranjenost med otroki do petega leta starosti vsaj za eno tretjino in znižati delež novorojencev s prenizko porodno težo vsaj za eno tretjino; 4) vsaj za eno tretjino znižati število gospodinjstev, ki nimajo dostopa do ustreznih sanitarnih naprav in čiste pitne vode; 5) razvijati in uresničevati nacionalne politike in programe na področju predšolske vzgoje; 6) razvijati in uresničevati nacionalne zdravstvene politike in programe za mladostnike; 7) čim prej, najkasneje pa do leta 2015, zagotoviti vsem posameznikom v okviru osnovnega zdravstvenega varstva dostop do storitev na področju reproduktivnega zdravja (36. odstavek). Na področju izobraževanja: 1) razširiti in izboljšati predšolsko vzgojo in varstvo otrok za deklice in dečke; 2) do leta 2010 za polovico zmanjšati število otrok, ki niso udeleženi v osnovnem izobraževanju; do leta 2010 povečati vključenost v osnovno izobraževanje ali vključevanje otrok v alternativne kakovostne programe osnovnega izobraževanja na najmanj 90 %; 3) do leta 2005 odpraviti razlike med spoloma v osnovnem in sekundarnem izobraževanju; do leta 2015 v izobraževanju doseči enakost med spoloma; 4) izboljšati kakovost izobraževanja na vseh ravneh; 5) poskrbeti, da bodo zagotovljene vse potrebe mladih po učenju, in sicer z dostopom do ustreznih programov izobraževanja in usposabljanja; 6) do leta 2015 doseči 50-odstotno izboljšanje stopnje pismenosti med odraslimi, predvsem ženskami (39. odstavek). Na področju zaščite otrok pred zlorabami, izkoriščanjem in nasiljem: 1) varovati otroke pred vsemi oblikami zlorabe, zanemarjanja, izkoriščanja in nasilja; 2) varovati otroke pred posledicami oboroženih spopadov; 3) varovati otroke pred vsemi oblikami spolnega izkoriščanja; 4) sprejeti takojšnje in učinkovite ukrepe za odpravo najhujših oblik dela otrok; 5) zmanjšati revščino in bedo milijonov otrok, ki živijo v izredno težkih razmerah (43. odstavek). In na področju boja proti virusu HIV oziroma aidsu: 1) do leta 2003 postaviti časovno določene nacionalne cilje za uresničitev mednarodno dogovorjenih globalnih preventivnih ciljev, ki so: do leta 2005 za 25 % zmanjšati razširjenost virusa HIV med mladimi moškimi in ženskami v starosti od 15 do 24 let v najbolj prizadetih državah, do leta 2010 pa za enak delež na globalni ravni; ter okrepiti prizadevanja za doseganje teh ciljev kot tudi za preseganje obstoječih stereotipov na področju spolnega vedenja in z virusom HIV oziroma aidsom povezane neenakosti med spoloma; 2) do leta 2005 za 20 % in do leta 2010 za 50 % zmanjšati število otrok, okuženih z virusom HIV; 3) do leta 2003 oblikovati in do leta 2005 začeti uresničevati nacionalne politike in strategije za izgrajevanje in krepitev sposobnosti vlad, lokalnih skupnosti in družin samih, da zagotovijo sirotam, deklicam in dečkom, okuženim in prizadetim zaradi virusa HIV oziroma aidsa, podporo okolja; ter zaščito sirot in drugače ranljivih otrok pred vsemi oblikami zlorabe, nasilja, izkoriščanja, diskriminacije in trgovanja z njimi ter izgubo dediščine (46. odstavek).

⁶⁰ Cilji in usmeritve za novo tisočletje, ki izhajajo iz Deklaracije za novo tisočletje in kasnejšega dogovora držav članic na Svetovnem vrhu leta 2005, so naslednji: 1) izkoreniniti skrajno revščino in lakoto, in sicer a) med letoma 1990 in 2015 prepoloviti število ljudi, ki živijo z manj kot enim dolarjem na dan; b) doseči polno in produktivno zaposlitev ter primerno delo za vse; c) med letoma 1990 in 2015 prepoloviti število ljudi, ki trpijo lakoto; 2) doseči splošno zagotovitev osnovne izobrazbe, in sicer zagotoviti, da bodo do leta 2015 lahko vsi otroci, kjerkoli in ne glede na spol, zaključili osnovno izobraževanje; 3) spodbujati enakost spolov in dati več moči ženskam, in sicer do leta 2005 odstraniti spolne neenakosti v osnovnem in sekundarnem izobraževanju in do leta 2015 na vseh stopnjah izobraževanja; 4) zmanjšati smrtnost otrok, in sicer med letoma 1990 in 2015 za dve tretjini pri otrocih, mlajših od pet let; 5) izboljšati zdravje mater, in sicer a) med letoma 1990 in 2015 za tri četrtine zmanjšati umrljivost mater; b) do leta 2015 doseči splošen dostop do storitev na področju reproduktivnega zdravja; 6) boriti se proti virusu HIV oziroma aidsu, malariji in drugim boleznim, in sicer a) do leta 2015 ustaviti in začeti zmanjševati razširjenost virusa HIV oziroma aidsa; b) do leta 2010 doseči splošen dostop do zdravljenja virusa HIV oziroma aidsa za vse, ki ga potrebujejo; c) do leta 2015 ustaviti in začeti krčiti razširjenost malarije in drugih nevarnih bolezni; 7) zagotoviti trajnosten razvoj okolja, in sicer a) vključiti načela trajnostnega razvoja v državne politike in programe ter ustaviti zmanjševanje naravnih virov; b) ustaviti zmanjševanje naravne raznovrstnosti in ta cilj doseči do leta 2010; c)

Ugotovitve spremljanja navedenih ciljev UNICEF od leta 2004 objavlja v poročilih *Progress for Children*.⁶¹ Posamezne številke poročil so tematsko posvečene posameznim z otroki povezanim razvojnim ciljem tisočletja. Izjema je poročilo št. 6, z naslovom *A World Fit for Children Statistical Review*, izdano decembra 2007, ki vsebuje pregled napredka držav pri izpolnjevanju ciljev Deklaracije Svet po meri otrok in vseh osmih ciljev tisočletja. Statistične tabele, urejene glede na posamezne cilje tisočletja, za vsako državo navajajo, ali napreduje proti zastavljenemu cilju ali ne in ali je napredek zadosten za polno izpolnitev cilja do leta 2015 (UNICEF 2007b).

Namen spremljanja stanja otrok v organizaciji UNICEF se je torej najprej spremenil iz ugotavljanja prednostnih nalog in ocenjevanja učinka ukrepov organizacije v ocenjevanje držav pri uresničevanju mednarodno zastavljenih ciljev. V letu 1996 pa je spremljanje prevzelo tudi vlogo ocenjevanja izvajanja Konvencije o otrokovih pravicah (UNICEF 1996b), kar pomeni vlogo spremljanja izpolnjevanja mednarodnopravnega instrumenta in s tem uveljavljanja odgovornosti držav za uresničevanje njegovih določb.

Osnova za ta preskok, kasneje zapisana v UNICEF-ovih Smernicah za pristop k načrtovanju, ki temelji na človekovih pravicah, je razumevanje UNICEF-a, da je odgovornost za izpolnjevanje obveznosti po določbah Konvencije o otrokovih pravicah tako odgovornost držav podpisnic konvencije kot tudi mednarodnih razvojnih partnerjev (UNICEF 1998c). Četrty člen Konvencije o otrokovih pravicah namreč navaja:

Države pogodbenice sprejmejo vse ustrezne zakonodajne, upravne in druge ukrepe za uresničitev s to konvencijo priznanih pravic. Glede ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic naj države pogodbenice take ukrepe sprejemajo v okviru vseh razpoložljivih sredstev in, kjer je potrebno, v okvirih mednarodnega sodelovanja.

Še več, konvencija za "specializirane agencije, Sklad Združenih narodov za pomoč otrokom in druge organe Združenih narodov" določa, da imajo "pravico biti zastopani pri

---

do leta 2015 prepoloviti število ljudi, ki nimajo ustreznega dostopa do pitne vode in ustreznih higienskih razmer; č) do leta 2020 izboljšati življenjske pogoje vsaj 100 milijonom prebivalcem v revnih četrtih; in 8) razviti globalno partnerstvo za razvoj, in sicer a) še naprej razvijati odprt, pravičen, predvidljiv, nediskriminatoren trgovinski in finančni sistem; b) poskrbeti za posebne potrebe najmanj razvitih držav; c) poskrbeti za posebne potrebe kopenskih držav in majhnih otoških držav v razvoju; č) ukvarjati se s problemom dolgov razvijajočih se držav; d) v sodelovanju s farmacevtskimi podjetji v državah v razvoju omogočiti dostop do najpomembnejših zdravil po dostopnih cenah; e) v sodelovanju z zasebnim sektorjem, omogočiti dostop do dosežkov nove tehnologije, še posebno informacijske in komunikacijske (United Nations Statistics Division 2008).

⁶¹ Poročilo št. 1 je namenjeno vprašanju preživetja otrok (UNICEF 2004b), poročilo št. 2 enakopravnosti spolov in osnovnemu izobraževanju (UNICEF 2005b), poročilo št. 3 imunizaciji (UNICEF 2005c), poročilo št. 4 prehrani (UNICEF 2006b), poročilo št. 5 vodi in higienskimi razmeram (UNICEF 2006c) in poročilo št. 7 smrtnosti mater (UNICEF 2008h).

obravnavanju uresničevanja tistih določb Konvencije, ki sodijo v okvir njihovih pristojnosti"; da jih Odbor za otrokove pravice lahko prosi za "strokovni nasvet glede uresničevanja Konvencije na področjih, ki sodijo v okvir njihovih pooblastil"; da jih Odbor za otrokove pravice lahko prosi, da "mu predložijo poročila o uresničevanju konvencije na področjih, ki sodijo v okvir njihovih dejavnosti" (45.(a) člen); ter da jim Odbor za otrokove pravice lahko "posreduje katerokoli poročilo države pogodbenice, ki vsebuje zahtevo ali kaže potrebo po strokovnem nasvetu ali pomoči, skupaj s svojimi morebitnimi opažanji in predlogi o teh zahtevah in potrebah" (45.(b) člen).

Spremembe v namenu spremljanja stanja otrok so vplivale tako na število kot tudi vsebino spremljanih kazalnikov in njihovo razdelanost, vendar ne v smislu prilagoditve za spremljanje uresničevanja otrokovih pravic, kar prikazujem v nadaljevanju.

3.3.2 Način spremljanja uresničevanja človekovih pravic in spremljane človekove pravice

UNICEF izvaja spremljanje uresničevanja človekovih pravic s kvantitativnimi kazalniki, oblikovanimi na podlagi socialno-ekonomske in druge administrativne statistike. Nabor kazalnikov se je tekom let nenehno spreminjal in širil. Do sprememb kazalnikov glede na kazalnike v prejšnjem poročilu je tako prišlo v vseh poročilih *The State of the World's Children* od leta 1982 (UNICEF 1982; 1983; 1984; 1985; 1986; 1987; 1988; 1989; 1990; 1992; 1993b; 1994; 1995a; 1996c; 1997b; 1998č; 1999b; 2000b; 2002b; 2003b; 2004c; 2005d; 2006d; 2007č; 2008k), razen v poročilu *The State of the World's Children 1992* iz leta 1991 (UNICEF 1991).

Kazalniki organizacije UNICEF so razdeljeni na skupine kazalnikov, in sicer na osnovne kazalnike, kazalnike prehrane, kazalnike zdravja, kazalnike izobraževanja, demografske kazalnike in ekonomske kazalnike (UNICEF 1983, 114–25). Leta 1987 je bila dodana tabela kazalnikov stanja žensk (UNICEF 1987, 76), leta 1989 tabela kazalnikov razvoja (UNICEF 1989, 92) in leta 2002 tabela kazalnikov, povezanih z virusom HIV oziroma aidsom⁶² (UNICEF 2002b,112).

---

⁶² Pravzaprav je leta 2002 skupina kazalnikov vključevala kazalnike, povezane z virusom HIV oziroma aidsom, in kazalnike, povezane z malarijo. Vendar so bili že v naslednjem poročilu kazalniki, povezani z malarijo, prestavljeni med kazalnike zdravja (UNICEF 2003b, 110).

Z uvedbo tabele kazalnikov v letu 2003, povezanih z zaščito otrok (UNICEF 2003b, 134), je organizacija razširila svoje področje spremljanja uresničevanja otrokovih pravic, in sicer s pravic, ki se uvrščajo v kategorijo ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, tudi na pravice, ki se uvrščajo v kategorijo državljanskih in političnih pravic. Vendar v zelo omejenem obsegu, saj je tabela kazalnikov, povezanih z zaščito otrok, vključevala le naslednje kazalnike: delo otrok (od pet do 14 let), registracija rojstev ter žensko genitalno pohabljenje (UNICEF 2003b, 134). Poleg tega so podatki o zaščiti otrok pokrivali le del držav (UNICEF 2003b, 100).⁶³

Spreminjanje kazalnikov v poročilih *The State of the World's Children* od leta 1983⁶⁴ je v večini primerov vodila želja po njihovi izboljšavi v smislu boljšega odražanja dejanskega stanja otrok. Ilustrativen je primer sprememb kazalnikov izobraževanja.

Kazalnik razmerje vključenosti v osnovno izobraževanje, oblikovan v poročilu *The State of the World's Children 1984* (UNICEF 1983, 120), je bil v poročilu *The State of the World's Children 1985* razdelan tako, da je izkazoval bruto razmerje (otroci, vključeni v stopnjo šolanja, ne glede na to, ali spadajo v ustrezno starostno skupino za to stopnjo ali ne) in neto razmerje (otroci, vključeni v stopnjo šolanja, ki spadajo v ustrezno starostno skupino za to stopnjo). Dodan je bil še kazalnik delež otrok, vključenih v osnovno izobraževanje, ki so zaključili osnovno izobraževanje (UNICEF 1984, 118–28). Tako so kazalniki poleg vključenosti v osnovno izobraževanje odražali tudi osip v osnovnem izobraževanju.

Nadalje je bil v poročilu *The State of the World's Children 1995* kazalnik delež otrok, vključenih v osnovno izobraževanje, ki so zaključili osnovno izobraževanje, spremenjen v kazalnik delež otrok, vključenih v osnovno izobraževanje, ki so dosegli peto stopnjo osnovnega izobraževanja (UNICEF 1994, 72). Trajanje osnovnega izobraževanja se v državah namreč razlikuje, zato so s spremembo kazalnika podatki med državami postali primerljivi.

V poročilu *The State of the World's Children 1999* pa je bil kazalnik neto razmerje vključenosti v osnovno izobraževanje, razdelan na kazalnik neto razmerje vključenosti v

---

⁶³ Gre za 71 najmanj razvitih držav in držav v razvoju.

⁶⁴ Tabele s statističnimi podatki o blagostanju otrok za posamezne države so bile sicer prvič objavljene v poročilu *The State of the World's Children 1982–83* iz leta 1982 (UNICEF 1982), vendar je pri tem šlo za uvodni poskus, ki je bil v naslednjem poročilu močno presežen, tako v smislu oblikovanih kazalnikov kot tudi v smislu izpostavitve vprašanja zanesljivosti uporabljenih podatkov.

osnovno izobraževanje ter kazalnik neto razmerje udeležbe v osnovnem izobraževanju. Za ocenjevanje napredka pri zagotavljanju izobrazbe je namreč ključnega pomena dejansko obiskovanje pouka, ne le vpisanost v šolo (UNICEF 1998č, 92–106).

V nekaterih primerih spreminjanja kazalnikov v poročilih *The State of the World's Children* je šlo za prilagoditev kazalnikov potrebam spremljanja izpolnjevanja mednarodno določenih ciljev. Na primer, z namenom odražanja cilja, sprejetega na prvem Svetovnem državniškem vrhu za otroke, je bil v poročilu *The State of the World's Children 1993* med kazalniki prehrane prirejen kazalnik delež doječih mater ob tretjem, šestem in 12. mesecu, in sicer tako, da je izkazoval delež otrok, ki so samo dojeni (do tretjega meseca), delež otrok, ki so dojeni ob dodajanju goste hrane (od šestega do devetega meseca) in delež otrok, ki se še vedno dojijo (od 12. do 15. meseca) (UNICEF 1992, 70). S to spremembo je prišlo tudi do preskoka od uporabe statistike, ki se nanaša na odrasle, na uporabo statistike, ki se nanaša na otroka. Za spremljanje stanja otrok namreč ni bistveno, koliko mater doji, temveč koliko otrok je dojenih.

Z namenom odražanja priporočila, zapisanega v cilju drugega Svetovnega državniškega vrha za otroke, o polnem dojenju v prvih šestih mesecih življenja, je bil v poročilu *The State of the World's Children 2003* med kazalniki prehrane zgoraj opisani kazalnik delež dojenih otrok spremenjen tako, da je izkazoval delež otrok, ki so samo dojeni (do šestega meseca), delež otrok, ki so dojeni ob dodajanju goste hrane (od šestega do devetega meseca), in delež otrok, ki se še vedno dojijo (od 20. do 23. meseca) (UNICEF 2002b, 88).

V poročilu *The State of the World's Children 2006* iz leta 2005 pa sta bila med osnovnimi kazalniki kazalnika smrtnost dojenčkov in otrok, mlajših od pet let, spremenjena tako, da sta namesto ocene stanja v letih 1960 in 2004 izkazovala oceno stanja v letih 1990 in 2004 in s tem postala ustreznejša za spremljanje napredka v povezavi z razvojnimi cilji tisočletja, ki za začetek opazovanega obdobja določajo leto 1990 (UNICEF 2005d, 96).

Določeni kazalniki so bili v poročila *The State of the World's Children* uvedeni zaradi razpoložljivosti podatkov. Na primer kazalniki zaščite otrok, in sicer odnos do domačega nasilja, nezmožnost otrok in discipline, so bili v poročilo *The State of the World's Children 2008* uvedeni zaradi novih, do tedaj nerazpoložljivih podatkov iz raziskav *Multiple Indicator Cluster Surveys* (MICS), *Demographic and Health Surveys* (DHS) in nacionalnih raziskav (UNICEF 2007č, 111–12).

Določeni kazalniki so bili izključeni zaradi pomanjkanja podatkov oziroma njihove slabe kakovosti. Na primer, v poročilu *The State of the World's Children 2007* sta bila med kazalniki, povezanimi z virusom HIV oziroma aidsom, izključena kazalnika delež moških in žensk, ki vedo, da kondom lahko prepreči okužbo z virusom HIV, ter delež moških in žensk, ki vedo, da je lahko tudi na videz zdrava oseba okužena z virusom HIV (UNICEF 2006d, 116). V poročilu *The State of the World's Children 1998* pa je bil zaradi slabe kakovosti podatkov (UNICEF 1997b, 92) med kazalniki zdravja kazalnik delež prebivalstva z dostopom do zdravstvenih storitev zamenjan s kazalnikom rutinsko cepljenje proti tuberkulozi, davici, otroški paralizi in ošpicam, ki ga financira država (UNICEF 1997b, 104).

Do sprememb kazalnikov v poročilih *The State of the World's Children* pa je prihajalo tudi v smislu agregacije prej razčlenjenih podatkov, zaradi nerazpoložljivosti ustreznih podatkov. Na primer, v poročilu *The State of the World's Children 2005*, je bil kazalnik delo otrok (od pet do 14 let), in sicer med dečki in deklicami skupaj, med dečki, med deklicami, v urbanih predelih, v ruralnih predelih, med 20 % najrevnejših, med 20 % najbogatejših, ob materah brez izobrazbe in ob materah z nekaj izobrazbe, spremenjen tako, da je izkazoval le delo otrok (od pet do 14 let) po spolu (UNICEF 2004c, 138).

Na splošno so kazalniki organizacije UNICEF le do določene mere razdeljeni glede na prepovedane razloge za diskriminacijo, kot so "rasa, barva kože, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, narodno, etnično ali družbeno poreklo, premoženje, invalidnost, rojstvo ali kakršenkoli drug položaj otroka, njegovih staršev ali zakonitega skrbnika" (2. člen Konvencije o otrokovih pravicah). Če so razdeljeni, so razdeljeni predvsem glede na starost. Po spolu so razdeljeni kazalniki izobraževanja, nekateri kazalniki, povezani z virusom HIV oziroma aidsom, ter kazalnik otroškega dela. Kazalniki dostopa do izboljšanih virov pitne vode, dostopa do ustreznih sanitarnih naprav, otroških porok, registracije rojstev in ženskega genitalnega pohabljenja so razdeljeni glede na urbani oziroma ruralni status otrok in žensk (UNICEF 2008k, 118–54). Razčlenjenost podatkov torej še zdaleč ne izkazuje vseh različnih vidikov diskriminacije.

Od leta 1992 so v poročila *The State of the World's Children* dodani sumarni izračuni kazalnikov glede na regijo in stopnjo ekonomskega razvoja (UNICEF 1992, 68–85). V zadnjem poročilu *The State of the World's Children 2009* iz leta 2008 so države razdeljene

na naslednje regionalne skupine: podsaharsko Afriko,⁶⁵ ki se nadalje deli na Vzhodno in Južno Afriko ter Zahodno in Srednjo Afriko; Srednji Vzhod in Severno Afriko;⁶⁶ Južno Azijo;⁶⁷ Vzhodno Azijo in tihomorske države;⁶⁸ Latinsko Ameriko in Karibe;⁶⁹ ter države Srednje in Vzhodne Evrope ter Skupnosti neodvisnih držav (SND).⁷⁰ Glede na stopnjo ekonomskega razvoja pa se države delijo na najmanj razvite države,⁷¹ države v razvoju⁷² in

---

⁶⁵ V regionalno skupino podsaharska Afrika se uvrščajo Angola, Benin, Bocvana, Burkina Faso, Burundi, Kamerun, Zelenortske otoki, Srednjeafriška republika, Čad, Komori, Kongo, Slonokoščena obala, Demokratična republika Kongo, Ekvatorialna Gvineja, Eritreja, Etiopija, Gabon, Gambija, Gana, Gvineja, Gvineja Bissau, Kenija, Lesoto, Liberija, Madagaskar, Malavi, Mali, Mavretanija, Mavricij, Mozambik, Namibija, Niger, Nigerija, Ruanda, Sao Tome in Principe, Senegal, Sejšeli, Sierra Leone, Somalija, Južnoafriška republika, Svazi, Togo, Uganda, Tanzanija, Zambija in Zimbabve (UNICEF 2008k, 152).

⁶⁶ V regionalno skupino Srednji Vzhod in Severna Afrika se uvrščajo Alžirija, Bahrajn, Džibuti, Egipt, Iran, Irak, Jordanija, Kuvajt, Libanon, Libija, Maroko, Zasedeno palestinsko ozemlje, Oman, Katar, Savdska Arabija, Sudan, Sirija, Tunizija, Združeni arabski emirati in Jemen (UNICEF 2008k, 152).

⁶⁷ V regionalno skupino Južna Azija se uvrščajo Afganistan, Bangladeš, Butan, Indija, Maldivi, Nepal, Pakistan in Šrilanka (UNICEF 2008k, 152).

⁶⁸ V regionalno skupino Vzhodna Azija in tihomorske države se uvrščajo Brunej, Kambodža, Kitajska, Cookovi otoki, Demokratična ljudska republika Koreja, Fidži, Indonezija, Kiribati, Laos, Malezija, Maršalovi otoki, Mikronezija, Mongolija, Mjanmar, Nauru, Niue, Palau, Papua Nova Gvineja, Filipini, Republika Koreja, Samoa, Singapur, Salomonovi otoki, Tajska, Vzhodni Timor, Tonga, Tuvalu, Vanuatu in Vietnam (UNICEF 2008k, 152).

⁶⁹ V regionalno skupino Latinska Amerika in Karibi se uvrščajo Antigva in Barbuda, Argentina, Bahami, Barbados, Belize, Bolivija, Brazilija, Čile, Kolumbija, Kostarika, Kuba, Dominika, Dominikanska republika, Ekvador, El Salvador, Grenada, Gvatemala, Gvajana, Haiti, Honduras, Jamajka, Mehika, Nikaragva, Panama, Paragvaj, Peru, Sveti Kristofor in Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vincent in Grenadini, Surinam, Trinidad in Tobago, Urugvaj in Venezuela (UNICEF 2008k, 152).

⁷⁰ V regionalno skupino Srednja in Vzhodna Evropa ter SND se uvrščajo Albanija, Armenija, Azerbajdžan, Belorusija, Bosna in Hercegovina, Bolgarija, Hrvaška, Gruzija, Kazahstan, Kirgizistan, Moldavija, Črna gora, Romunija, Ruska federacija, Srbija, Tadžikistan, Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija, Turčija, Turkmenistan, Ukrajina in Uzbekistan (UNICEF 2008k, 152).

⁷¹ Med najmanj razvite države se uvrščajo Afganistan, Angola, Bangladeš, Benin, Butan, Burkina Faso, Burundi, Kambodža, Zelenortske otoki, Srednjeafriška republika, Čad, Komori, Demokratična republika Kongo, Džibuti, Ekvatorialna Gvineja, Eritreja, Etiopija, Gambija, Gvineja, Gvineja Bissau, Haiti, Kiribati, Laos, Lesoto, Liberija, Madagaskar, Malavi, Maldivi, Mali, Mavretanija, Mozambik, Mjanmar, Nepal, Niger, Ruanda, Samoa, Sao Tome in Principe, Senegal, Sierra Leone, Salomonovi otoki, Somalija, Sudan, Vzhodni Timor, Togo, Tuvalu, Uganda, Združena republika Tanzanija, Vanuatu, Jemen in Zambija (UNICEF 2008k, 152).

⁷² Med države v razvoju se uvrščajo Afganistan, Alžirija, Angola, Antigva in Barbuda, Argentina, Armenija, Azerbajdžan, Bahami, Bahrajn, Bangladeš, Barbados, Belize, Benin, Butan, Bolivija, Bocvana, Brazilija, Brunej, Burkina Faso, Burundi, Kambodža, Kamerun, Zelenortske otoki, Srednjeafriška republika, Čad, Čile, Kitajska, Kolumbija, Komori, Kongo, Cookovi otoki, Kostarika, Slonokoščena obala, Kuba, Ciper, Demokratična republika Kongo, Demokratična ljudska republika Koreja, Džibuti, Dominika, Dominikanska republika, Ekvador, Egipt, El Salvador, Ekvatorialna Gvineja, Eritreja, Etiopija, Fidži, Gabon, Gambija, Gruzija, Gana, Grenada, Gvatemala, Gvineja, Gvineja Bissau, Gvajana, Haiti, Honduras, Indija, Indonezija, Iran, Irak, Izrael, Jamajka, Jordanija, Kazahstan, Kenija, Kiribati, Kuvajt, Kirgizistan, Laos, Libanon, Lesoto, Liberija, Libija, Madagaskar, Malavi, Malezija, Maldivi, Mali, Maršalovi otoki, Mavretanija, Mavricij, Mehika, Mikronezija, Mongolija, Maroko, Mozambik, Mjanmar, Namibija, Nauru, Nepal, Nikaragva, Niger, Nigerija, Niue, zasedeno palestinsko ozemlje, Oman, Pakistan, Palau, Panama, Papua Nova Gvineja, Paragvaj, Peru, Filipini, Katar, Republika Koreja, Ruanda, Sveti Kristofor in Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vincent in Grenadini, Samoa, Sao Tome in Principe, Savdska Arabija, Senegal, Sejšeli, Sierra Leone, Singapur, Salomonovi otoki, Somalija, Južnoafriška republika, Šrilanka, Sudan, Surinam, Svazi, Sirija, Tadžikistan, Tajska, Vzhodni Timor, Togo, Tonga, Trinidad in Tobago, Tunizija, Turčija, Turkmenistan,

razvite države⁷³ (UNICEF 2008k, 121). Podatki po posameznih regionalnih skupinah izkazujejo stanje otrok v regionalnih skupinah, podatki glede na stopnjo ekonomskega razvoja pa služijo za primerjavo razlik v kazalnikih med najmanj razvitimi državami in državami v razvoju ter razvitimi državami.

Vendar je pri primerjavi sumarnih izračunov kazalnikov v daljšem časovnem obdobju potrebno upoštevati spremembe, do katerih je v času spremljanja kazalnikov prihajalo med skupinami držav. V poročilu *The State of the World's Children 1993* iz leta 1992, kjer so bili statističnim tabelam prvič dodani sumarni izračuni kazalnikov glede na regijo ter stopnjo ekonomskega razvoja, so bile države razdeljene na naslednje regionalne skupine: podsaharska Afrika, Srednji Vzhod in Severna Afrika, Južna Azija, Vzhodna Azija in tihomorske države ter Latinska Amerika in Karibi (UNICEF 1992, 68–85). V poročilu *The State of the World's Children 1994* iz leta 1993 je bila k zgoraj omenjenim regionalnim skupinam dodana bivša Sovjetska zveza (UNICEF 1993b, 82). V poročilu *The State of the World's Children 1996* iz leta 1995 je bila regionalna skupina bivša Sovjetska zveza skupaj z drugimi državami Vzhodne Evrope vključena v skupino države v tranziciji (UNICEF 1995a, 100). V poročilu *The State of the World's Children 1997* iz leta 1996 se je regionalna skupina države v tranziciji preimenovala v skupino Srednja in Vzhodna Evropa, SND in Baltske države (UNICEF 1996c, 100). V poročilu *The State of the World's Children 2005* iz leta 2004 pa se je regionalna skupina Srednja in Vzhodna Evropa, SND in Baltske države preoblikovala v skupino Srednja in Vzhodna Evropa, ko je prišlo do premika Cipra, Češke, Estonije, Madžarske, Latvije, Litve, Poljske in Slovaške med razvite države (UNICEF 2004c, 104).

V poročilu *The State of the World's Children 2009* iz leta 2008 UNICEF stanje otrok odraža z naslednjimi kazalniki:

Tuvalu, Uganda, Združeni arabski emirati, Tanzanija, Urugvaj, Uzbekistan, Vanuatu, Venezuela, Vietnam, Jemen, Zambija in Zimbabve (UNICEF 2008k, 152).

⁷³ Med razvite države se uvrščajo Andora, Avstralija, Avstrija, Belgija, Kanada, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Sveti sedež, Madžarska, Islandija, Irska, Izrael, Italija, Japonska, Latvija, Liechtenstein, Litva, Luksemburg, Malta, Monako, Nizozemska, Nova Zelandija, Norveška, Poljska, Portugalska, San Marino, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Švica, Velika Britanija in Združene države Amerike (UNICEF 2008k, 152).

Tabela 3.3.2.1: Kazalniki Sklada Združenih narodov za pomoč otrokom

Osnovni kazalniki
stopnja umrljivosti otrok, mlajših od pet let stopnja umrljivosti dojenčkov stopnja umrljivosti novorojenčkov število prebivalstva letno število rojstev letno število smrti otrok, mlajših od pet let bruto družbeni dohodek na prebivalca pričakovana življenjska doba ob rojstvu stopnja pismenosti odraslih neto razmerje vključenosti in udeležbe v osnovnem izobraževanju delež dohodka, ki ga je prejelo 20 % gospodinjstev z najvišjimi dohodki in 40 % gospodinjstev z najnižjimi dohodki
Kazalniki prehrane
delež dojenčkov z nizko porodno težo delež otrok, ki so samo dojeni (do šestega meseca), ki so dojeni ob dodajanju goste hrane (od šestega do devetega meseca) in ki se še vedno dojijo (od 20. do 23. meseca) delež prelahkih, akutno podhranjenih in kronično podhranjenih otrok, mlajših od pet let uživanje nadomestka vitamina A v starosti od šest do 59 mesecev delež gospodinjstev, ki uporabljajo jodirano sol
Kazalniki zdravja
delež prebivalstva, ki uporablja izboljšane vire pitne vode delež prebivalstva, ki uporablja izboljšane sanitarne naprave rutinsko cepljenje proti tuberkulozi, davici, otroški paralizi in ošpicam, ki ga financira država delež enoletnikov, cepljenih proti tuberkulozi, proti davici, oslovskemu kašlju in tetanusu, proti otroški paralizi, proti ošpicam, proti hepatitisu B in proti bakteriji <i>haemophilus influenzae</i> tipa b delež novorojenčkov, cepljenih proti tetanusu delež otrok, mlajših od pet let, s sumom na pljučnico, ki jih je pregledal zdravstveni delavec, in delež otrok, mlajših od pet let, s sumom na pljučnico, ki so prejeli antibiotike delež otrok, mlajših od pet let, z drisko, ki so prejeli oralno rehidracijsko terapijo in nadaljnjo oskrbo delež otrok, mlajših od pet let, ki spijo pod mrežo, delež otrok, mlajših od pet let, ki spijo pod mrežo, impregnirano s sredstvi proti mrčesu, in delež otrok, mlajših od pet let, z vročino, ki so prejeli zdravila proti malariji
Kazalniki povezani z virusom HIV oziroma aidsom
ocena razširjenosti virusa HIV med odraslimi ocena števila ljudi (vseh starosti), ki živijo z virusom HIV ocena števila žensk (nad 15. letom starosti), ki živijo z virusom HIV ocena števila otrok (do 14. leta), ki živijo z virusom HIV razširjenost virusa HIV med mladimi (od 15. do 24. leta), delež moških in žensk, ki imajo obširno znanje o virusu HIV, in delež moških in žensk, ki so ob zadnjih tveganih spolnih odnosih uporabili kondom število otrok (do 17. leta), ki so osiroteli zaradi aidsa, število otrok (do 17. leta), ki so osiroteli, in udeležba osirotelih otrok v izobraževanju v primerjavi z udeležbo ostalih otrok v izobraževanju
Kazalniki izobraževanja
stopnja pismenosti mladih (od 15. do 24. leta) število telefonov in število uporabnikov interneta na 100 prebivalcev bruto in neto razmerje vključenosti v osnovno izobraževanje neto razmerje udeležbe v osnovnem izobraževanju stopnja dokončanja zadnje stopnje osnovnega izobraževanja bruto in neto razmerje vključenosti v sekundarno izobraževanje neto razmerje udeležbe v sekundarnem izobraževanju

Demografski kazalniki
število prebivalstva pod 18. letom starosti in število prebivalstva pod petim letom starosti letna stopnja rasti prebivalstva surova stopnja smrtnosti surova stopnja rodnosti pričakovana življenjska doba stopnja plodnosti delež mestnega prebivalstva povprečna letna stopnja rasti mestnega prebivalstva
Ekonomski kazalniki
BDP na prebivalca povprečna letna stopnja rasti BDP na prebivalca povprečna stopnja inflacije delež prebivalstva, ki živi pod mednarodno mejo revščine, ki je določena pri 1,25 USD na dan delež vladne porabe, namenjen za zdravstvo, izobraževanje in obrambo priliv uradne razvojne pomoči uradna razvojna pomoč kot delež BDP prejemnice dolžniške obveznosti kot delež izvoza dobrin in storitev
Kazalniki, povezani s položajem žensk
pričakovana življenjska doba žensk kot delež pričakovane življenjske dobe moških stopnja pismenosti žensk kot delež stopnje pismenosti moških neto stopnja vključenosti žensk kot delež vključenosti moških v osnovnem in sekundarnem izobraževanju ter neto stopnja udeležbe žensk kot delež udeležbe moških v osnovnem in sekundarnem izobraževanju razširjenost kontracepcije delež žensk, ki so v predporodni dobi oskrbo prejele vsaj enkrat, in delež žensk, ki so v predporodni dobi oskrbo prejele vsaj štirikrat delež rojstev ob navzočnosti izučenega zdravstvenega osebja in delež rojstev v zdravstveni ustanovi stopnja umrljivosti mater
Kazalniki zaščite otrok
delo otrok (od petega do 14. leta) otroške poroke registracija ob rojstvu žensko genitalno pohabljenje, in sicer med ženskami (od 15. do 49. leta) in med njihovimi hčerkami odnos do domačega nasilja ⁷⁴ nezmožnost otrok ⁷⁵ disciplina ⁷⁶

⁷⁴ Kazalnik odnosa do domačega nasilja temelji na deležu deklic ali žensk v starosti od 15 do 49 let, ki so odgovorile pritrdilno na vprašanje, ali je mož ali partner v določenih okoliščinah (če žena zanemarja otroke, odide iz hiše brez njegovega dovoljenja, se krega z njim, zavrne spolne odnose ali zažge hrano) upravičen udariti ali preteptati svojo ženo (UNICEF 2007č, 112).

⁷⁵ Kazalnik nezmožnost otrok je definiran kot delež otrok v starosti od dve do devet let, ki so glede na odgovore anketirancev, izkazovali vsaj eno nezmožnost (kognitivno, motorično, napade, slab vid ali slab sluh) (UNICEF 2007č, 112).

⁷⁶ Kazalnik discipline izkazuje delež otrok v starosti od dveh do 14 let, ki so doživeli kakršnokoli psihično ali fizično kaznovanje (UNICEF 2007č, 112).

Kazalniki razvoja
stopnja umrljivosti otrok, mlajših od pet let
stopnja umrljivosti otrok, mlajših od pet let v letih 1970, 1990 in 2007
povprečna letna stopnja znižanja umrljivosti otrok, mlajših od pet let
znižanje umrljivosti otrok, mlajših od pet let, od leta 1990
povprečna letna stopnja rasti BDP na prebivalca
stopnja plodnosti
povprečna letna stopnja zmanjšanja stopnje rasti BDP na prebivalca

Vir: UNICEF (2008k, 118–54).

Ob sprejemanju stališča, da so tudi kazalniki človekovega razvoja kazalniki človekovih pravic, gre pri oblikovanih kazalnikih predvsem za kazalnike, ki merijo kolektivno uživanje pravic in odražajo izide ukrepov držav, da bi izpolnile svoje obveznosti glede otrokovih pravic. Le nekateri kazalniki, kot na primer stopnja pismenosti in dostop do pitne vode, merijo tako ukrepe kot izide ukrepov držav (UNICEF 1988, 78).

Kazalniki so oblikovani predvsem na področju blaginje otrok in so, glede na stopnjo odražanja norm in načel otrokovih pravic, uporabni za spremljanje uresničevanja otrokovih pravic do preživetja, zdravja, izobrazbe in ustreznega življenjskega standarda. V skladu z razdelitvijo Konvencije o otrokovih pravicah, oblikovane s strani Oddelka za ocenjevanje, politiko in načrtovanje organizacije UNICEF (več o tej pišem v podpoglavju 2.3), torej za spremljanje uresničevanja pravice do osnovnega zdravja in blaginje (6. in 24. člen), pravice do ustreznega življenjskega standarda in socialne varnosti (18.(3), 26. in 27. člen) ter pravice do izobraževanja (28. in 29. člen).

Pri tem M. Black opozarja, da so za spremljanje uresničevanja določene pravice v različnih okoljih primerni različni kazalniki. Na primer, v državah, kjer prihaja do visoke smrtnosti otrok zaradi necepljenosti, višja stopnja cepljenosti odraža izboljšanje preživetja otrok. V Evropi, kjer otroci ne umirajo zaradi bolezni, proti katerim so bili cepljeni, pa višja stopnja cepljenosti ne pomeni izboljšanja preživetja otrok, vendar predstavlja dober kazalnik procesa širjenja storitev in znanja o zdravstvenih storitvah med prebivalstvom in primeren kazalnik izida dostopa do zdravstvenih storitev (Black 1994, 15).

M. Black opozarja tudi na možnost napačne presoje vrednosti kazalnikov, če ni jasnega razumevanja konteksta kazalnikov, pri čemer navaja primer stopnje preživetja otrok v Rusiji po razpadu Sovjetske zveze. Kazalnik stopnje umrljivosti otrok je izkazoval, da preživetje otrok ni ogroženo, vendar je hkrati prišlo do izrazitega porasta stopnje

umrljivosti mladih moških in moških v srednjih letih. Če izpolnjevanje otrokovih potreb/pravic ocenjujemo tudi glede na pogoje, v katerih otroci živijo in starševsko skrb, ki jo prejemajo, je bil vse večji delež otrok, ki so ostali brez očeta, nedvomno zaskrbljujoč (Black 1994, 15–6).

Kazalniki zaščite otrok v primerjavi s kazalniki blaginje otrok neposredneje odražajo norme in načela otrokovih pravic, uporabni pa so za spremljanje uresničevanja otrokove pravice do imena, državljanstva in identitete (7. in 8. člen) ter otrokove pravice do zaščite pred izkoriščanjem (32., 34., 35. in 36. člen).

V smislu identifikacije ogroženih skupin so kazalniki zaščite pomembni tudi pri spremljanju pravice otrok brez staršev do nadomestne skrbi (20., 21. in 25. člen), in sicer za identificiranje števila osirotelih otrok ter pri spremljanju pravic otrok z motnjami v razvoju (23. člen), za identificiranje števila otrok z motnjami v razvoju. Kazalnika odnos do domačega nasilja in disciplina izkazujeta tudi uresničevanje pravice do varnega družinskega okolja (18. in 19. člen).

3.3.3 Način zbiranja in obdelave podatkov

Način pridobivanja in obdelave podatkov za oblikovane kazalnike se je, tako kot kazalniki, sčasoma razvijal in izpopolnjeval. Zbiranje in obdelavo podatkov so zaznamovali in še vedno zaznamujejo problemi, kot so različni načini zbiranja podatkov v državah, neustreznost podatkov glede na definicijo kazalnika ter nerazpoložljivost podatkov (UNICEF 1982; 1983; 1984; 1985; 1986; 1987; 1988; 1989; 1990; 1992; 1993b; 1994; 1995a; 1996c; 1997b; 1998č; 1999b; 2000b; 2002b; 2003b; 2004c; 2005d; 2006d; 2007č; 2008k).

Problem različnega načina zbiranja podatkov v državah je UNICEF skušal odpraviti tako, da organizacija uporablja podatke iz različnih in številnih virov. Če je le mogoče, so uporabljeni uradni statistični podatki države. V primeru neobstoja uradnih statističnih podatkov so uporabljene ocene medvladnih institucij, kot so OZN (Statistični urad Združenih narodov in Oddelek Združenih narodov za prebivalstvo (demografski kazalniki)), UNESCO (kazalniki izobraževanja), WHO (kazalniki zdravja), FAO (kazalniki prehrane), Svetovna banka, Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD – *Organisation for Economic Co-operation and Development*) (podatki o uradni razvojni

pomoči) (UNICEF 1983, 113), Mednarodni denarni sklad (IMF – *International Monetary Fund*) (vladna poraba, namenjena za zdravstvo, izobraževanje in obrambo) (UNICEF 1992, 89) in Skupni program Združenih narodov za boj proti virusu HIV oziroma aidsu (UNAIDS – *Joint United Nations Programme on HIV/AIDS*) (kazalniki, povezani z virusom HIV oziroma aidsom) (UNICEF 2002b, 113). Uporabljajo se tudi ocene raznih drugih institucij, kot so Ameriški urad za popis prebivalstva (*US Bureau of the Census*), Inštitut za razvoj virov (IRD – *Institute for Resource Development*) (UNICEF 1992, 89) in Ameriška agencija za mednarodni razvoj (USAID – *United States Agency for International Development*) (UNICEF 2002b, 114). V primeru neobstoja standardiziranih ocen so uporabljene ocene UNICEF-ovih pisarn na terenu. Organizacija svoje kazalnike utemeljuje tudi na rezultatih različnih raziskav, izvedenih na podlagi anket v gospodinjstvih, med njimi DHS (podhranjenost, kontracepcija) in MICS (napredek držav pri uresničevanju ciljev prvega Svetovnega državnškega vrha za otroke) (UNICEF 1997b, 92).

Leta 1996 so bili v poročilo *The State of the World's Children* prvič vključeni podatki, ki so bili predhodno prilagojeni zaradi napačne klasifikacije in manjkajočih podatkov, in sicer podatki o umrljivosti mater (UNICEF 1996c, 78). V poročilo *The State of the World's Children 2004* iz leta 2003 pa so bili za države, v katerih so potekale raziskave DHS in MICS, vključeni prilagojeni podatki o deležu dojenčkov z nizko porodno težo. Podatki iz navedenih nacionalnih raziskav v gospodinjstvih so namreč pokazali, da v državah v razvoju ob rojstvu niso stehali kar dve tretjini dojenčkov. Podatki so bili zato prilagojeni glede na materino oceno velikosti dojenčka ter popravljeni zaradi napačnega poročanja, kar je v splošnem privedlo do višjega deleža dojenčkov z nizko porodno težo (UNICEF 2003b, 100).

Hkrati je bil leta 1996 uveden tudi enoten način oblikovanja ocen za države brez razpoložljivih podatkov (UNICEF 1996c, 78). Nerazpoložljivost podatkov lahko velja za celotno državo oziroma za določene dele države. Najbolj je zaznavna ob uvajanju novih kazalnikov. In močno je prisotna v primerih, ko države doživljajo človeške ali naravne katastrofe, še posebej v primerih, kjer gre za razpad osnovne infrastrukture države ali kjer je prišlo do velikih premikov prebivalstva (UNICEF 1995a, 78).

Zanesljivost podatkov torej variira tako glede na kazalnike kot glede na države. Na splošno naj bi bili podatki o prehrani in zdravju manj zanesljivi kot podatki o izobraževanju, ki so manj zanesljivi kot demografski podatki. Najbolj zanesljivi so

ekonomski podatki. In bolj bogata je država, bolj zanesljive podatke podaja (UNICEF 1983, 110–13).

Tako zaradi različnih virov podatkov, na katerih temeljijo, in njihovega stalnega revidiranja, kot tudi zaradi sprememb metodologije za izračun kazalnikov, je podatke v posameznih poročilih *The State of the World's Children* med seboj težko primerjati oziroma je pri tem potrebno biti pazljiv, še posebno v daljšem časovnem obdobju.

Podatki za nekatere ključne kazalnike, ki jih pripravljajo medvladne in druge institucije, se stalno revidirajo, zato med podatki v posameznih poročilih *The State of the World's Children* prihaja do odstopanj. Na primer, v poročilu *The State of the World's Children 1991* iz leta 1990 so bile uporabljene revidirane demografske ocene Oddelka Združenih narodov za prebivalstvo iz leta 1990, kar se je najbolj odrazilo na kazalniku stopnja umrljivosti otrok, mlajših od pet let (UNICEF 1990, 100).

Poleg tega v poročilih prihaja do različnih metodologij izračuna kazalnikov. Na primer, v poročilu *The State of the World's Children 2001* so bili podatki o dostopu do pitne vode in sanitarnih naprav ugotovljeni na podlagi raziskav v gospodinjstvih, ocene v prejšnjih poročilih pa so temeljile na podatkih dobaviteljev komunalnih storitev. Dobavitelji vode namreč pogosto ne vedo, ali storitve, ki so jih začetno dobavili, še vedno delujejo in kdo jih uporablja. Pomembna pa je tudi kakovost dobavljene vode. Nova metodologija je merjenje kazalnika razdelila na tri dele: vir, kvaliteta in konsistentnost dobave vode. Glavni vir pitne vode je bil ugotovljen na podlagi raziskav v gospodinjstvih. Kazalnik dostopa do varne vode pa je bil spremenjen tako, da je izkazoval delež prebivalstva, ki uporablja izboljšane vire pitne vode. Podobna metodologija je bila uporabljena tudi za ugotavljanje razpoložljivosti sanitarij (UNICEF 2000b, 76). V poročilu *The State of the World's Children 2005* iz leta 2004 je prišlo do ponovne spremembe metodologije izračuna kazalnikov dostopa do pitne vode in sanitarij. V prejšnjih ocenah so bile določene kategorije latrin, ki niso bile natančno definirane, štete za izboljšano sanitarno napravo. V reviziji podatkov v letu 2004 pa je bil upoštevan le polovičen delež prebivalstva, ki uporablja nedefinirane latrine (kot so tradicionalne, izkopane ali preproste izkopane latrine), kar je privedlo do nižjih ocen deleža prebivalstva, ki ima dostop do sanitarij (UNICEF 2004c, 104).

Podatki, zajeti v poročilih *The State of the World's Children*, so geografsko sprva pokrivali 130 držav s prebivalstvom, velikim tri četrt milijona ali več (UNICEF 1983, 110); od leta 1993 145 držav s prebivalstvom, velikim milijon ali več (UNICEF 1993b, 82) in od leta 1997 193 držav, in sicer neodvisne in suverene države, med njimi vse države članice OZN in vse države, ki so ratificirale Konvencijo o otrokovih pravicah (UNICEF 1997b, 92). Geografska pokritost podatkov je torej globalna.

Časovna pokritost podatkov pa je precej omejena. Le nekateri kazalniki so spremljani v daljšem časovnem obdobju, in sicer od leta 1970. Gre za demografske in nekatere ekonomske kazalnike ter stopnjo umrljivosti otrok, mlajših od pet let (UNICEF 2008k, 138–54). Ostali kazalniki so spremljani v obdobju od leta 2000 oziroma nekateri le v letu pred izdajo poročila (UNICEF 2008k, 118–51). Vzrok temu gre iskati v nerazpoložljivosti podatkov.

3.4 PRIMERNOST PRISTOPOV ZA SPREMLJANJE DVEH KATEGORIJ ČLOVEKOVIH PRAVIC

Metodologija, kot jo za spremljanje uresničevanja človekovih pravic uporablja HRW, se večinoma uporablja za spremljanje uresničevanja državljanskih in političnih pravic. Metodologija, ki jo za spremljanje uresničevanja človekovih pravic uporablja UNICEF, pa se večinoma uporablja za spremljanje uresničevanja ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic. Razlikovanje med državljanskimi in političnimi pravicami ter ekonomskimi, socialnimi in kulturnimi pravicami, ki služi kot utemeljitev za različne pristope k njihovem spremljanju, temelji na naslednjih predpostavkah.

Vse državljanske in politične pravice so negativne pravice (kar naj država ne bi naredila) ter vse ekonomske, socialne in kulturne pravice so pozitivne pravice (kar naj bi država naredila). Spremljanje državljanskih in političnih pravic naj bi tako zajemalo ugotavljanje posegov države v človekove pravice, in spremljanje uresničevanja ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic ugotavljanje aktivnega ravnanja države pri uresničevanju človekovih pravic. Vendar pri obeh vrstah človekovih pravic obstajajo pozitivne in negativne dolžnosti pri spoštovanju, ščitenju in izpolnjevanju pravic. Na primer, zagotovitev pravice do pravičnega sojenja vključuje tudi ukrepe za vzpostavitev neodvisnega sodstva, kot so zadostno usposabljanje sodnikov in sodniške plače, ki ohranjajo sodniško neodvisnost.

Zagotovitev pravice do bivališča pa vključuje tudi neizvrševanje prisilnih preselitev (Green in Human Development Report Office v UNDP 2000, 93).

Druga predpostavka je, da so državljanske in politične pravice uresničene takoj, medtem ko se ekonomske, socialne in kulturne pravice uresničujejo postopoma. Navedena predpostavka izhaja iz drugega člena Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, ki določa, da se vsaka država pogodbenica s tem paktom zavezuje, da bo "v največji mogoči meri izkoristila vire, s katerimi razpolaga in z vsemi ustreznimi sredstvi, v številni zlasti zakonodajne ukrepe, skrbela, da bi bilo postopoma doseženo polno uresničenje pravic, ki so priznane v tem Paktu".⁷⁷ Spremljanje državljskih in političnih pravic naj bi tako zajemalo ugotavljanje kršitev pravic. Spremljanje uresničevanja ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic pa periodično ocenjevanje ukrepov, ki so jih izvedle države, da bi postopoma uresničile uživanje pravic, in primerjanje doseženega napredka v posameznem obdobju (Dueck, Guzman in Verstappen 2001, 5).

Vendar se tudi nekatere državljanske in politične pravice lahko uresničijo le postopoma in nekatere ekonomske, socialne in kulturne pravice takoj. Dejanja mučenja se morajo prekiniti takoj, vendar sta za zagotavljanje, da se takšna dejanja ne bodo ponovila, potrebna čas in denar. Na primer, potrebno je usposobiti policijske uslužbence in vzpostaviti sisteme nadzora nad zaporniki. Na drugi strani višanje stopnje vključenosti v sekundarno izobraževanje zahteva čas in vire. Zakone, ki v izobraževanju neenakopravno obravnavajo dečke in deklice, pa je potrebno odpraviti takoj (Green in Human Development Report Office v UNDP 2000, 93).

V skladu s tretjo predpostavko za uresničevanje državljskih in političnih pravic niso potrebni finančni viri, medtem ko za uresničevanje ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic so. Vendar npr. organiziranje svobodnih in pravičnih volitev zahteva precejšnje finančne vire. Diskriminatorno zdravstveno zakonodajo pa je mogoče odpraviti brez kakršnihkoli večjih stroškov (Green in Human Development Report Office v UNDP 2000, 93).

Četrta predpostavka je, da se uresničevanje državljskih in političnih pravic lahko odraža le s kvalitativnimi opisi in uresničevanje ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic le s kvantitativnimi podatki. Vendar je statistika pomembna tudi pri ocenjevanju na primer pogojev v zaporih in politične participacije. Kvalitativni opisi pa lahko služijo za oceno

---

⁷⁷ To določbo vključuje tudi četrti člen Konvencije o otrokovih pravicah.

ustreznosti zakona o izobraževanju (Green in Human Development Report Office v UNDP 2000, 93).

Za drugačno spremljanje državljanskih in političnih pravic ter ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic zaradi lastnosti pravic torej ni utemeljenega razloga. Kaže pa, da omejitve obravnavanih pristopov do spremljanja določene kategorije človekovih pravic izhaja iz značilnosti pristopov. Metodologija ugotavljanja dogodkov je zaradi svoje neodvisnosti od držav, katerih uresničevanje človekovih pravic spremlja, primernejša za spremljanje negativnih dolžnosti pri spoštovanju, ščitenju in izpolnjevanju človekovih pravic, ki prevladujejo v kategoriji državljanskih in političnih pravic, saj države podatke o svojem samovoljnem ali diskriminatornem ravnanju prikrivajo oziroma takšni podatki ne obstajajo (UNDP 2000, 93). Poleg tega nejasnost obsega obveznosti držav ter vsebine posameznih ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic otežuje identificiranje dogodkov, ki nedvomno predstavljajo kršitev teh pravic (Landman in Häusermann 2003, 20–1). In tretjič, ker ni odvisna od razpoložljivosti in javne objave obsežnih in periodičnih statističnih podatkov (Dueck, Guzman in Verstappen 2001, 5), je metodologija ugotavljanja dogodkov primernejša za spremljanje človekovih pravic, ki morajo biti zaznane takoj in uresničene brez odlašanja.

Na drugi strani je metodologija ugotavljanja postopnega uresničevanja pravic primernejša za spremljanje pozitivnih dolžnosti pri spoštovanju, ščitenju in izpolnjevanju pravic, ki prevladujejo v kategoriji ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic. Temelji namreč na zbiranju in obdelavi podatkov, ki odražajo izide ukrepov oziroma pomanjkanje ukrepov s strani držav, da bi izpolnile svoje obveznosti glede pravic, in jih periodično, tekom daljšega časovnega obdobja, posredujejo države. V smislu ugotavljanja kršitev pravic lahko metodologija ugotavljanja postopnega uresničevanja pravic nejasnost obsega obveznosti držav glede ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic omili s postavitvijo referenčnih vrednosti. Vsebino posameznih ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic pa, seveda le do določene mere, določi z oblikovanimi kazalniki. Na primer, ustreznost izobraževalne infrastrukture lahko merijo kazalniki razmerje učitelj : učenec ali razmerje knjiga : učenec. Vendar takšni kazalniki izpuščajo funkcionalnost oziroma kakovostni vidik dostopne infrastrukture. Knjige so lahko zastarele ali v razpadajočem stanju. Ali pa učenci zaradi premajhnih oken v razredu nimajo dovolj svetlobe, da bi jih brali (Beekman 2004, 72).

4. STANJE URESNIČEVANJA OTROKOVIH PRAVIC

Četrto poglavje magistrskega dela je namenjeno primerjavi stanja, kot ga glede uresničevanja otrokovih pravic podajata pristopa HRW in UNICEF, in sicer na primeru pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela, ki vključuje negativno obveznost države pri njenem uresničevanju, in na primeru pravice do izobraževanja, ki vključuje pozitivno obveznost države pri njenem uresničevanju. Poleg teh dveh pravic pristopa skupno spremljata le še uresničevanje pravic okuženih z virusom HIV oziroma obolelih za aidsom. Z analizo odgovarjam na vprašanje, ali se pristopa v odražanju dejanskega stanja uresničevanja otrokovih pravic v smislu zanesljivosti in celovitosti odraženega stanja dopolnjujeta in kako.

V podpoglavju 4.1 se osredotočam na primerjavo stanja, kot ga pristopa izkazujeta glede uresničevanja pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela, v podpoglavju 4.2 pa na primerjavo stanja, kot ga pristopa izkazujeta glede uresničevanja pravice do izobraževanja. V obeh podpoglavjih z deskriptivno metodo analize in interpretacije primarnih in sekundarnih virov najprej predstavim stanje, kot ga o uresničevanju obravnavane pravice prikazujejo poročila HRW, in sicer podrobna poročila o kršitvah pravice v določenih državah. Nato se osredotočim na stanje, kot ga o uresničevanju obravnavane pravice odraža UNICEF. Po opredelitvi uporabljenih kazalnikov in identificiranju virov, iz katerih izhajajo, sledi oris prikazanega stanja uresničevanja pravice, najprej na globalnem nivoju in nato v državah, ki jih je v svojih poročilih obravnaval HRW. V zadnjem delu podpoglavij s primerjalno metodo ugotavljam podobnosti in razlike med slikama stanja uresničevanja otrokove pravice, kot ju podajata pristopa, in ocenjujem zanesljivost in celovitost podanega prikaza, tako ločeno za vsak pristop kot tudi za oba pristopa skupaj.

4.1 PRAVICA DO ZAŠČITE PRED EKONOMSKIM IZKORIŠČANJEM IN ŠKODLJIVIMI OBLIKAMI DELA

4.1.1 Stanje uresničevanja pravice, kot ga odraža pristop Human Rights Watch

HRW je od začetka leta 1999 do konca leta 2008 objavil 16 splošnih in podrobnih poročil o uresničevanju pravice otrok do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela (32. člen Konvencije o otrokovih pravicah).⁷⁸ V dveh poročilih, in sicer v poročilu *Easy Targets: Violence Against Children Worldwide*, objavljenem v letu 2001, in poročilu *Violence against Child Domestic Workers*, objavljenem v letu 2007, je delo otrok obravnavano v širšem kontekstu nasilja nad otroki (HRW 2001b; 2007c). V poročilu *Swept Under the Rug*, objavljenem v letu 2006, gre za opis zlorab zoper gospodinjske pomočnice po svetu, ki v smislu odražanja stanja uresničevanja pravic sumarno povzema dognanja poročil o delu otrok v določenih državah (HRW 2006d). Enako velja za poročilo *Child Domestic: The World's Invisible Workers*, objavljeno v letu 2004 (HRW 2004č), in poročilo *Child Labor in Agriculture*, objavljeno v letu 2002 (HRW 2002b). Poročilo *From the Household to the Factory*, objavljeno leta 2002, pa se dela otrok dotakne le deloma, in sicer v kontekstu diskriminacije žensk med delovno silo v Gvatemali (HRW 2002c), zato teh poročil v magistrskem delu ne bom obravnavala.

Obravnavala bom podrobna poročila o kršitvah pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela v določenih državah, ki jih zasledimo v naslednjih poročilih: 1) v poročilu o družinskem kmetovanju v ZDA z naslovom *Fingers to the Bone*, objavljenem leta 2000 (HRW 2000b); 2) v poročilu o delu otrok na poljih bombaža v Egiptu z naslovom *Underaged and Unprotected*, objavljenem leta 2001 (HRW 2001c); 3) v poročilu o delu otrok na plantažah banan v Ekvadorju z naslovom *Tainted Harvest*, objavljenem leta 2002 (HRW 2002č); 4) v poročilu o delu otrok za plačilo dolgov v indijski industriji svile z naslovom *Small Change*, objavljenem leta 2003 (HRW 2003b);

---

⁷⁸ Člen 32 Konvencije o otrokovih pravicah se v celoti glasi:

1. Države pogodbenice priznavajo otrokovo pravico do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in pred opravljanjem kateregakoli dela, ki je lahko nevarno ali ki moti otrokovo šolanje ali škodi njegovemu zdravju ali telesnemu, umskemu, duhovnemu, nravstvenemu ali družbenemu razvoju.
2. Države pogodbenice bodo z zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi zagotovile uresničevanje tega člena. V ta namen in v skladu z ustreznimi določbami drugih mednarodnih aktov bodo države pogodbenice še posebej:
  - a) določile najnižjo starostno mejo, pri kateri je dovoljeno zaposlovanje;
  - b) določile ustrezne predpise o številu delovnih ur in o pogojih zaposlovanja;
  - c) določile ustrezne kazni in druge sankcije, s katerimi bodo zagotovile učinkovito uveljavljanje tega člena.

5) v poročilu o trgovini z otroki v Togu z naslovom *Borderline Slavery*, objavljenem leta 2003 (HRW 2003c); 6) v poročilu o zlorabah gospodinjskih pomočnic v Salvadorju z naslovom *No Rest*, objavljenem leta 2004 (HRW 2004c); 7) v poročilu o nevarnem delu otrok na plantažah sladkornega trsta v Salvadorju z naslovom *Turning a Blind Eye*, objavljenem leta 2004 (HRW 2004a); 8) v poročilu o zlorabah in izkoriščanju gospodinjskih pomočnic v Indoneziji z naslovom *Always on Call*, objavljenem leta 2005 (HRW 2005b); 9) v poročilu o zlorabi gospodinjskih pomočnic v Maroku z naslovom *Inside the Home, Outside the Law*, objavljenem leta 2005 (HRW 2005c); ter 10) v poročilu o izkoriščanju in zlorabi gospodinjskih pomočnic v Gvineji z naslovom *Bottom of the Ladder*, objavljenem leta 2007 (HRW 2007b).

Poročila o kršitvah določene pravice v določeni državi v splošnem vsebujejo opis metodologije raziskave; opredelitev vsebine in obsega obravnavane pravice glede na mednarodno pravo in s strani države ratificirane mednarodnopravne instrumente; oceno ustreznosti zaščite obravnavane pravice v nacionalni zakonodaji; opis dogodkov, ki predstavljajo kršitev obravnavane pravice; oceno, kako država obravnava, rešuje in preprečuje kršitve obravnavane pravice; identifikacijo drugih akterjev, ki vplivajo na uresničevanje obravnavane pravice; ter priporočila državnim in mednarodnim institucijam in drugim akterjem, kako naj odpravijo kršitve obravnavane pravice in ukrepajo, da bodo zagotovili polno uresničevanje obravnavane pravice v prihodnosti.

4.1.1.1 Družinsko kmetovanje v Združenih državah Amerike

HRW je tekom svoje raziskave v letih 1998 in 1999 intervjuval več kot 30 otrok, ki so delali oziroma delajo v kmetijstvu v ZDA, predvsem v Arizoni (HRW 2000b, 1). Pri oceni števila otrok, ki delajo v kmetijstvu, se je opiral na uradne statistične podatke, po katerih v kmetijskih dejavnostih dela približno 300.000 otrok, starih od 15 do 17 let. Vendar ta podatek ne vključuje vseh tistih otrok, ki so stari 14 let in manj. Po ocenah ameriške Zveze delavcev v kmetijstvu (UFW – *United Farm Workers*) v kmetijstvu dela okoli 800.000 otrok. Delo otrok v kmetijstvu je še posebej razširjeno v zveznih državah Kaliforniji, Teksasu, Washingtonu, Arizoni in na Floridi (HRW 2000b, 3).

Otroci z delom na poljih ali v sadovnjakih začnejo že pri štirih ali petih letih starosti kot pomočniki staršev. Samostojno, čez vikende, poletne počitnice ali prek celega leta,

ponavadi začnejo delati ob vstopu v puberteto. Otroci, ki jih je intervjuval HRW, so v večini začeli delati v starosti od 13 do 15 let (HRW 2000b, 3). Ameriška zakonodaja dovoljuje, da otroci, ki delajo v kmetijstvu, začnejo delati pri 12 letih, v vseh ostalih dejavnostih je minimalna starost za delo 14 let (HRW 2000b, 1). V 18 zveznih državah⁷⁹ ni meje, kdaj lahko otroci začnejo delati v kmetijstvu. V Oregonu je minimalna starost devet let in v Ilinoisu deset let (HRW 2000b, 3). Meja za opravljanje nevarnega dela je v kmetijstvu določena na 16 let, v vseh drugih dejavnostih na 18 let (HRW 2000b, 1).

Prav tako v zakonodaji za kmetijstvo ni postavljenih omejitev, kako dolgo lahko otroci delajo na dan, da le ne delajo v času pouka. V vseh drugih dejavnostih je delo otrok, ko poteka pouk, omejeno na tri ure na dan (HRW 2000b, 1). Otroci, ki jih je intervjuval HRW, so delali po 12 ur na dan, od šest do sedem dni v tednu, v visoki sezoni celo do 18 ur na dan (HRW 2000b, 3).

Otroci delajo v ekstremnih vremenskih pogojih, kot sta mraz in velika vročina. Med delom so izpostavljeni pesticidom, pogosto so izčrpani zaradi vročine in dehidrirani. Številne so poškodbe zaradi uporabe ostrih nožev, težke kmetijske mehanizacije in padcev z lestev. Deklice so žrtve spolnega nadlegovanja, še posebej v odročnih predelih držav (HRW 2000b, 3). Za svoje delo so plačani precej manj, kot je zagotovljena minimalna plača. Nekateri izmed intervjuvanih otrok so zaslužili le dva ali tri USD na uro (HRW 2000b, 1). Delo vpliva na pravico teh otrok do izobraževanja. Po uradnih statističnih podatkih je stopnja osipa iz šole mladih, ki delajo v kmetijstvu, 45 %. Poleg tega se družine, ki delajo v kmetijstvu, pogosto selijo, zato otroci menjavajo šole oziroma zaradi revščine šole sploh ne obiskujejo (HRW 2000b, 3).

Otroci, ki delajo v kmetijstvu, prihajajo iz revnih, ruralnih predelov, kjer so možnosti za drugačno zaposlitev težke (HRW 2000b, 3). 85 % migrantov in sezonskih delavcev v ZDA je pripadnikov rasnih manjšin. V nekaterih regijah, vključno z Arizono, je latinskega porekla 99 % delavcev (HRW 2000b, 1). Zaradi neznanja angleškega jezika, v veliko primerih pa tudi neurejenega pravnega statusa v ZDA, so ti ljudje in otroci še dodatno izpostavljeni izkoriščanju in zlorabam delodajalcev (HRW 2000b, 3).

---

⁷⁹ Te države so Alabama, Arizona, Delaware, Kentucky, Louisiana, Maine, Massachusetts, Michigan, Nebraska, New Hampshire, Severna Karolina, Severna Dakota, Oklahoma, Južna Dakota, Tennessee, Teksas, Utah in Wyoming (HRW 2000b, 37).

4.1.1.2 Delo otrok na poljih bombaža v Egiptu

V Egiptu za delo na poljih bombaža vsako leto najamejo prek milijon otrok, starih od sedem do dvanajst let. HRW je v času svoje raziskave, konec leta 1999, intervjuval deset otrok, starih od osem do trinajst let (HRW 2001c, 6), ki so oziroma ki delajo na poljih bombaža (HRW 2001c, 1). Pogovore je opravila tudi s kmetijskimi inženirji, delovodjami in lokalnimi kmetovalci (HRW 2001c, 1).

Delo otrok, ki obsega ročno odstranjevanje napadenih ali bolnih delov listov bombaža, je del programa Ministrstva za kmetijstvo za preprečevanje škode, ki jo na bombažnih poljih povzroča listni črv *spodoptera littoralis* (HRW 2001c, 4). Začetek odstranjevanja jajčec omenjenega škodljivca določi ministrstvo. Večje kmetije odstranjevanje organizirajo same, manjše kmetije pa prek zadrug. Zadruge otroke rekrutirajo predvsem s pomočjo tiskanih in ustnih objav v vaških mošejah in zadrugah. Uporaba otrok za odstranjevanje jajčec škodljivca in njena družbena sprejemljivost izhajata iz dekreta Ministrstva za kmetijstvo, veljavnega vse do začetka 90-ih let 20. stoletja, ko so morali pridelovalci bombaža, če so imeli otroke, vsaj enega otroka poslati na plačano odstranjevanje jajčec ali pa so jim zaračunali kazen. Otroci sodelujejo tudi pri žetvi bombaža (HRW 2001c, 6).

Otroci v povprečju delajo enajst ur na dan, z eno- do dveurnim premorom, sedem dni v tednu (HRW 2001c, 1). Zaslužijo okoli 0,81 USD na dan za odstranjevanje jajčec in približno 1,08 USD na dan za žetev. Med delom so izpostavljeni zlorabam delodajalcev, vročini in pesticidom (HRW 2001c, 1).

4.1.1.3 Delo otrok na plantažah banan v Ekvadorju

HRW je v času svoje raziskave, v maju leta 2001, intervjuvala 25 odraslih ter 45 otrok in mladih ljudi, ki so delali oziroma delajo na plantažah banan v Ekvadorju, od tega jih je 41 začelo delati v starosti od osem do trinajst let (HRW 2002č, 2). Podatkov o številu otrok, ki delajo v ekvadorskem sektorju banan, organizacija ni uspela pridobiti (HRW 2002č, 20).

Otroci na plantažah delajo po 12 ur na dan. Za svoje delo zaslužijo okoli 3,50 USD na dan, kar je 64 % zneska, ki ga za enako delo dobijo odrasli in 60 % zagotovljene minimalne plače za delavce na plantažah banan (HRW 2002č, 3). Pri delu uporabljajo ostro orodje, prenašati morajo težke snope banan od plantaž do obratov za pakiranje, med delom so

izpostavljeni pesticidom (HRW 2002č, 2). Pesticidi se nahajajo na plastiki, ki jo ovijajo okoli stebel banan (HRW 2002č, 25). Pesticide neposredno nanašajo na banane, potem ko jih v obratih pripravijo za odpremo (HRW 2002č, 29). Delati pa morajo tudi ob škropljenju pesticidov z letali (HRW 2002č, 32). Večina intervjuvanih otrok ni bila podučena o nevarnostih pesticidov in kako se lahko zavarujejo pred zastrupitvijo (HRW 2002č, 24).

Ekvadorska zakonodaja o delu otrok je ustrezna in bi lahko zaščitila otroke pred najhujšimi oblikami dela otrok, vendar je slabo implementirana (HRW 2002č, 3). Še več, HRW meni, da ekvadorska vladna birokracija, ki je odgovorna za uveljavljanje zakonodaje o delu otrok in preprečevanje najhujših oblik dela otrok, pri tem doživlja popoln polom (HRW 2002č, 49). Poleg države HRW krivdo za izkoriščevalsko in nevarno delo otrok na plantažah banan pripisuje multinacionalnim družbam, ki na teh plantažah kupujejo banane (med njimi Chiquita, Del Monte, Noboa, Favorita in Dole). Za razliko od drugih latinsko-ameriških držav, kjer imajo multinacionalne družbe neposredno v lasti zemljo, na kateri proizvajajo banane, v Ekvadorju banane kupujejo od številnih proizvajalcev (HRW 2002č, 1). Zato se omejujejo od svoje odgovornosti za slabe pogoje, ki jih doživljajo delavci, ki pridelujejo banane (HRW 2002č, 2).

4.1.1.4 Delo otrok za plačilo dolgov v indijski industriji svile

V okviru svoje raziskave, v aprilu leta 2002, je HRW intervjuval 155 ljudi, od tega 54 otrok. Med izprašanimi so bili učitelji, starši, lastniki statev, trgovci, aktivisti, akademiki, pravniki ter vladni uradniki na lokalnem, nacionalnem in zveznem nivoju (HRW 2003b, 11). Brez splošnega sistema registracije rojstev ali zanesljivih nacionalnih podatkov je težko oceniti, koliko otrok v Indiji je držanih v dolžništvu.⁸⁰ Po oceni HRW v Indiji dela od 60 do 115 milijonov otrok, od tega jih je 15 milijonov držanih v dolžništvu. V industriji svile pa naj bi delalo približno 350.000 otrok, od tega jih je večina držanih v dolžništvu (HRW 2003b, 18).

Med otroci, ki so držani v dolžništvu, je precej razlik. Vsem pa je skupno, da delajo v pogojih suženjstva, za plačilo, ki verjetno ne bo privedlo do poplačila dolga. Poleg tega dolžina opravljanja njihovih storitev ni definirana in omejena (HRW 2003b, 16). Otroci

---

⁸⁰ Gre za otroke, ki delajo v zameno za posojilo delodajalca njihovi družini. Vendar je njihov zaslužek tako majhen, da dolga ne morejo odplačati (HRW 2003b, 6).

delajo dvanajst in več ur na dan, šest ali sedem dni na teden. Delati začnejo pri petih letih. Pri starosti 15 let jih ponavadi odpustijo in zamenjajo z mlajšimi brati ali sestrami (HRW 2003b, 27). Zaslužijo od nič do 8,33 USD na mesec, od česar je del ali celota zasluženega zneska odšteta za poplačilo družinskega dolga, ki znaša od 21 do 208 USD (HRW 2003b, 8). Družine jemljejo kredite iz različnih razlogov, za poroko, pogreb, rojstvo ali zdravljenje bolezni, da plačajo druge dolgove ali za preživetje (HRW 2003b, 16). Večina otrok, držanih v dolžništvu, je dalitov oziroma 'nedotakljivih' (HRW 2003b, 6). Skoraj vsi otroci, ki jih je intervjuval HRW, so bili daliti ali muslimani (HRW 2003b, 10).

V tovarnah in delavnicah otroci sodelujejo v vseh fazah postopka pridobivanja svile: prenašajo košare z murvinimi listi, dušijo zapredke sviloprejk v vreli vodi, odvijajo in filirajo svilene niti, tkejo in izdelujejo sarije. Pri tem so izpostavljeni opeklinam, urezom ostrih svilenih niti in poškodbam zaradi dela na statvah. V delavnicah so slab zrak, slaba svetloba in hrup. Otroci poročajo o pretepanju, verbalnem zmerjanju (HRW 2003b, 8) in spolnih zlorabah (HRW 2003b, 25).

V industriji svile delajo tako dečki kot deklice, vendar je delo deklic manj opazno. Deklice, še posebno tiste iz muslimanskih družin, delo opravljajo kar doma. Če delajo v tovarni ali delavnici, so ponavadi slabše plačane pomočnice in le redko postanejo tkalke (HRW 2003b, 9).

Večina otrok, ki dela v industriji svile, ne hodi v šolo. Če hodijo, hodijo v večerno šolo (HRW 2003b, 32). V šoli jih kot pripadnike dalitov učitelji in osebje diskriminirajo, zato pogosto opustijo šolanje (HRW 2003b, 43). Po podatkih Nacionalne komisije za razporejene kaste in razporejena plemena je bila stopnja osipa dalitskih otrok v šolskem letu 1990/1991 v osnovnem izobraževanju 62,52 %, v sekundarnem izobraževanju 78,57 % in v terciarnem izobraževanju 85,01 % (Nacionalna komisija za razporejene kaste in razporejena plemena 1998, 50).

Indija je na papirju sprejela številne zakone in politike, ki naj bi zaščitili otroke, držane v dolžništvu, in delo otrok na splošno. Vendar so v realnosti redko uporabljeni (HRW 2003b, 45). Še več, zaradi apatije, kastnih predsodkov in korupcije številni vladni uradniki obstoj otrok, držanih v dolžništvu, še vedno zanikajo (HRW 2003b, 6).

4.1.1.5 Trgovina z otroki v Togu

Prodaja otrok v Togu predstavlja ilustrativen primer večjega, regionalnega fenomena, ki vključuje vsaj 13 zahodnoafriških držav. Deklice se prodajajo za gospodinjsko delo in dečki za delo v kmetijstvu (HRW 2003c, 1). Med prodajo deklic in prodajo dečkov zato obstajajo določene razlike.

Deklice ponavadi rekrutirajo neposredno delodajalci ali posredniki, ponavadi ženske. V nasprotju s prodajo dečkov prodaja deklic vključuje vsaj minimalno vključenost staršev v proces (HRW 2003c, 1). Njihovo delo podnevi obsega delo na vrtovih in prodajanje na tržnicah, ponoči pa opravljajo gospodinjska dela, pripravljajo hrano in pazijo na majhne otroke. Večina deklic za svoje delo ne prejema denarja (HRW 2003c, 2). Dečki so ponavadi rekrutirani neposredno, ne prek staršev, in sicer na podlagi obljub, da bodo dobili kolo, radio oziroma poklic. Delajo na poljih riža, fižola, arašidov, koruze, sezama v Nigeriji in na poljih bombaža v Beninu (HRW 2003c, 32), včasih z nevarnimi predmeti, kot so žage in mačete (HRW 2003c, 2).

HRW je tekom raziskave, v aprilu in maju 2002, intervjuval 41 deklic, ki so bile prodane za opravljanje gospodinjskih del (HRW 2003c, 17), in 49 dečkov, ki so bili prodani za delo v kmetijstvu (HRW 2003c, 6). Starost intervjuvanih otrok je bila med tri in sedemnajst let (HRW 2003c, 13). V vseh primerih je šlo za otroke, ki so že bili izpuščeni s strani svojih 'delodajalcev' oziroma so jim pobegnili. Tako v raziskavo niso bili zajeti najbolj resni primeri, ko pobeg od delodajalca ni mogoč. V nasprotju z deklicami, ki so od svojih delodajalcev večinoma pobegnile, so bili dečki po določenem obdobju izpuščeni (HRW 2003c, 6). Obdobje, v katerem so otroci opravljali delo za delodajalca, je trajalo od treh mesecev do devet let za deklice (HRW 2003c, 26) in od osem mesecev do dveh let za dečke (HRW 2003c, 34).

Natančne številke prodanih otrok v Zahodni Afriki organizaciji HRW ni uspelo pridobiti. Po ocenah UNICEF-a naj bi jih bilo v Zahodni in Srednji Afriki 200.000. Leta 1999 je UNICEF identificiral tudi približno 12 poti, po katerih poteka prodaja otrok v regiji (HRW 2003c, 8). Pri prodanih otrocih gre večinoma za otroke iz revnih, ruralnih predelov držav, na splošno malo šolanih. Poleg obljub so njihovi potisni faktorji revščina, razpad družine ali osirotelost (HRW 2003c, 1).

4.1.1.6 Zlorabe gospodinjskih pomočnic/pomočnikov v Salvadorju

HRW je februarja 2003 intervjuval 15 otrok in mladih ljudi, ki so delali oziroma delajo kot gospodinjske pomočnice/pomočniki, ter več kot 50 učiteljev, staršev, aktivistov, akademikov, odvetnikov in vladnih uradnikov (HRW 2004c, 5). Pri oceni števila otrok, ki delajo kot gospodinjske pomočnice/pomočniki, se je opiral na podatke Mednarodnega programa za odpravo dela otrok (IPEC – *International Programme on the Elimination of Child Labour*), ki navajajo, da v Salvadorju kot gospodinjske pomočnice/pomočniki dela 21.500 otrok, od tega 20.800 oziroma 95 % deklic in žensk (HRW 2004c, 9). Vendar je to število precej nezanesljivo, saj delo gospodinjskih pomočnic/pomočnikov poteka v zasebnih prostorih, kjer je delavce težje izslediti kot druge delavce v neformalnem sektorju (HRW 2004c, 2).

Večina otrok, ki delajo kot gospodinjske pomočnice/pomočniki, prihaja iz ruralnih predelov oziroma iz revnih predelov na obrobju države. Po podatkih poročil IPEC je večina gospodinjskih pomočnic/pomočnikov pričela delati v starosti od devet do enajst let (HRW 2004c, 10), kar je z intervjuji potrdil tudi HRW.

Delo gospodinjskih pomočnic/pomočnikov obsega različne naloge, kot so: čiščenje, kuhanje, pomivanje posode, pranje perila, likanje, varstvo otrok in nakupovanje (HRW 2004c, 11), včasih tudi pomoč delodajalcu pri opravljanju njegove obrti (HRW 2004c, 12). Po podatkih poročil IPEC otroci delajo do 16 ur na dan, včasih z enim ali dvema prostima dnevoma na mesec. Največ delajo tisti otroci, ki pri delodajalcu tudi živijo (HRW 2004c, 13).

Gospodinjske pomočnice/pomočniki ponavadi zaslužijo od 40 do 100 USD na mesec, poleg sobe in hrane, če živijo pri delodajalcu (HRW 2004c, 14). Nekateri delajo za simbolično vsoto oziroma brez nadomestila, saj nimajo druge možnosti. Pogosto so žrtve fizičnih, čustvenih in spolnih zlorab (HRW 2004c, 16).

Opravljanje dela gospodinjske pomočnice/pomočnika vpliva na uresničevanje pravice teh otrok do izobraževanja (HRW 2004, 19). Zaradi dela ne morejo obiskovati šole oziroma obiskujejo večerne šole (HRW 2004c, 2). Tudi če hodijo v šolo, delo vpliva na njihovo izobraževanje, saj pogosto nimajo časa za pisanje nalog, med poukom zaspijo ali izostajajo od pouka (HRW 2004c, 19). Poleg tega šolanje, ki naj bi bilo v skladu s salvadorsko zakonodajo brezplačno, zahteva finančne vire, ki jih revni starši težko zagotovijo (HRW 2004c, 19). Šole namreč še vedno zaračunavajo vpisnine oziroma 'prostovoljne' mesečne

prispevke, od otrok zahtevajo nošnjo uniform, zagotoviti si morajo računalnike, papir, svinčnike in prevoz (HRW 2004c, 24). Navedeni stroški dodatno silijo otroke v delo (HRW 2004c, 21) oziroma privedejo do tega, da otroci opustijo šolanje (HRW 2004c, 25).

Salvadorska vlada problem otrok, ki delajo kot gospodinjske pomočnice/pomočniki, zanika oziroma ga minimizira, in sicer na osnovi, da je prejela le malo pritožb otrok. Vendar je število pritožb slab kazalnik števila otrok, ki delajo kot gospodinjske pomočnice/pomočniki, še posebej iz razloga, da je za otroke v primerjavi z odraslimi manj verjetno, da poznajo in da bodo uporabili uradne mehanizme za pritožbe. Poleg tega delovna zakonodaja gospodinjskim pomočnicam/pomočnikom zagotavlja manj zaščite kot ostalim delavcem. Za njihove pogodbe o zaposlitvi ne velja, da morajo biti pisne. Oduščeni so lahko brez odpovednega roka. Delajo lahko do 12 ur na dan (HRW 2004c, 26). Delo otrok pa je opredeljeno nejasno, brez nedvoumne prepovedi opravljanja nevarnega dela za otroke, mlajše od 18 let in določitve minimalne starosti za delo (HRW 2004c, 27).

4.1.1.7 Nevarno delo otrok na plantažah sladkornega trsta v Salvadorju

HRW je v svoji raziskavi, ki je potekala v februarju leta 2003, intervjuval 32 otrok in mladih ljudi v starosti od 12 do 22 let, ki so sadili ali želi sladkorni trst, ko so bili stari manj kot 18 let. Poleg tega je izvedla več kot 50 pogovorov s starši, z učitelji, aktivisti, akademiki, odvetniki, vladnimi uradniki, s predstavniki Salvadorskega združenja proizvajalcev sladkorja ter predstavnikom sladkornega mlina (HRW 2004a, 8). Pri oceni števila otrok, ki delajo na plantažah sladkornega trsta v Salvadorju, se je opiral na podatke ILO, ki ocenjujejo, da v Salvadorju na plantažah sladkornega trsta dela vsaj od 5.000 do 30.000 otrok pod 18. letom starosti (HRW 2004a, 69). HRW je ugotovil, da veliko več dečkov žanje sladkorni trst kot deklic. To je skladno z raziskavo IPEC, po kateri je bilo 85 % intervjuvanih otrok, ki so želi sladkorni trst, dečkov (HRW 2004a, 6).

Večina otrok začne na plantažah sladkornega trsta delati v starosti med osmim in trinajstim letom (HRW 2004a, 11), nekateri tudi pri šestih letih (HRW 2004a, 15). V sezoni pridelovanja sladkornega trsta delajo vsak dan od šest do devet ur na žgočem soncu (HRW 2004a, 11). Pri delu prihaja do številnih poškodb. Med žetvijo se namreč uporabljajo mačete in drugi ostri predmeti (HRW 2004a, 4). HRW je opazil brazgotine ali rane pri

skoraj vseh otrocih oziroma mladih ljudeh, ki jih je intervjuval (HRW 2004a, 17). Poleg tega zaradi požiganja listja sladkornega trsta pred žetvijo med delavci prihaja do opeklin in vdihavanja strupenega dima (HRW 2004a, 4). Deklice, ki sladkorni trst sadijo, so zaradi neposrednega stika s stebli in z listi sladkornega trsta, izpostavljene iritacijam kože (HRW 2004a, 6). V redkih primerih so morali otroci sladkorni trst škropiti s herbicidi (HRW 2004a, 16). Ponavadi na plantažah ni medicinske pomoči, kar pomeni, da morajo delavci po pomoč oditi v bolnišnico in tam plačati za zdravljenje. Četudi so delavci uradno zaposleni, kar otroci ponavadi niso, jim delodajalci tega stroška, v nasprotju z zakonodajo, večinoma ne povrnejo (HRW 2004a, 22).

Otroci, ki delajo na plantažah, niso zaposleni, temveč naj bi bili le pomagači svojih staršev oziroma starejšega otroka (HRW 2004a, 3). Tudi plačila, če otroci delo sploh dobijo plačano, potekajo na tak način. Plačila se po podatkih IPEC gibljejo med 3,20 do 3,26 USD na *tareo* (HRW 2004a, 27), ki predstavlja del plantaže, na kateri se pridelata približno 2 toni sladkornega trsta (HRW 2004a, 2).

Veliko otrok, ki žanjejo sladkorni trst, ne hodi v šolo oziroma svoje izobraževanje prilagaja delu na plantažah. V raziskavi IPEC tretjina intervjuvanih otrok ni bila vključena v izobraževanje. Glavni razlog za opustitev šolanja je bila ekonomska nuja (HRW 2004a, 41). Učiteljica, ki jo je intervjuval HRW, je ocenila, da v času žetve sladkornega trsta pouka ne obiskuje petina razreda (HRW 2004a, 42). Otroci, ki so vključeni v šolo, imajo probleme z učenjem zaradi zamujenega pouka ali utrujenosti. Nekatere otroke v delo na plantažah sladkornega trsta prisilijo tudi neposredni ali posredni stroški izobraževanja, čeprav naj bi bilo izobraževanje brezplačno (HRW 2004a, 41).

V skladu z zaključki raziskave HRW sokrivdo za takšno stanje nosijo država na eni strani ter mlina sladkorja in multinacionalne družbe, ki v teh mlinih kupujejo sladkor, na drugi strani. HRW je namreč ugotovil, da devet od dvanajstih otrok, starih od 12 do 16 let, ki so bili intervjuvani na območju, kjer stoji eden največjih sladkornih mlinov v Salvadorju, dobavitelj sladkorja lokalni polnilnici Coca-Cole, dela na plantažah, ki sladkorni trst prodajajo temu mlinu (HRW 2004a, 49). Država zanika problem otroškega dela na plantažah sladkornega trsta oziroma ga povezuje z revščino in s kulturo (HRW 2004a, 51, 66), kar dodatno otežuje že tako šibek nadzor uresničevanja sprejete delovne zakonodaje (HRW 2004a, 64–6). Multinacionalne družbe, med njimi Coca-Cola, pa svojo odgovornost

prevzemajo samo do nivoja neposrednih dobaviteljev, ki niso obvezani preverjati, ali njihovi dobavitelji zaposlujejo otroke ali ne (HRW 2004a, 59). Tudi mlini zanikajo svojo vpletenost v delo otrok, čeprav je HRW vsaj v enem primeru dokazal nasprotno (HRW 2004a, 54).

4.1.1.8 Zlorabe in izkoriščanje gospodinjskih pomočnic/pomočnikov v Indoneziji

HRW je v svoji raziskavi, ki je potekala v novembru in decembru leta 2004, intervjuval 45 otrok in mladih ljudi, ki so delali oziroma delajo kot gospodinjske pomočnice/pomočniki, starih od 11 let (HRW 2005b, 2). Pri oceni števila otrok, ki delajo kot gospodinjske pomočnice/pomočniki, se je opiral na podatke ILO, ki navajajo, da v Indoneziji kot gospodinjske pomočnice/pomočniki dela 2,6 milijona ljudi, od tega vsaj 688.132 otrok, predvsem deklic pod 18. letom starosti (HRW 2005b, 3). Po podatkih indonezijske vlade naj bi v Indoneziji delalo 579.059 gospodinjskih delavcev, od tega 152.184 (26,7 %) otrok (HRW 2005b, 8).

Kot gospodinjske pomočnice/pomočniki začnejo otroci delati v starosti od 12 do 15 let, in sicer na pobudo delodajalcev, prijateljev, sorodnikov ali zaposlitvenih agentov, ki jim obljublajo dobro plačano delo v mestnih središčih (HRW 2005b, 2). HRW je obiskal zaposlitveno agencijo, v kateri vsak dan na namestitev pri delodajalcu čaka približno sto deklet (HRW 2005b, 14). Po namestitvi pri delodajalcu večina otrok dela od 14 do 18 ur na dan brez odmora in prostih dni. Prepovedano in onemogočeno jim je zapuščati hišo delodajalca in vzpostavljati stike z zunanjim svetom. Več kot polovica intervjuvanih otrok je že doživela določeno obliko fizične, čustvene ali spolne zlorabe (HRW 2005b, 36). Spijo v majhnih sobicah brez oken, shrambah in celo v kuhinjah ali otroških sobah na tleh. Nekateri jedo enkrat na dan, nekateri zgolj ostanke družine delodajalca (HRW 2005b, 30). Za svoje delo so gospodinjske pomočnice/pomočniki v Indoneziji močno podplačani, saj prejmejo, če sploh, od 11 do 32 USD na mesec (HRW 2005b, 27). Po mnenju uradnika iz združenja delodajalcev gospodinjske pomočnice/pomočniki niso upravičeni do zakonsko določene minimalne plače, saj jim delodajalec v zameno za delo nudi bivališče in hrano (HRW 2005b, 29).

Takšno stališče izhaja iz tradicionalnega pogleda na gospodinjske pomočnice/pomočnike v Indoneziji, katerih delo se ne šteje za zaposlitev temveč za

neformalen odnos med delodajalcem in pomočnico. Šlo naj bi za reševanje revnih sorodnikov in drugih otrok iz revščine ter njihovo izobraževanje v zameno za gospodinjsko pomoč (HRW 2005b, 9–10). Vendar je resnica precej drugačna.

Otroci, ki delajo kot gospodinjske pomočnice/pomočniki, velikokrat prenehajo s šolanjem, tudi zato, ker je predrago (HRW 2005b, 12). Včasih jim dostop do izobraževanja onemogočajo delodajalci (HRW 2005b, 4). Če hodijo v šolo, so utrujeni, odsotni ali ne morejo opraviti vseh nalog (HRW 2005b, 46). Od otrok, intervjuvanih s strani organizacije HRW, je le ena deklica obiskovala šolo, vse druge so bile s soglasjem svojega delodajalca (HRW 2005b, 6) vključene v programe poklicnega usposabljanja organizacij ILO in UNICEF (HRW 2005b, 47).

Delodajalci bolezní in poškodb gospodinjskih pomočnic/pomočnikov večinoma ne jemljejo resno in jim tako onemogočajo tudi zdravstveno oskrbo. Poškodbe pri gospodinjskih opravilih med drugimi obsegajo poškodbe pri pečenju in likanju, ureze in električne šoke (HRW 2005b, 35).

Indonezijska vlada stanje zanika. Poleg tega so gospodinjske pomočnice/pomočniki izključeni iz zakonodajne zaščite, ki jo imajo delavci v formalnem sektorju. Tudi obstoječa zakonodaja za zaščito otrok pred ekonomskim izkoriščanjem v kontekstu gospodinjskega dela ni uresničena (HRW 2005b, 50).

4.1.1.9 Zlorabe gospodinjskih pomočnic/pomočnikov v Maroku

HRW je v času svoje raziskave, maja in novembra leta 2005, intervjuval 15 otrok in mladih ljudi, ki so delali oziroma delajo kot gospodinjske pomočnice/pomočniki; vzgojitelje, ki prihajajo v stik z otroki, ki delajo kot gospodinjske pomočnice/pomočniki; osebje desetih nevladnih organizacij, ki delujejo na področju dela otrok; uradnike različnih maroških institucij; vodjo programa IPEC v Maroku; ter vodjo UNICEF programa za zaščito otrok v Maroku (HRW 2005c, 4). Pri oceni števila otrok, ki delajo kot gospodinjske pomočnice/pomočniki, se je opiral na podatke maroške vlade, ki navajajo, da je v ekonomsko aktivnost v Maroku vključenih vsaj 600.000 otrok v starosti med sedmim in štirinajstim letom, od tega je 372.000 otrok starih manj kot dvanajst let. Vendar HRW hkrati opozarja, da je število otrok, ki delajo, nedvomno višje. Vladna statistika namreč ne vključuje otrok, mlajših od sedem let, in otrok, ki jih je vlada vključila v kategorijo otrok,

ki niti ne delajo niti niso vključeni v šolo, za katere pa strokovnjaki menijo, da vseeno delajo (HRW 2005c, 8).

Med intervjuvanimi otroki jih je 12 izhajalo iz ruralnega okolja (HRW 2005c, 11). Vsi, razen ene deklice, so kot gospodinjske pomočnice/pomočniki začeli delati pred 15. letom starosti, od tega devet otrok pred dopolnjenim 12. letom. Najmanjša starost ob prvi zaposlitvi je bila pet let (HRW 2005c, 22). Gospodinjske pomočnice/pomočniki delajo od 14 do 18 ur na dan brez odmorov in prostih dni (HRW 2005c, 1). Med starejšimi in mlajšimi otroci ni razlike v trajanju dela in obsegu nalog (HRW 2005c, 24). Za svoje delo so plačani od 0,04 do 0,11 USD na uro (HRW 2005c, 1). Večina otrok ostaja v izkoriščevalskem odnosu, ker nimajo možnosti oziroma poguma za pobeg. Nimajo denarja, ne vedo, kje je njihov dom, se bojijo delodajalcev, prijave policiji, da se bodo izgubili ali da jih bodo napadli (HRW 2005c, 2). Včasih otroci vztrajajo, ker so edini finančni vir družine (HRW 2005c, 34).

Maroko ima eno izmed najvišjih stopenj otroškega dela na Srednjem Vzhodu in v Severni Afriki ter eno izmed najnižjih stopenj vključenosti v izobraževanje zunaj podsaharske Afrike (HRW 2005c, 1). Med intervjuvanimi otroci jih 13 nikoli ni obiskovalo šole oziroma so svoje šolanje prekinili, še preden so dosegli peto stopnjo izobraževanja (HRW 2005c, 13). Razlog za nizko stopnjo vključenosti v izobraževanje je tudi v tem, da so nekatere šole zavrnile vpis otrok, ki ob rojstvu niso bili registrirani. Pri tem je potrebno omeniti, da v Maroku ob rojstvu ni registriranih 20 % otrok (HRW 2005c, 36–7).

Maroška delovna zakonodaja ne velja za delo gospodinjskih pomočnic/pomočnikov in delavski inšpektorji nimajo pooblastil za vstop v zasebne domove, da bi raziskali kršitve prepovedi dela otrok, mlajših od 15 let. Policija, tožilci in sodniki se v primerih otrok, ki delajo kot gospodinjske pomočnice/pomočniki, le redko poslužujejo določb kazenskega zakonika o zlorabah otrok ali prisilnem delu (HRW 2005c, 2).

4.1.1.10 Izkoriščanje in zlorabe gospodinjskih pomočnic/pomočnikov v Gvineji

HRW je tekom svoje raziskave, v decembru 2006 in februarju 2007, intervjuval 40 otrok in mladih ljudi, ki so delali oziroma delajo kot gospodinjske pomočnice/pomočniki v Gvineji. Od tega je bilo 33 otrok starih od osem do sedemnajst let (HRW 2007b, 18). Večina jih je začela delati, ko so bili stari manj kot osem let. Delajo do 18 ur na dan (HRW

2007b, 3). Gvinejska zakonodaja sicer prepoveduje delo otrok, mlajših od 16 let, vendar je njen pomen praktično izničen z določbo, da otroci lahko delajo tudi pred 16. letom starosti, če jim to dovolijo starši ali skrbniki (HRW 2007b, 45).

V Gvineji je namreč delo otrok zelo razširjeno in družbeno sprejemljivo. Po podatkih ILO v Gvineji dela 73 % otrok, od tega 61 % v gospodinjskih storitvah (HRW 2007b, 23). Družbena sprejemljivost dela otrok izhaja iz kulture rejništva otrok, tako znotraj kot zunaj sorodstva, z namenom izboljšanja njihovih življenjskih pogojev v zameno za gospodinjsko pomoč. Do namestitev otrok v druge družine prihaja iz različnih razlogov: ker bodo v mestu živeli bolje in se šolali oziroma izučili za poklic; ker je v družini tako veliko število otrok, da starši za njih ne morejo poskrbeti; ker sorodnik nima hčerke, ki bi opravljala gospodinjska opravila; ali ker je v družini prišlo do ločitve, bolezni ali smrti starša (HRW 2007b, 27–32). Ker je njihovo delo šteto kot prispevek k družinskemu življenju v zameno za rejništvo, velika večina gospodinjskih pomočnic ni plačanih. Tiste, ki so plačane, običajno dobijo manj kot pet USD na mesec (HRW 2007b, 3).

Kljub številnim obljubam so le redke gospodinjske pomočnice/pomočniki vključeni v izobraževanje. Izmed 40 intervjuvanih gospodinjskih pomočnic jih je v šolo, medtem ko so delale, hodilo le šest (HRW 2007b, 68). Večina se jih potem, ko prenehajo delati, poroči nazaj v rodno vas oziroma se izučijo 'ženskega' poklica, kot sta šivilja ali frizerka (HRW 2007b, 75).

Veliko deklet, ki opravljajo delo gospodinjske pomočnice v Gvineji, prihaja iz Malija (HRW 2007b, 4). Najstniška dekleta iz Malija se za delo v Gvineji pogosto odločajo zato, da si zaslužijo doto za kasnejšo poroko (HRW 2007b, 36). Rekrutirajo jih gvinejski ali malijski posredniki, pri čemer običajno ne delajo za svoje sorodnike (HRW 2007b, 38).

4.1.2 Stanje uresničevanja pravice, kot ga odraža pristop Sklada Združenih narodov za pomoč otrokom

4.1.2.1 Definicija kazalnika in viri podatkov

UNICEF za odražanje stanja uresničevanja otrokove pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela uporablja kazalnik delo otrok, starih od pet do štirinajst let. Kazalnik predstavlja delež otrok v starosti od pet do štirinajst

let, ki v času raziskave opravljajo delo otrok. Pri podatkih, objavljenih v letih 2003, 2004 in 2005, se šteje, da gre za delo otrok, če je a) otrok v starosti od pet do enajst let v tednu pred raziskavo opravil vsaj eno uro ekonomske aktivnosti ali vsaj 28 ur gospodinjanskega dela in b) če je otrok v starosti od 12 do 14 let v tednu pred raziskavo opravil vsaj 14 ur ekonomske aktivnosti ali vsaj 42 ur ekonomske aktivnosti in gospodinjanskega dela skupaj (UNICEF 2003b, 135; 2004c, 139; 2005d, 131). Pri podatkih, objavljenih v letih 2006, 2007 in 2008, pa se šteje, da gre za delo otrok, če je a) otrok v starosti od pet do enajst let v tednu pred raziskavo opravil vsaj eno uro ekonomske aktivnosti ali vsaj 28 ur gospodinjanskega dela in b) če je otrok v starosti od 12 do 14 let v tednu pred raziskavo opravil vsaj 14 ur ekonomske aktivnosti ali vsaj 28 ur gospodinjanskega dela (UNICEF 2006d, 135; 2007č, 147; 2008k, 151). Podatki v navedenih časovnih obdobjih torej med seboj niso primerljivi.

Podatki za kazalnik izhajajo iz raziskav MICS in DHS (UNICEF 2003b, 135).⁸¹ Ankete oziroma raziskave MICS v gospodinjstvih opravljajo vladne agencije (predvsem statistični uradi in ministrstva za zdravje) s tehnično in finančno pomočjo UNICEF-a (Gibbons, Huebler in Loaiza 2005, 5). Prvi krog raziskav MICS je potekal leta 1995. Pet let kasneje, v letih od 1999 do 2001, mu je sledil drugi krog, v katerega je bilo vključenih 65 držav v razvoju. Zadnji krog je potekal v letih 2005 in 2006, vanj je bilo vključenih 56 držav v razvoju (Huebler 2008a, 4).

Z raziskavami MICS se o delu otrok zbirajo naslednji podatki: število ur, ki so jih otroci v starosti od pet do štirinajst let porabili za opravljanje dela za druge (plačano ali neplačano); za opravljanje dela za družino, na kmetiji ali v podjetju (plačano ali neplačano); in za opravljanje gospodinjanskega dela, kot je čiščenje, prinašanje vode, pranje perila ali varstvo in nega otrok (Gibbons, Huebler in Loaiza 2005, 5).

Zaradi omejitev v metodologiji raziskave MICS ne zbirajo podatkov o vrsti dela, ki ga opravljajo otroci. Iz tega sledi, da njihovih podatkov ni mogoče uporabiti za analizo najhujših oblik otroškega dela (Gibbons, Huebler in Loaiza 2005, 5). Neupoštevanje vrste

---

⁸¹ Program MICS je bil razvit v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, in sicer v sodelovanju med UNICEF-om, WHO-jem, Unescom, Statističnim uradom Združenih narodov, Ameriško agencijo za mednarodni razvoj, Londonsko šolo za higieno in tropsko medicino (*London School of Hygiene and Tropical Medicine*) in ameriškim Centrom za nadzor in preprečevanje bolezni (CDC – *Centers for Disease Control and Prevention*). Prvotni namen programa MICS je bilo zbiranje podatkov za spremljanje napredka proti ciljem, sprejetim na prvem Svetovnem državniškem vrhu za otroke leta 1990. Kasneje se je zbiranje podatkov razširilo na spremljanje razvojnih ciljev tisočletja (Huebler 2008a, 4).

dela otrok namreč pomeni, da ima vsakršno delo otrok v raziskavi enako težo. Vendar ima dolgotrajno delo otrok na plantažah kakava daleč od doma drugačne posledice za fizično in duševno blaginjo otrok kot pašnja sosedovih krav, morda celo skupaj s prijatelji (Gibbons, Huebler in Loaiza 2005, 22).

V nasprotju z raziskavami MICS gre pri programu DHS za stalni program, podatki se zbirajo letno.⁸² Seznam držav, v katerih potekajo raziskave, se vsakoletno spreminja, tako da se raziskava v posamezni državi opravlja na tri do pet let. Od leta 1984 so bile raziskave DHS izvedene v več kot 70 državah v razvoju. Namen programa je zbiranje podatkov o trendih prebivalstva in zdravstva, vendar nekatere nedavne raziskave vključujejo tudi modul delo otrok, oblikovan v okviru raziskav MICS (Huebler 2008a, 4).

Kazalnik delo otrok torej prikazuje podatke, ki so zbrani z anketami v gospodinjstvih. Te raziskave se opravljajo le v omejenem številu držav, in sicer v državah v razvoju. Glede na to da raziskave potekajo v razmeroma dolgih ciklikih, podatki razen v prvem letu po opravljeni raziskavi ne izkazujejo dejanskega stanja uresničevanja pravice.

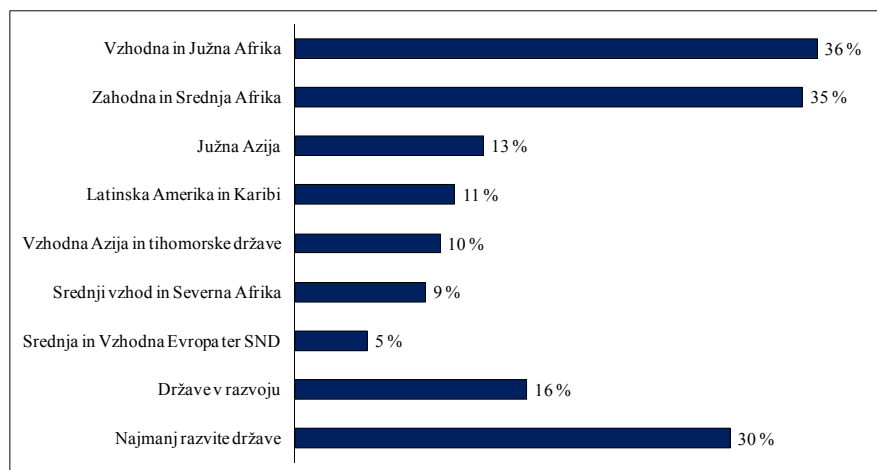
4.1.2.2 Delo otrok po svetu

Po podatkih organizacije UNICEF je po svetu v delo otrok vključenih 158 milijonov otrok, kar pomeni, vsak šesti otrok v starosti od pet do štirinajst let (UNICEF 2007b, 43). V državah v razvoju je v delo otrok vključenih 16 % otrok v starosti od pet do štirinajst let in v nerazvitih državah 30 % otrok v starosti od pet do štirinajst let (glej Sliko 4.1.2.1.1). V podsaharski Afriki dela vsak tretji otrok, v primerjavi z državami Vzhodne Evrope in SND, kjer dela vsak dvajseti otrok (UNICEF 2009a).

---

⁸² Program DHS je bil razvit v 80-ih letih prejšnjega stoletja na pobudo Ameriške agencije za mednarodni razvoj (Huebler 2008a, 4).

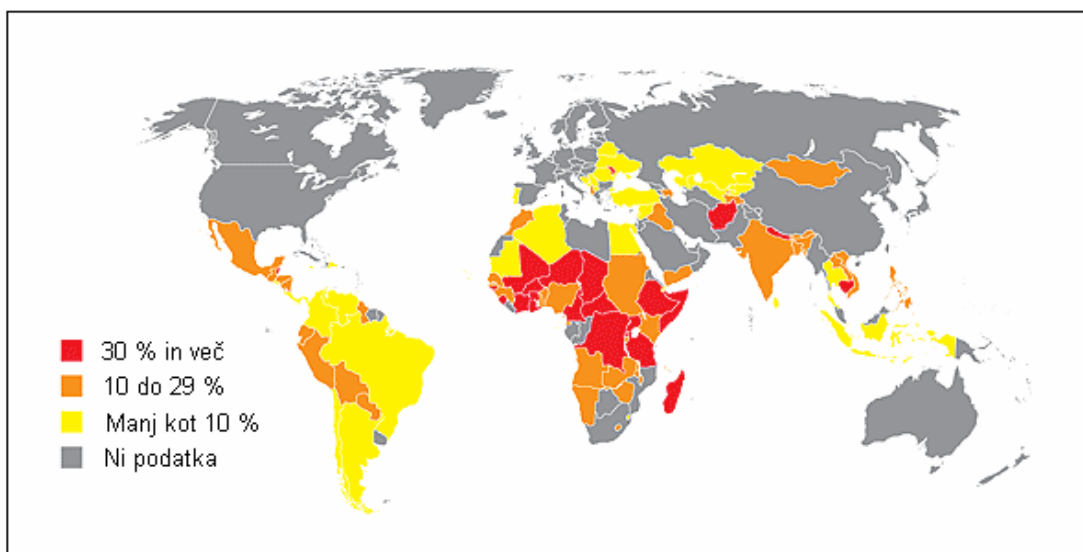
Slika 4.1.2.2.1: Delež otrok v starosti od pet do štirinajst let, ki delajo, glede na regije (1999–2007)

Vir: UNICEF (2009a).

Več kot 30 % otrok v starosti od pet do štirinajst let, ki so vključeni v delo otrok, beležijo naslednje države: Gvineja Bissau, Sierra Leone, Mali, Slonokoščena obala, Burkina Faso, Gana, Benin, Togo, Niger, Čad, Kamerun, Centralno afriška republika, Kongo, Somalija, Etiopija, Ruanda, Burundi, Tanzanija, Madagaskar, Afganistan, Nepal in Kambodža (glej Sliko 4.1.2.1.2) (UNICEF 2009a).

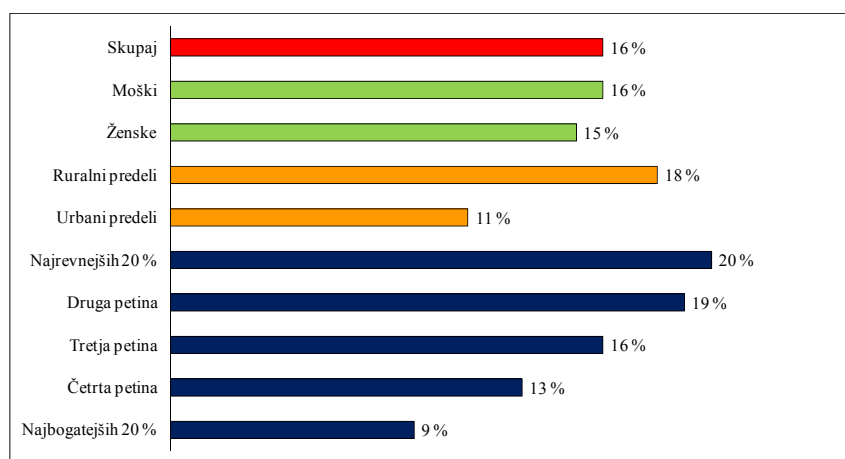
Slika 4.1.2.2.2: Delež otrok v starosti od pet do štirinajst let, ki delajo (1999–2007)

Vir: UNICEF (2009a).

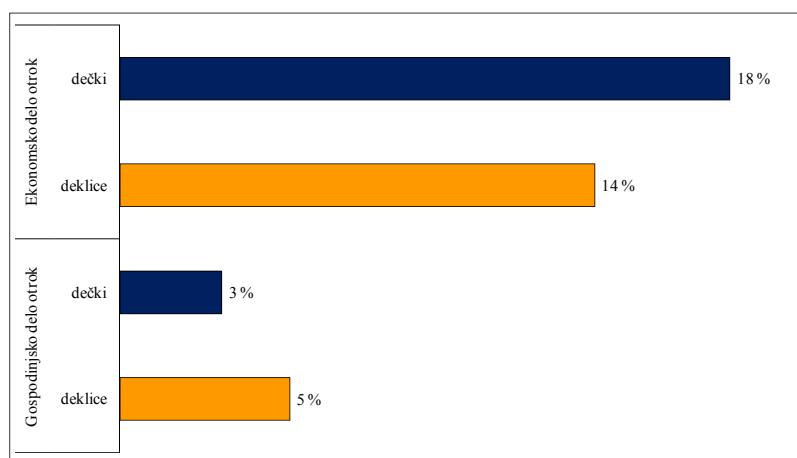
Na podlagi zbranih podatkov UNICEF ugotavlja (glej Sliko 4.1.2.1.3), da so v delo otrok najbolj verjetno vključeni tisti otroci, ki živijo v najrevnejših gospodinjstvih in ruralnih predelih (UNICEF 2009a). Deklice in dečki so enako verjetno vključeni v delo otrok (UNICEF 2007b, 43). In nadalje (glej Sliko 4.1.2.1.4), da je bolj verjetno, da bodo v ekonomsko delo otrok vključeni dečki, saj je za njih verjetneje, da bodo vključeni v ekonomsko aktivnost. Deklice pa večinoma opravljajo gospodinjstva dela (UNICEF 2009a).

Slika 4.1.2.2.3: Delež otrok v starosti od pet do štirinajst let, ki delajo, glede na značilnosti družbenega okolja (1999–2006)

Vir: UNICEF (2007b, 43).

Slika 4.1.2.2.4: Delež otrok v starosti od pet do štirinajst let, ki delajo, glede na spol (1999–2006)

Vir: UNICEF (2007b, 43).

4.1.2.3 Delo otrok v obravnavanih državah

Na podlagi podatkov, ki jih je UNICEF zbral v spremljanem obdobju od leta 1999 do leta 2007, kazalnik dela otrok v Egiptu, Ekvadorju, Gvineji, Indiji, Indoneziji, Maroku, Salvadorju, Togu in ZDA dosega naslednje vrednosti. V Egiptu je v delo otrok vključenih 7 % otrok v starosti od pet do 14 let, od tega 8 % dečkov in 5 % deklic. V Ekvadorju delež otrok, vključenih v delo otrok, dosega 12 %, od tega 12 % za dečke in 13 % za deklice. V Indiji v skladu z definicijo dela otrok dela 12 % otrok, od tega 12 % dečkov in 12 % deklic. V Gvineji je v delo otrok vključenih 25 % otrok, od tega 26 % dečkov in 24 % deklic. V Togu delež otrok, vključenih v delo otrok, dosega 29 %, od tega 29 % za dečke in 30 % za deklice. Podatki za ostale države ne ustrezajo standardni definiciji dela otrok ali se nanašajo le na del države. Kažejo pa, da je v delo otrok v Indoneziji vključenih 4 % otrok, od tega 5 % dečkov in 4 % deklic, v Salvadorju 6 % otrok, od tega 9 % dečkov in 4 % deklic in v Maroku 11 % otrok, od tega 13 % dečkov in 9 % deklic. ZDA v pregled niso bile vključene (UNICEF 2003b, 134–5; 2004c, 138–9; 2005d, 134–5; 2006d, 134–5; 2007č, 146–7; 2008k, 150–1).

V času spremljanega obdobja se za obravnavane države v podrobnem prikazu kazalnikov dela otrok kažejo naslednje pomanjkljivosti, s katerimi se sooča UNICEF pri podajanju zanesljive ocene stanja uresničevanja pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela. Podatki so razčlenjeni le glede na spol, razen v prvem letu spremljanja kazalnika dela otrok, ko so bili razčlenjeni glede na spol, kraj bivanja, premoženje gospodinjstva in izobrazbo mater, zato ne izkazujejo vseh različnih vidikov diskriminacije. Glede na sumarni prikaz podatkov o delu otrok, je sklepati, da so organizaciji UNICEF takšni razčlenjeni podatki na voljo, vendar jih v svojih letnih poročilih *The State of the World's Children* ne objavlja.

Natančna starost podatkov za posamezne države ni znana, saj se podatki nanašajo na zadnje razpoložljivo leto v določenem obdobju. Glede na kratko obdobje spremljanja kazalnika in vsakoletno podaljšanje obdobja podatkov za eno leto, podatki do določene mere izkazujejo trende v posameznih državah.⁸³ Najbolj očiten je pozitiven trend v Togu,

---

⁸³ V poročilu, objavljenem v letu 2003, se podatki nanašajo na obdobje 1999–2001; v poročilu, objavljenem v letu 2004, na obdobje 1999–2003; v poročilu, objavljenem v letu 2005, na obdobje 1999–2004; v poročilu, objavljenem v letu 2006, na obdobje 1999–2005; v poročilu, objavljenem v letu 2007, na obdobje 1999–2006;

kjer je delež otrok, ki so vključeni v delo otrok s 63 % v obdobju od leta 1999 do leta 2005 padel na 29 % v obdobju od leta 1999 do leta 2006 (UNICEF 2006d, 135; 2007č, 147).

Le za dve med obravnavanimi državami so podatki v celoti razpoložljivi v skladu s standardno definicijo dela otrok in se nanašajo na celotno ozemlje države, zato je podatke med državami težko primerjati. Poleg tega za ZDA, razvito industrijsko državo, podatkov ni na voljo. Kljub nereprezentativnosti podatkov so vsi podatki vključeni v izračun regionalnega in svetovnega povprečja, ki tako podaja precej nezanesljivo sliko o razširjenosti dela otrok na regionalni ravni.

4.1.3 Primerjava prikazanega stanja uresničevanja pravice

Oba pristopa predstavljata razširjenost problema dela otrok. UNICEF podaja stanje v nerazvitih državah in državah v razvoju in pri tem izpostavlja države, kjer je delo otrok po zbranih podatkih najbolj razširjeno. Zaradi vira podatkov, in sicer raziskav, ki potekajo v nerazvitih državah in državah v razvoju, ocena razširjenosti ne vključuje podatkov o uresničevanju pravice v razvitih državah. HRW oceno razširjenosti dela otrok v posamezni državi v večini primerov omejuje na vrsto dela otrok, ki je predmet raziskave. Pri tem se opira tako na uradne statistične podatke držav kot na statistične podatke mednarodnih in nacionalnih vladnih ali nevladnih organizacij. V raziskave so vključene nerazvite države, države v razvoju in razvite države. Togo je ena izmed držav, v katerih je po podatkih UNICEF-a problem dela otrok najbolj pereč. Poročilo o delu otrok v kmetijstvu v ZDA pa potrjuje, da problemi na področju uresničevanja človekovih pravic na splošno oziroma v predmetnem primeru otrokove pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela niso neposredno odvisni od ekonomske razvitosti države.

Tako UNICEF kot HRW ugotavljata, da bodo v delo otrok bolj verjetno vključeni otroci, ki živijo v najrevnejših gospodinjstvih in v ruralnih predelih držav, in da je za dečke bolj verjetno, da bodo vključeni v ekonomsko delo otrok, medtem ko je za deklice bolj verjetno, da bodo opravljale gospodinjstvo. Vendar pristop organizacije HRW poleg premoženja gospodinjstva in življenja v ruralnih ali urbanih predelih države razkriva tudi druge determinante vključenosti v delo otrok kot na primer etnično pripadnost.

---

in v poročilu, objavljenem v letu 2008, na obdobje 1999–2007 (UNICEF 2003b, 134–5; 2004c, 138–9; 2005d, 134–5; 2006d, 134–5; 2007č, 146–7; 2008k, 150–1).

Pristop UNICEF-a ne podaja nikakršnih informacij o vrsti dela, ki ga opravljajo otroci, ki delajo. Nasprotno poročila HRW vsebujejo podrobne opise vrste dela otrok, ki so predmet raziskave. Gre za dela, ki zaradi svoje narave ali pogojev, v katerih se opravljajo, ogrožajo fizično, umsko ali moralno dobrobit otrok, in za najhujše oblike otroškega dela, kot so trgovina z otroki, otroško delo za odplačilo družinskih dolgov in druge oblike prisilnega dela. Poleg tega HRW v raziskavah išče vzroke, zakaj se otroci vključujejo v delo otrok. Značilnost, ki se izkazuje iz tematike poročil HRW, je, da je tako delo otrok v kmetijstvu kot delo gospodinjskih pomočnic v obravnavanih državah globoko zakoreninjeno in družbeno sprejemljivo.

Bistvena razlika med pristopoma se kaže tudi v tem, da so v poročila HRW vključene podrobne analize delovne zakonodaje obravnavanih držav ter ocene njihove primernosti in uresničevanja. Vendar HRW držav ne vidi kot edinih nosilcev obveznosti uresničevanja otrokove pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela. To nalogo pripisuje tudi drugim akterjem, natančneje multinacionalnim podjetjem in staršem.

Poleg tega HRW v svojih poročilih ugotavlja vpliv, ki ga ima neuresničevanje pravice do zaščite pred delom otrok na druge mednarodnopravno priznane pravice, predvsem na pravico do izobraževanja. Ugotavljanje povezav med obema pravicama je možno in se izvaja tudi s podatki UNICEF-a, vendar na podlagi dodatne statistične obdelave in analiz zbranih podatkov.

Kazalnik, ki ga pri spremljanju dela otrok uporablja UNICEF, naj bi v primerjavi s pristopom HRW omogočal večjo časovno primerljivost stanja uresničevanja pravice v posameznih državah in večjo primerljivost stanja uresničevanja pravice med državami. Vendar, vsaj v primeru otrokove pravice do zaščite pred izkoriščanjem in pred škodljivimi oblikami dela, problemi, s katerimi se UNICEF sooča pri zbiranju podatkov, to negirajo. V poročilih so za države podani časovno le v daljših obdobjih primerljivi podatki. Poleg tega so le v malo državah podatki v celoti razpoložljivi v skladu s standardno definicijo dela otrok in se nanašajo na celotno ozemlje države. Poročila HRW, še posebej v primerih ponovnega obiska obravnavanih držav, vključujejo opise razvoja in sprememb delovne zakonodaje in njihovega vpliva na uresničevanje pravice. Geografsko se raziskave

omejujejo na predele držav, kjer je vrsta dela otrok, obravnavana v poročilu, najbolj razširjena.

O uresničevanju pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela tako nobeden od pristopov posamezno ne podaja zanesljive in celovite slike. Podatki HRW se nanašajo le na določeno vrsto dela otrok in na predele držav, kjer je ta vrsta dela otrok najbolj razširjena. Podatki UNICEF-a pa so nezanesljivi zaradi časovne in prostorske neprimerljivosti ter ne celoviti v smislu, da podajajo informacijo le o razširjenosti dela otrok ne pa tudi o njegovih značilnostih in vzrokih. Poleg tega podatki niso dostopni za razvite države.

Ob upoštevanju podatkov, ki jih o uresničevanju pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela podajata oba pristopa, slika o uresničevanju pravice na globalni ravni zaradi navedene omejitve pristopa UNICEF sicer ni bolj zanesljiva, je pa bolj celovita. UNICEF podaja oceno razširjenosti dela otrok v posameznih državah, HRW pa informacije o vrstah dela, ki ga opravljajo otroci, ki delajo, in vzrokih zanj. HRW odkriva tudi ustreznost in uresničevanje delovne zakonodaje obravnavanih držav ter druge determinante vključenosti v delo otrok, kot so le spol, premoženje gospodinjstva in kraj bivanja. Podatki na ravni posameznika odražajo tako stanje uresničevanja pravice v nerazvitih državah in državah v razvoju kot tudi v razvitih državah.

4.2 PRAVICA DO IZOBRAŽEVANJA

4.2.1 Stanje uresničevanja pravice, kot ga odraža pristop Human Rights Watch

HRW je od začetka leta 1999 do konca leta 2007 objavil 14 splošnih in podrobnih poročil o pravici otrok do izobraževanja (28. člen Konvencije o otrokovih pravicah).⁸⁴ V

---

⁸⁴ Člen 28 Konvencije o otrokovih pravicah se v celoti glasi:

1. Države pogodbenice priznavajo otrokovo pravico do izobraževanja in z namenom, da bi bila ta pravica polagoma dosežena na podlagi enakih možnosti, še posebej:

- a) zagotavljajo obvezno in vsem brezplačno dostopno osnovno šolanje;
- b) spodbujajo razvoj različnih oblik srednjega šolanja, všteti splošno in poklicno šolanje, skrbijo, da je dosegljivo in dostopno vsakemu otroku, ter sprejemajo ustrezne ukrepe, kot je uvedba brezplačnega šolanja in po potrebi denarna pomoč;
- c) z vsemi razpoložljivimi sredstvi zagotavljajo, da je visoko šolanje na podlagi osebne sposobnosti vsem enako dostopno;
- d) skrbijo, da so obvestila in nasveti o šolanju in poklicu dosegljivi in dostopni vsem otrokom;
- e) sprejemajo ukrepe za spodbujanje rednega obiskovanja pouka in zmanjševanja osipa v šolah.

poročilo *Easy Targets: Violence Against Children Worldwide*, objavljenem v letu 2001, je pravica otrok do izobraževanja obravnavana v širšem kontekstu nasilja nad otroki (HRW 2001b). Poročilo *Failing Our Children*, objavljeno v letu 2005, opisuje ovire na poti do polnega uresničevanja pravice otrok do izobraževanja po svetu in v smislu odražanja stanja uresničevanja pravic sumarno navaja ugotovitve poročil o pravici otrok do izobraževanja v določenih državah (HRW 2005č). Poročilo *Ignorance Only: HIV/AIDS, Human Rights and Federally Funded Abstinence-Only Programs In The United States*, objavljeno leta 2002, in poročilo *No One Is Safe, Insurgent Attacks on Civilians in Thailand's Southern Border Provinces*, objavljeno leta 2007, pa se pravice otrok do izobraževanja le dotakneta, in sicer v kontekstu obravnave programov ZDA za preprečevanje okuženosti z virusom HIV oziroma obolelosti za aidsom (HRW 2002d) oziroma uporniških napadov na civiliste v južnih tajskih provincah (HRW 2007č), zato teh poročil v magistrskem delu ne bom obravnavala.⁸⁵

Obravnavala bom podrobna poročila o kršitvah pravice do izobraževanja v določenih državah, ki jih najdemo v naslednjih poročilih: 1) v poročilu o telesnem kaznovanju v kenijskih šolah z naslovom *Spare the Child*, objavljenem leta 1999 (HRW 1999a); 2) v poročilu o spolnem nasilju nad deklicami v južnoafriških šolah z naslovom *Scared at School*, objavljenem leta 2001 (HRW 2001č); 3) v poročilu o nasilju in diskriminaciji zoper lezbične, gejevske, biseksualne in transspolne učenke in učence v ameriških šolah z naslovom *Hatred in the Hallways*, objavljenem leta 2001 (HRW 2001d); 4) v poročilu o diskriminaciji palestinskih arabskih otrok v izraelskih šolah z naslovom *Second Class*, objavljenem leta 2001 (HRW 2001e); 5) v poročilu o osnovnem izobraževanju otrok na južnoafriških kmetijah z naslovom *Forgotten Schools*, objavljenem leta 2004 (HRW 2004d); 6) v poročilu o zlorabah otrok, prizadetih zaradi virusa HIV oziroma aidsa v Indiji z naslovom *Future Forsaken, Abuses Against Children Affected by HIV/AIDS in India*,

---

2. Države pogodbenice bodo z ustreznimi ukrepi zagotovile, da se bo v šolah disciplina uveljavljala na način, ki je v skladu z otrokovim človeškim dostojanstvom in s to konvencijo.

3. Države pogodbenice bodo pospeševale in spodbujale mednarodno sodelovanje v zadevah v zvezi z izobraževanjem, še posebej z namenom, da bi pripomogle k izkoreninjanju neznanja in nepismenosti po vsem svetu in olajšale dostop do znanstvenih in tehničnih spoznanj in sodobnih učnih metod. V tem pogledu se posebna pozornost posveča potrebam držav v razvoju.

⁸⁵ Prav tako v nadaljevanju ne bom obravnavala poročila *Always on Call*, objavljenega leta 2005, ki opisuje uresničevanje pravice do izobraževanja s stališča gospodinjskih pomočnic v Indoneziji (HRW 2005b), ker je bil v analizo vključen že v okviru podpoglavja o uresničevanju pravice otrok do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela.

objavljenem leta 2004; 7) v poročilu o vladnem zapostavljanju otrok, prizadetih zaradi virusa HIV oziroma aidsa, in njihovi pravici do izobraževanja v Keniji, Južnoafriški republiki in Ugandi z naslovom *Letting Them Fall*, objavljenem leta 2005 (HRW 2005d); in 8) v poročilu o izobraževanju v Afganistanu, z naslovom *Lessons in Terror*, objavljenem leta 2006 (HRW 2006e).

4.2.1.1 Telesno kaznovanje v kenijskih šolah

Za večino kenijskih otrok je telesno kaznovanje redni del šolanja. Učitelji proti njim, z namenom vzpostavljanja reda v razredu ali kaznovanja zaradi slabega znanja, uporabljajo klofute, udarce in bičanje. Prizadejanje telesnega kaznovanja je rutinsko, arbitrarno in pogosto brutalno. Posledice šolskih kazni so modrice in poškodbe, tudi bolj resne, kot so zlomljene kosti, izbiti zobje, notranje krvavitve, trajne telesne okvare in v skrajnem primeru smrt. Telesno kaznovanje je oblika krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, prav tako pa vpliva na uresničevanje pravice otrok do izobraževanja. Raziskave so namreč pokazale, da telesno kaznovanje ovira učenje, spodbuja oziroma vodi otroke, da opustijo šolanje in na splošno spodkopava namen izobraževanja, kot je zapisan v 29. členu Konvencije o otrokovih pravicah (HRW 1999a, 1), torej da mora biti izobraževanje usmerjeno "k popolnemu razvoju otrokove osebnosti, nadarjenosti ter umskih in telesnih sposobnosti" (29.(a) člen) ter "k pripravi otroka na odgovorno življenje v svobodni družbi, v duhu razumevanja, miru, strpnosti, enakosti med spoloma in prijateljstva med vsemi narodi, etničnimi, narodnimi in verskimi skupinami in osebami staroselskega porekla" (29.(d) člen).

Kenijska zakonodaja omejuje uporabo telesnega kaznovanja v šoli. Telesno kaznovanje je lahko uporabljeno le za določeno vedenje in po celoviti preiskavi. Ne sme se izvajati v prisotnosti drugih učencev, izvaja pa ga lahko le ravnatelj, pri čemer uporabi palico ali jermen predpisane velikosti. Dečke se lahko udarja po zadnjici in deklice po dlaneh. Število udarcev je omejeno na šest. Vsako telesno kaznovanje je potrebno pisno zavesti. Leta 1996 je Ministrstvo za izobraževanje izdalo deklaracijo o prepovedi telesnega kaznovanja v šolah, vendar je v šolah ne uresničujejo (HRW 1999a, 1).

HRW je tekom raziskave, v maju leta 1999, obiskal 20 šol in intervjuval več kot 200 otrok, starih od deset do osemnajst let, učitelje, ravnatelje, starše in vladne uradnike, med

njimi tudi ministra za izobraževanje (HRW 1999a). Le v eni izmed šol se je telesno kaznovanje izvajalo v skladu z zgoraj zapisanimi določbami (HRW 1999a, 1). Telesno kaznovanje je enako razširjeno v šolah v urbanih in ruralnih predelih države, v šolah, ki jih obiskujejo otroci srednjega in višjega srednjega razreda, in šolah, ki jih obiskujejo revni otroci, v šolah v različnih regijah in z različno etnično in versko sestavo prebivalstva (HRW 1999a, 1).

Otroci so kaznovani tudi po drugih delih telesa, kot je predpisano v predpisih – po hrbtu, rokah, nogah, podplatih in celo po obrazu in glavi. Od njih se ponavadi zahteva, da za izvršitev kazni počepnejo ali se uležejo pred celim razredom. V povprečju naenkrat prejmejo od dva do dvajset udarcev. Včasih so kaznovani tudi s strani več učiteljev hkrati (HRW 1999a, 1). Pogostnost telesnega kaznovanja se med šolami razlikuje. Nekje kaznovanje izvajajo le enkrat na mesec, drugje dnevno (HRW 1999a, 4).

Razlogi za kaznovanje so različni. Prepozen prihod v šolo, manjkanje pri pouku brez dovoljenja (kljub nepredvideni bolezni), umazana ali strgana uniforma, nesramnost, pisanje grafitov, pretepanje, kraja, uporaba drog, druge oblike nezaželenega obnašanja v razredu (nemirno sedenje, pogovarjanje s sošolcem) ali neznanje (napačen odgovor ali neizpolnitev naloge, četudi otroci zaradi revščine niso imeli knjig ali materiala). HRW je prejel tudi poročila o skupinskem kaznovanju, na primer zaradi neuspeha pri nacionalnem preverjanju znanja (HRW 1999a, 1). Nekateri intervjuvani otroci pa so poročali o kaznovanju zaradi govorjenja v maternem jeziku (HRW 1999a, 4).

Ker imajo različne oblike telesnega kaznovanja v Keniji dolgo zgodovino, imajo visoko stopnjo družbene sprejemljivosti, celo odobravanja (HRW 1999a, 1). Proti učiteljem je le redko uveden disciplinski postopek (HRW 1999a, 4). V večini primerov, ki so prišli pred sodišče, so bili učitelji oproščeni ali jim je bila naložena manjša denarna kazen (HRW 1999a, 1).

4.2.1.2 Spolno nasilje nad deklicami v južnoafriških šolah

HRW je v svoji raziskavi intervjuval 36 deklic, starih od sedem do sedemnajst let, ki so bile v šoli žrtve spolnega nadlegovanja ali spolnega nasilja. Med njimi tudi deklice, ki so zaradi spolne zlorabe opustile šolanje. Poleg deklic so raziskovalci intervjuvali učitelje in šolske uradnike, starše, socialne delavce in terapevte, odvetnike, aktiviste, novinarje,

policijske uradnike, tožilce, sodnike in visoke vladne uradnike (HRW 2001č, 2). Pričevanja so pokazala, da imajo deklice v Južnoafriški republiki sicer boljši dostop do izobraževanja kot vrstnice v drugih državah podsaharske Afrike, vendar se v šolah soočajo s takšno ravno spolnega nadlegovanja in nasilja, da imajo drugačne pogoje v izobraževanju kot fantje (HRW 2001č, 2).

Deklice zlorabljuje tako sošolci kot tudi učitelji in drugi zaposleni v šolah (HRW 2001č, 5). Zlorabe vključujejo verbalno poniževanje, spolno dotikanje, nezaželene spolne ponudbe, zahteve ali nagrade za spolne usluge, posilstva na straniščih, hodnikih, v praznih učilnicah in dijaških domovih (HRW 2001č, 2). Zlorabe vplivajo tako na učni uspeh deklic kot tudi na njihovo zanimanje za šolo. Včasih se preprišejo na drugo šolo ali šolanje opustijo (HRW 2001č, 2). Spolni napadi se dogajajo v bogatih šolah, ki jih obiskujejo predvsem belci; v revnih šolah, ki jih obiskujejo predvsem črnci; v šolah za otroke s posebnimi potrebami in celo v osnovnih šolah (HRW 2001č, 5). V nekaterih šolah učitelji izvajajo teste deviškosti (HRW 2001č, 4). S spolnimi napadi so povezana tudi zdravstvena tveganja, vključno z nezaželeno nosečnostjo in spolno prenosljivimi boleznimi, kot so aids, ki prav tako vplivajo na dostop deklic do izobraževanja (HRW 2001č, 6).

Šole in država se na spolno nadlegovanje in nasilje odzivajo nezadostno (HRW 2001č, 1). Žrtve spolnih napadov ostajajo skupaj v razredih s storilci, podvržene so bojkotu in posmehu sošolcev. V skrajnosti, zaradi sovražnega okolja in brezbriznosti do njihovih potreb po napadu, opustijo šolanje. Proti storilcem, tako učencem kot učiteljem, niso uvedeni disciplinski ali kazenski postopki. Učitelji, ki so bili večkrat vpleteni v spolno zlorabo mladoletnih otrok, še naprej opravljajo svoj poklic. Država ne zbira podatkov o razširjenosti spolnega nadlegovanja in nasilja v šolah. Prav tako šole nimajo nikakršne odgovornosti, ker se ne odzivajo na spolno nasilje oziroma ga prikrivajo (HRW 2001č, 7).

4.2.1.3 Nasilje in diskriminacija zoper lezbične, gejevske, biseksualne in transspolne učenke in učence v ameriških šolah

Okoli dva milijona lezbijk, gejev, biseksualnih in transspolnih mladih v ZDA se v šolah dnevno sooča z vedno hujšim nadlegovanjem in nasiljem s strani svojih vrstnikov, v nekaterih primerih tudi učiteljev in šolskih uradnikov. Nadlegovani in podvrženi nasilju so tudi otroci lezbijk, gejev, biseksualcev in transspolnikov, ki jih je po ocenah od dva do

osem milijonov (HRW 2001d, 35). Stanje še poslabšuje dejstvo, da federalne, državne in lokalne oblasti niso sprejele zakonov, ki bi prepovedovali diskriminacijo, nadlegovanje in nasilje na podlagi spolne usmerjenosti in spolne identitete. To šolskim uradnikom omogoča, da se za kršitve pravic lezbičnih, gejevskih, biseksualnih in transspolnih učencev in učenk ne menijo (HRW 2001d, 2). Poleg tega se ti mladi ljudje soočajo z zavrnitvami s strani družine, skupnosti in celo odraslih članov lezbične, gejevske, biseksualne in transspolne skupnosti (HRW 2001d, 3). Zaradi navedenega pogosto manjkajo pri pouku, menjajo šole oziroma izobraževanje popolnoma opustijo (HRW 2001d, 49).

HRW je tekom svoje raziskave, med oktobrom 1999 in oktobrom 2000, intervjuval 140 mladih, starih od 12 do 21 let, in 130 odraslih, vključno z učitelji, s šolskimi in z vladnimi uradniki, s šolskimi svetovalci in starši (HRW 2001d, 4). Poročali so o različnih oblikah nadlegovanja in nasilja, ki se dogaja predvsem na hodnikih, v razredih, jedilnicah, telovadnicah in na šolskih avtobusih (HRW 2001d, 68). Nadlegovanje in nasilje se prične v višjih razredih osnovne šole (HRW 2001d, 53) in stopnjuje v srednjih šolah (HRW 2001d, 55). Mlade lezbijke in biseksualke nadlegujejo drugače kot mlade geje in biseksualce. Nadlegovanje lezbijk in biseksualk vključuje več spolnega nasilja in nadlegovanje gejev in biseksualcev več fizičnega nasilja (HRW 2001d, 72). Večina fizičnih napadov ni prijavljena (HRW 2001d, 61).

4.2.1.4 Diskriminacija arabskih otrok v izraelskih šolah

Približno eden od štirih izmed 1,6 milijona šoloobveznih otrok v Izraelu se izobražuje v javnem izobraževalnem sistemu, ki je popolnoma ločen od javnega izobraževalnega sistema večine. Gre za otroke arabskega porekla. Njihove šole so veliko slabše kvalitete kot šole za večinsko judovsko prebivalstvo. Razredi so prepolni, učiteljev je premalo, šolske zgradbe so slabo zgrajene, šole slabo opremljene. V nekaterih predelih države so šole za arabske otroke zelo oddaljene oziroma jih sploh ni. Še posebno so marginalizirani arabski otroci s posebnimi potrebami (HRW 2001e, 1). Arabski otroci se sicer lahko vpišejo v judovske šole, vendar to pomeni, da se odrekajo učenju svojega jezika, kulture in vere (HRW 2001e, 14).

Mednarodno pravo, natančneje Unescova Konvencija proti diskriminaciji v izobraževanju, dovoljuje ločene izobraževalne sisteme zaradi verskih ali jezikovnih

razlogov, vendar mora biti sodelovanje v teh sistemih opcijsko, izobraževanje pa mora ustrezati standardom, potrjenim s strani vlade (HRW 2001e, 14). Izraelska zakonodaja prepoveduje diskriminacijo v šolah, ne pa tudi diskriminacijo šol s strani vlade (HRW 2001e, 6).

HRW je tekom raziskave, v novembru in decembru 2000, obiskal 26 šol v obeh izobraževalnih sistemih in pri tem intervjuval številne učence, starše, učitelje, upravljavce in vladne uradnike (HRW 2001e, 1). Zaradi nereprezentativnega vzorca šol, čeprav je pokrival tako različna območja države kot tudi različne ravni izobraževanja, poročilo v precejšnji meri povzema uradne statistične podatke (HRW 2001e, 7). Ob tem HRW izpostavlja še posebej zaskrbljujočo situacijo beduinov, ki živijo v puščavi Negev. Razmere beduinov so zaradi majhne številčnosti (manj kot 2100) skrite v podatkih o arabskem prebivalstvu kot celoti (HRW 2001e, 8), kar kaže, kako lahko statistični podatki zameglijo dejansko sliko uresničevanja človekovih pravic.

Učenci v arabskih šolah imajo v povprečju višjo stopnjo osipa in izkazujejo nižji nivo znanja kot učenci v judovskih šolah (HRW 2001e, 64). Po uradnih statističnih podatkih za leto 2000 je stopnja osipa v starosti do 14 let znašala 0,3 % za Izraelce judovskega porekla in 7,4 % za Izraelce arabskega porekla, v starosti do 15 let 5,8 % za Izraelce judovskega porekla in 20,6 % za Izraelce arabskega porekla in v starosti do 17 let 10,4 % za Izraelce judovskega porekla in 31,7 % za Izraelce arabskega porekla (HRW 2001e, 22). Maturo je opravilo 43,4 % učencev arabskega porekla in 64 % učencev judovskega porekla. Izpite, ki veljajo za vpis na univerzo, je uspešno dokončalo 66,9 % učencev arabskega porekla in 88,9 % učencev judovskega porekla (HRW 2001e, 23).

4.2.1.5 Osnovno izobraževanje otrok na južnoafriških kmetijah

HRW je v poročilu *Forgotten Schools* obravnaval kršitve pravice do osnovnega izobraževanja otrokom, ki živijo na južnoafriških komercialnih kmetijah (HRW 2004d, 1). Pod režimom apartheida so namreč lastniki kmetij v zameno za vladno subvencijo ustanavljali in vodili šole za otroke delavcev na kmetiji. Z zakonom iz leta 1996 so šole na kmetijah postale javne šole na zasebnem zemljišču (HRW 2004d, 2). Pri tem so se s strani lastnikov kmetij pojavile kršitve pravice otrok do izobraževanja, tako v smislu

preprečevanja dostopa otrok in osebja šol do šolskih stavb kot tudi nezagotavljanja primernih pogojev za izobraževanje v teh šolah (HRW 2004d, 1).

V času raziskave, leta 2003, je HRW obiskal 28 šol in se pogovarjal z otroki, učitelji, s starši, z lastniki kmetij, vladnimi uradniki in s socialnimi delavci (HRW 2004d, 4). V nekaterih izpričanih primerih so lastniki kmetij ali njihovi upravljavci otrokom in učiteljem fizično preprečili dostop do šole ali zapirali krajše poti do šole (HRW 2004d, 3). Vendar policija in vladni uradniki proti temu niso vedno ukrepali (HRW 2004d, 2). Prav tako država otrokom in tudi učiteljem (HRW 2004d, 14) ne zagotavlja prevoza do šol. Kakšen vpliv ima navedeno dejstvo na pravico otrok do izobraževanja, kaže primer, da morata v eni izmed obiskanih šol kar dve tretjini učencev v šolo pešačiti več kot 30 km. V šolo zato pridejo utrujeni in izčrpani in ne morejo zadostno sodelovati v aktivnostih v razredu. Zaradi velikih razdalj med domovi in šolami otroci šolo začnejo obiskovati neredno, v skrajnem primeru izobraževanje opustijo (HRW 2004d, 3). Šole na kmetijah so po večini v slabem stanju, v neprimernih zgradbah, brez elektrike, vode, sanitarij in opreme za poučevanje (HRW 2004d, 1). Oddaljenost šol na kmetijah botruje tudi nedostavljanju hrane učencem, čeprav gre za program na državnem nivoju (HRW 2004d, 38). Šole omogočajo samo izobraževanje na primarni ravni, njihovo razširitev na sekundarno raven ovirajo lastniki (HRW 2004d, 43).

Vlada je problem šol na kmetijah sicer začela odpravljati s sklepanjem pogodb z lastniki kmetij o dostopu do šol oziroma njihovem vzdrževanju in upravljanju ter s sprejemom Zakona o šolah, ki v javnem interesu omogoča razlastitev zemlje, na kateri stoji šola. Vendar neučinkoviti popravni ukrepi vlade, ki bi lastnikom ali upravljavcem zemlje prepovedali onemogočanje fizičnega dostopa do šol, pomenijo, da vlada ne uresničuje pravice otrok na kmetijah do osnovnega izobraževanja – pravice, ki jo je vlada pravno dolžna ščititi v skladu z Zakonom o šolah, nacionalno politiko izobraževanja in Konvencijo o otrokovih pravicah (HRW 2004d, 2).

4.2.1.6 Zlorabe otrok, prizadetih zaradi virusa HIV oziroma aidsa v Indiji

Po podatkih Unesca je bilo v šolskem letu 2000/2001 v indijske šole vpisanih 83 % šoloobveznih otrok, peto stopnjo izobraževanja jih je doseglo okoli 47–59 %. V primerjavi z dečki deklice redkeje obiskujejo šolo in pogosteje dokončno prenehajo obiskovati pouk.

Ena tretjina odraslega prebivalstva, vključno s skoraj polovico žensk, je nepismena. Daliti imajo še višjo stopnjo osipa in nepismenosti, v izobraževanju se soočajo s precejšnjo diskriminacijo (HRW 2004e, 32).

Kljub razlikam med zveznimi državami so vladne šole v slabem stanju, brez pitne vode, stranišč, elektrike in opreme. Otroci se izobražujejo v velikoštevilčnih razredih, učiteljev, še posebej v ruralnih predelih Indije, primanjkuje. Vse večjo vlogo pridobivajo zasebne šole, vključno s tistimi, ki jih vodijo verske organizacije, vendar so te šole manj dostopne otrokom, ki prihajajo iz ruralnih predelov države, in dalitskim otrokom (HRW 2004e, 34).

Otroci, ki so prizadeti zaradi virusa HIV oziroma aidsa se v izobraževanju soočajo s številnimi ovirami. Prišlo je do primerov, ko jim ni bil dovoljen vpis v šolo, četudi sami niso bili okuženi z virusom HIV oziroma oboleli za aidsom (HRW 2004e, 72). Učitelji in ravnatelji jih pogosto ločujejo od ostalih učencev, tako da sedijo v zadnjih vrstah in se ne smejo igrati s sošolci (HRW 2004e, 75). Šole ne tolerirajo njihovih pogostih bolezní, tudi zato, ker otroci svojo okuženost z virusom HIV oziroma oboletost za aidsom v izogib posledicam, ki jih takšno stanje prinaša, prikrivajo. V primeru smrti starša preostali družinski člani, še posebej če gre za ženske, pogosto nimajo zadostnih sredstev za šolnine in druge s šolo povezane stroške, zato otroci prekinejo šolanje (HRW 2004e, 63).

Indijska vlada ni storila dovolj, da bi preprečila oziroma odpravila diskriminacijo otrok, prizadetih zaradi virusa HIV oziroma aidsa v izobraževanju (HRW 2004e, 96). Še več, večina intervjuvanih vladnih uradnikov jo je minimalizirala ali zanikala (HRW 2004e, 104). Še posebej je v tem oziru problematično, da so programi ozaveščanja ljudi o virusu HIV oziroma aidsu omejeni le na določene zvezne države (HRW 2004e, 104). Poleg tega spodbujajo predvsem spolno vzdržnost pred zakonom in zvestobo v zakonu, ne pa tudi uporabe kondomov. Virus naj bi se prenašal le s krvjo, ne pa tudi s spolnimi odnosi in injekcijskimi iglami (HRW 2004e, 115). Posledice takšnih neustreznih programov so zaskrbljujoče. Nacionalna raziskava je namreč pokazala, da polovica žensk še ni slišala za virus HIV oziroma aids. Med tistimi, ki so, pa jih ena tretjina ni vedela, kako naj se zaščiti pred okužbo (HRW 2004e, 120).

4.2.1.7 Otroci, prizadeti zaradi virusa HIV oziroma aidsa, in njihova pravica do izobraževanja v Keniji, Južnoafriški republiki in Ugandi

HRW je v poročilu prikazal stanje uresničevanja pravice do izobraževanja s stališča otrok, prizadetih zaradi virusa HIV oziroma aidsa, v Keniji, Južnoafriški republiki in Ugandi. Vendar je stanje v izbranih državah reprezentativno za celotno območje podsaharske Afrike (HRW 2005d, 6). Po ocenah v omenjeni regiji šole ne obiskuje 43 milijonov otrok (HRW 2005d, 1), torej vsak osmi otrok. Poleg tega se podsaharska Afrika sooča z izjemno visoko stopnjo smrtnosti zaradi virusa HIV oziroma aidsa, kar pomeni milijone sirot, za katere je v smislu nadaljnjega izobraževanja le redko poskrbljeno. Leta 2003 je bilo v regiji osirotelih 43 % otrok, od tega zaradi virusa HIV oziroma aidsa 30 % oziroma 12,3 milijona otrok (HRW 2005d, 9). HRW navaja tudi izsledke raziskave organizacije UNICEF, ki je na podlagi demografskih podatkov iz 31 držav podsaharske Afrike zaključila, da je za sirote manj verjetno, da bodo vključene v izobraževanje, in bolj verjetno, da v izobraževanju ne bodo napredovale oziroma ga bodo v celoti opustile. Največje tveganje v tem smislu je pri otrocih, ki so ostali brez obeh staršev (HRW 2005d, 11).

Otroci, prizadeti zaradi virusa HIV oziroma aidsa, so potisnjeni v različne situacije, ki vplivajo na uresničevanje njihove pravice do izobraževanja. Otroci, katerih starši so v zadnjem stadiju bolezni, manjkajo pri pouku oziroma opustijo izobraževanje, da lahko skrbijo za mlajše brate ali sestre oziroma da opravljajo gospodinjska dela in skrbijo za starše. V primeru smrti enega od staršev morajo zaradi izpada dohodka v družinskem proračunu pričeti z delom. V primeru smrti obeh staršev so prepuščeni skrbi razširjene družine in skrbnikov oziroma sami sebi, saj so sistemi rejništva slabo razviti (HRW 2005d, 2). V razširjenih in rejniških družinah pogosto prihaja do zlorab in diskriminacije (HRW 2005d, 20). V šoli so zaradi stigme, ki jo prinaša virus HIV oziroma aids, zasmehovani. Otrokom, ki so tudi sami okuženi, je onemogočen dostop do izobraževanja (HRW 2005d, 42) oziroma zaradi bolezni in slabega dostopa do osnovnih zdravil pogosto manjkajo pri pouku (HRW 2005d, 1).

Glede na to, da vlade držav podsaharske Afrike otrokom, ki so prizadeti zaradi virusa HIV oziroma aidsa, nudijo le omejeno podporo pri reševanju njihove situacije in izobraževanju, te države ne odpravljajo ovir v izobraževanju, s katerimi se soočajo otroci, prizadeti zaradi virusa HIV oziroma aidsa, torej gre za *de facto* diskriminacijo otrok,

prizadetih zaradi virusa HIV oziroma aidsa, v izobraževanju (HRW 2005d, 1). HRW sicer priznava, da je pravica do izobraževanja pravica, ki se uresničuje postopoma, ter da se obveznosti držav glede dostopa do osnovnega in sekundarnega izobraževanja razlikujejo, vendar poudarja, da obveznost zagotavljanja nediskriminacije v dostopu do izobraževanja velja v vsakem primeru (HRW 2005d, 7).

4.2.1.8 Izobraževanje v Afganistanu

V raziskavi vpliva izredno slabe varnostne situacije v Afganistanu, predvsem na jugu in jugovzhodu države, na izobraževanje, je HRW od maja do julija 2005 ter od decembra 2005 do maja 2006 intervjuval več kot 200 posameznikov, med njimi učitelje, ravnatelje, druge šolske uradnike, učence in učenke, pripadnike afganistanskih in mednarodnih nevladnih organizacij, vladne uradnike, policijske uradnike ter pripadnike osebja Evropske unije, Svetovne banke, USAID-a, UNICEF-a in Nata (HRW 2006e, 12).

Napadi potekajo na vse vidike izobraževalnega procesa. Po eni strani gre za fizične napade na učitelje, učence in šole. Po podatkih HRW je od januarja 2005 do junija 2006 prišlo do več kot 204 fizičnih napadov na učitelje, učence ali šole (HRW 2006e, 4). Za leto 2006 ocenjuje, da je bilo do junija napadenih 119 šol, od tega jih je bilo 72 popolnoma ali deloma požganih, 25 jih je prejelo grožnje (HRW 2006e, 32). Po drugi strani gre za pozive k prenehanju izobraževanja ob grožnjah z nasiljem v obliki t. i. nočnih pisem, ki se pojavljajo v mošejah, okolici šol in na cestah, po katerih učenci in učitelji hodijo v šolo. Fizični napadi in grožnje šolam, njihovemu osebju in učencem imajo neposreden in posreden vpliv na uresničevanje pravice do izobraževanja. Zaradi napadov na šole se te zapirajo, ker so stavbe uničene ali ker so učitelji in učenci tako prestrašeni, da opustijo šolanje. Poročila o napadih na šole pa lahko vplivajo tudi na zapiranje šol v okolici (HRW 2006e, 4). Tudi kjer šole niso zaprte, starši omahujejo, ali je varno otroke poslati v šolo. Predvsem pri deklicah se starši pogosteje odločijo, da ostanejo doma, tako zaradi družbenih omejitev kot tudi zaradi upravičene skrbi pred spolnim nadlegovanjem in nasiljem na poti v šolo (HRW 2006e, 5).

Motivi za napade na izobraževanje so različni: od ideološkega nasprotovanja izobraževanju na splošno, razen v madrasah (HRW 2006e, 32), oziroma nasprotovanja izobraževanju deklic, do napadov na šole in učitelje, ker predstavljajo vlado, oziroma delo

tujcev, če šole upravljajo mednarodne nevladne organizacije, in napadov zaradi lokalnih zamer in rivalstva (HRW 2006e, 8).

Poleg izredno slabe varnostne situacije v državi otrokom, še posebej deklicam, ovire pri uresničevanju pravice do izobraževanja predstavljajo tudi velike razdalje do najbližje šole, slaba šolska infrastruktura, pomanjkanje kvalificiranih učiteljev, predvsem učiteljic, slaba kakovost poučevanja ter revščina (HRW 2006e, 5). Po padcu talibanskega režima se je stanje na področju izobraževanja delno izboljšalo, vendar je daleč od tega, da bi bilo zadovoljivo. Večina deklic, ki naj bi hodile v šolo, še vedno ne hodi v šolo (HRW 2006e, 7). Stopnja vključenosti v izobraževanje se močno razlikuje glede na urbane in ruralne predele države. 71 % prebivalstva nad 15. letom, od tega 86 % žensk, ne zna brati in pisati. Stopnja osipa dosega 10–13 % (HRW 2006e, 26). Od 8.590 šol v letih 2004 in 2005 jih je v lastnih stavbah pouk izvajalo le 2.984. V 2.740 šolah je izobraževanje potekalo pod šotori ali na prostem. Ostale so svoje prostore uredile v mošejah ali najetih prostorih. Le 19 % šol je dekliških šol (HRW 2006e, 27). V nekaterih provincah na jugu in jugovzhodu države ni možnosti sekundarnega izobraževanja (HRW 2006e, 28). V razredih je ponavadi v povprečju 71 otrok, pouk traja približno tri ure na dan, brez potrebne opreme in potrebščin. Učitelji pogosto nimajo zadostnih kvalifikacij za poučevanje, so veliko odsotni, uporabljajo telesno kaznovanje in diskriminirajo pripadnike etničnih manjšin (HRW 2006e, 92).

4.2.2 Stanje uresničevanja pravice, kot ga odraža pristop Sklada Združenih narodov za pomoč otrokom

4.2.2.1 Definicije kazalnikov in viri podatkov

UNICEF za odražanje stanja uresničevanja otrokove pravice do izobraževanja uporablja naslednje kazalnike: stopnja pismenosti mladih (od 15 do 24 let); bruto in neto razmerje vključenosti v osnovno izobraževanje; neto razmerje udeležbe v osnovnem izobraževanju; stopnja dokončanja osnovnega izobraževanja; bruto in neto razmerje vključenosti v sekundarno izobraževanje; ter neto razmerje udeležbe v sekundarnem izobraževanju (UNICEF 2008k, 134).

Kazalnik stopnja pismenosti mladih (od 15 do 24 let) predstavlja število pismenih oseb v starosti od 15 do 24 let, izraženo kot delež celotnega prebivalstva v tej starostni skupini

(UNICEF 2008k, 137). V poročilih, objavljenih pred letom 2007, je kazalnik izražal stopnjo pismenosti odraslih, torej vseh ljudi od 15. leta dalje (UNICEF 2002b, 99; 2003b, 121; 2004c, 125; 2005d, 117; 2006d, 121), kar pomeni, da podatki pred in po letu 2007 med seboj niso primerljivi. Podatke za kazalnik organizacija UNICEF pridobiva s strani Unesca oziroma njegovega Inštituta za statistiko (UIS – *UNESCO Institute for Statistics*) (UNICEF 2002b, 99; 2003b, 121; 2004c, 125; 2005d, 117; 2006d, 121; 2007č, 133; 2008k, 137). Od leta 2002 do 2004 so podatki Unesca oziroma UIS-a vključevali tudi podatke poročil Unesca *Education for All* (UNICEF 2002b, 99; 2003b, 121; 2004c, 125; 2005d, 117), ki poleg kazalnikov, ki jih uporablja organizacija UNICEF, vključujejo širok nabor drugih kazalnikov izobraževanja, med njimi delež usposobljenih učiteljev in razmerje učenec : učitelj (Huebler 2008b, 3). Vendar UNICEF takšnih podatkov v svoja poročila *The State of the World's Children* ni vključil.

Kazalnik bruto razmerje vključenosti v osnovno (oziroma sekundarno) izobraževanje izraža število otrok, ki so vključeni v osnovno (oziroma sekundarno) izobraževanje, ne glede na starost, izraženo kot delež celotnega števila otrok v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno (oziroma sekundarno) izobraževanje. Kazalnik neto razmerje vključenosti v osnovno (oziroma sekundarno) izobraževanje izraža število otrok v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno (oziroma sekundarno) izobraževanje, izraženo kot delež celotnega števila otrok v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno (oziroma sekundarno) izobraževanje. Podatke za kazalnika organizacija UNICEF pridobiva s strani Unesca oziroma njegovega Inštituta za statistiko (UNICEF 2002b, 99; 2003b, 121; 2004c, 125; 2005d, 117; 2006d, 121; 2007č, 133; 2008k, 137). Kazalnik neto razmerje vključenosti v sekundarno izobraževanje se spremlja šele od leta 2005 (UNICEF 2005d, 117; 2006d, 121; 2007č, 133; 2008k, 137).

Kazalnik neto razmerje udeležbe v osnovnem izobraževanju predstavlja število otrok, ki so udeleženi v osnovnem ali sekundarnem izobraževanju v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno izobraževanje, izraženo kot delež celotnega števila otrok v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno izobraževanje. Podobno kazalnik neto razmerje udeležbe v sekundarnem izobraževanju predstavlja število otrok, ki so udeleženi v sekundarnem ali terciarnem izobraževanju v starosti, ko naj bi bili vključeni v sekundarno izobraževanje, izraženo kot delež celotnega števila otrok v starosti, ko naj bi bili vključeni v sekundarno

izobraževanje (UNICEF 2008k, 137). Kazalnik neto razmerje udeležbe v sekundarnem izobraževanju se spremlja šele od leta 2005 (UNICEF 2005d, 117; 2006d, 121; 2007č, 133; 2008k, 137).

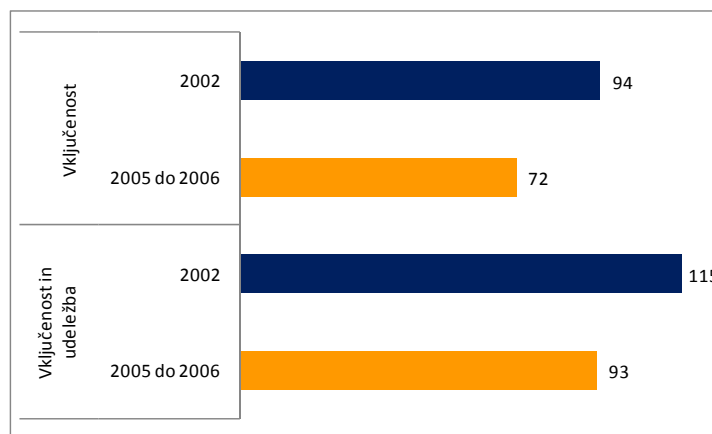
Prav tako se je v tem letu spremenila definicija kazalnika neto razmerje udeležbe v osnovnem izobraževanju. Kazalnik je sprva namreč izražal število otrok, ki so udeleženi v osnovnem izobraževanju v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno izobraževanje. To je pomenilo, da so bili vsi ostali otroci v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno izobraževanje, ki so obiskovali druge ravni izobraževanja, kot je osnovno izobraževanje, šteti, kot da se ne izobražujejo. Vendar je kar precejšnje število otrok v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno izobraževanje – približno 11 milijonov – udeleženih v nižji ali višji ravni izobraževanja (UIS 2005, 13). UNICEF tako, prvič v poročilu *The State of the World's Children 2006*, uporablja spremenjeno standardno definicijo primarnega in sekundarnega neto razmerja udeležbe, ki upošteva otroke, v starosti, ko naj bi bili vključeni v obravnavano raven izobraževanja, ki so udeleženi v obravnavano ali višjo raven izobraževanja (UNICEF 2009b).

Podatki za kazalnika neto razmerja udeležbe izhajajo iz raziskav MICS in DHS (UNICEF 2002b, 99; 2003b, 121; 2004c, 125; 2005d, 117; 2006d, 121; 2007č, 133; 2008k, 137), torej iz nacionalnih anket v gospodinjstvih. Pri tem Huebler (2008a, 4) opozarja, da podatki iz nacionalnih anket v gospodinjstvih ne vključujejo podatkov o izobraževalni infrastrukturi v državi, ki pomembno pozitivno vpliva tako na udeležbo otrok v izobraževanju kot na uresničevanje pravice do izobraževanja na splošno. Glede vpliva na stopnjo udeležbe otrok v izobraževanju so podatki posebnih raziskav *DHS EdData* potrdili, da stopnje udeležbe v izobraževanju padajo z večanjem razdalje med otrokovim domom in najbližjo šolo (Huebler 2008a, 4).

Podatki o vključenosti v izobraževanje so glede na podatke o udeležbi v izobraževanju manj zanesljivi, saj lahko precenijo vključenost v izobraževanje, ko upoštevajo otroke, ki sicer so vpisani v izobraževanje, niso pa tudi udeleženi v izobraževanju; podcenijo udeležbo v izobraževanju, ko ne upoštevajo otrok, ki so udeleženi v izobraževanju, vendar niso vpisani v izobraževanje; ter podcenijo udeležbo v izobraževanju, ko upoštevajo stanje vključenosti v izobraževanje v začetku šolskega leta, medtem ko se nekateri otroci v izobraževanje vpišejo kasneje, tj. tekom šolskega leta (UIS 2005, 14). Razliko v stanju, če

se uporabi kazalnik vključenosti ali kazalnik vključenosti in udeležbe, nazorno prikazuje Slika 4.2.2.1.1.

Slika 4.2.2.1.1: Število otrok v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno izobraževanje, ki se ne izobražujejo (v milijonih), glede na podatke o neto vključenosti in glede na podatke o neto vključenosti in udeležbi (2002 in 2005–2006)

Vir: UNICEF (2007b, 14).

Kazalnik stopnja dokončanja osnovnega izobraževanja pomeni delež otrok, ki so se vključili v osnovno izobraževanje in so sčasoma dokončali osnovno izobraževanje (UNICEF 2008k, 137). V poročilih, objavljenih pred letom 2008, je kazalnik izražal stopnjo dokončanja pete stopnje osnovnega izobraževanja (UNICEF 2002b, 99; 2003b, 121; 2004c, 125; 2005d, 117; 2006d, 121; 2007č, 133). Do spremembe kazalnika je prišlo zaradi primerljivosti podatkov med državami. Vsaka država ima namreč svojo definicijo osnovnega izobraževanja, ki se od drugih lahko razlikuje v starosti otrok ob začetku osnovnega izobraževanja ali v trajanju osnovnega izobraževanja. Za prevod različnih definicij v primerljiv standard je UNESCO uporabil svojo Mednarodno standardno klasifikacijo izobraževanja (ISCED – *International Standard Classification of Education*), sprejeto leta 1997, po kateri osnovno izobraževanje vključuje razredno poučevanje in sekundarno izobraževanje vključuje predmetno poučevanje (UIS 2005, 14). Podatke za kazalnik organizacija UNICEF pridobiva s strani Unesca oziroma njegovega Inštituta za statistiko (UNICEF 2002b, 99; 2003b, 121; 2004c, 125; 2005d, 117; 2006d, 121; 2007č, 133; 2008k, 137). Od poročila, objavljenega leta 2003, pa zaradi razčlenitve kazalnika

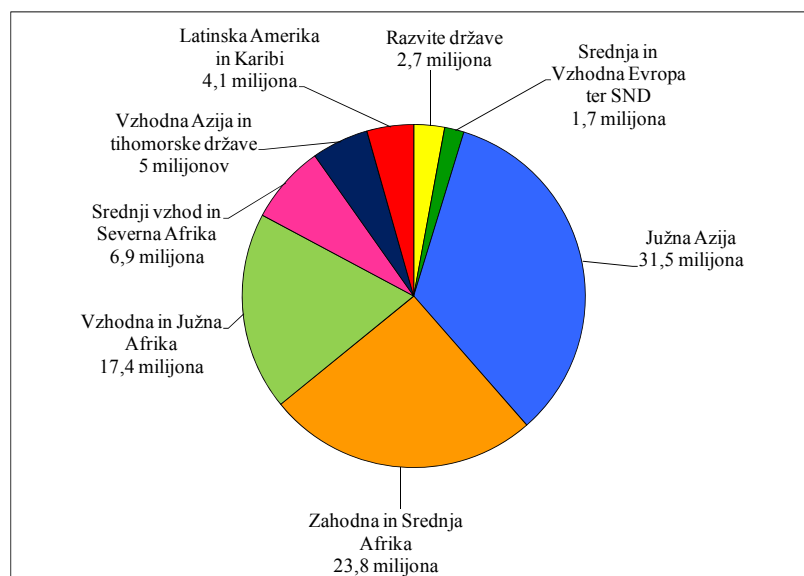

glede na vir podatkov (stanje na podlagi administrativnih podatkov in stanje na podlagi podatkov iz raziskav) tudi iz raziskav MICS in DHS (UNICEF 2003b, 121; 2004c, 125; 2005d, 117; 2006d, 121; 2007č, 133; 2008k, 137).

4.2.2.2 Pravica do izobraževanja po svetu

Po podatkih UNICEF iz leta 2007 se po svetu ne izobražuje 93 milijonov otrok. Vendar podatki o udeležbi v izobraževanju kažejo, da se je število otrok, ki se ne izobražujejo, zmanjšalo s 115 milijonov v letu 2002 na 93 milijonov v letih 2005–2006. Kljub temu je pot do univerzalne osnovne izobrazbe v nekaterih državah še dolga. V podsaharski Afriki se v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno izobraževanje, ne izobražuje približno 41 milijonov in v Južni Aziji 31,5 milijona otrok (glej Sliko 4.2.2.2.1) (UNICEF 2007b, 12).

Slika 4.2.2.2.1: Število otrok v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno izobraževanje, ki se ne izobražujejo, glede na regije (2006)

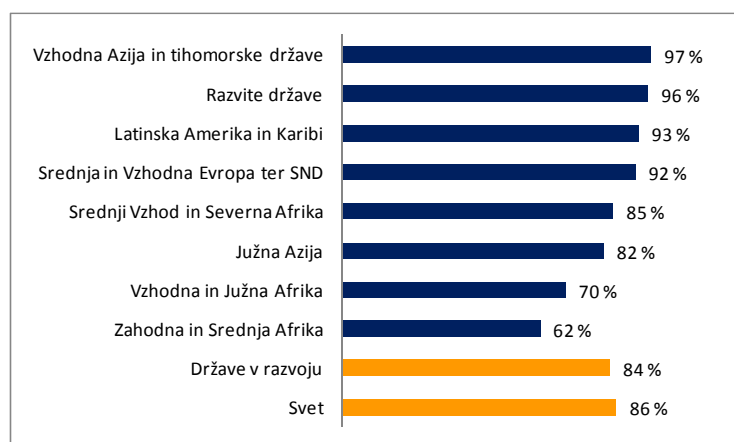

Vir: UNICEF (2007b, 12).

V svetovnem merilu je bilo v obdobju od leta 2000 do 2006 v osnovnem izobraževanju udeleženih 86 % otrok v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno izobraževanje. Od tega najmanj v podsaharski Afriki, kjer neto razmerje vključenosti in udeležbe v osnovnem izobraževanju v Zahodni in Srednji Afriki dosega 62 % ter v Vzhodni in Južni Afriki 70 %.

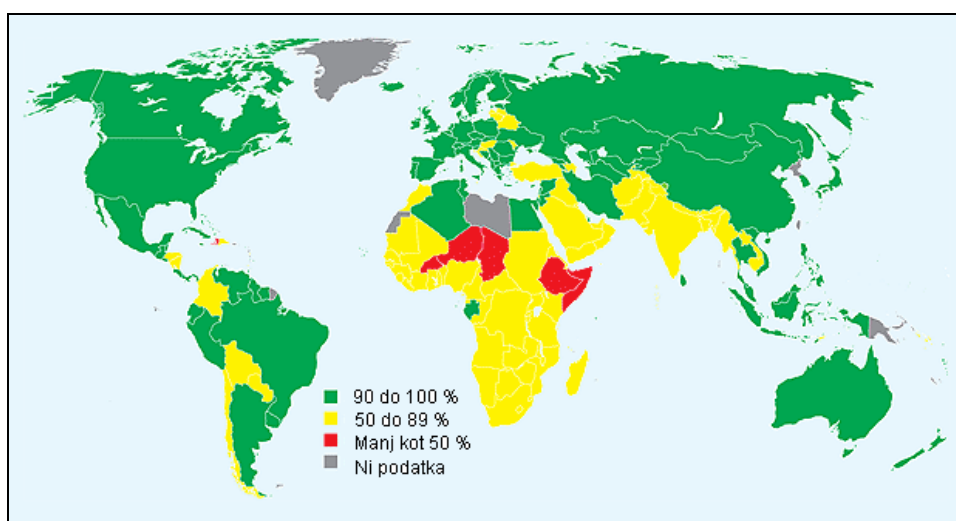
Najvišja udeležba otrok v osnovnem izobraževanju, v starosti, ko naj bi bili vključeni v osnovno izobraževanje, je v Vzhodni Aziji in Pacifiku, in sicer 97 % (glej Sliko 4.2.2.2.2). Manj kot 50-odstotno neto razmerje vključenosti in udeležbe v osnovnem izobraževanju dosegajo afriške države Burkina Faso, Čad, Etiopija, Niger in Somalija (glej Sliko 4.2.2.2.3) (UNICEF 2007b, 12–13).

Slika 4.2.2.2.2: Neto razmerje vključenosti in udeležbe v osnovnem izobraževanju glede na regije (2000–2006)

Vir: UNICEF (2007b, 12).

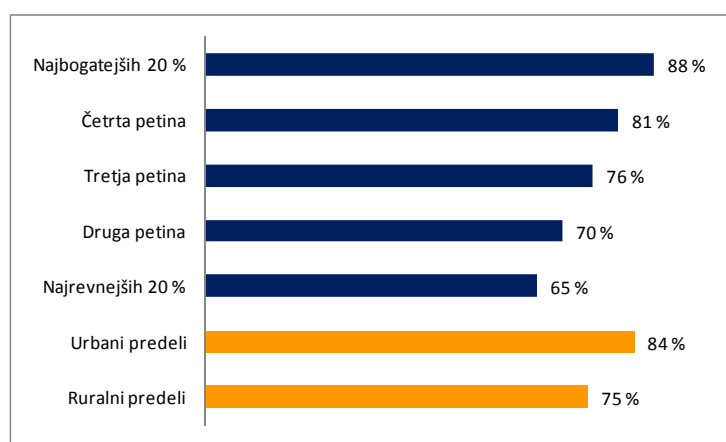
Slika 4.2.2.2.3: Neto razmerje vključenosti in udeležbe v osnovnem izobraževanju (2000–2006)

Vir: UNICEF (2007b, 13).

UNICEF ugotavlja, da je najmočnejša determinanta udeležbe v osnovnem izobraževanju v državah v razvoju premoženje gospodinjstva. Za otroke iz najrevnejših gospodinjstev je najbolj verjetno, da ne bodo udeleženi v osnovnem izobraževanju. Za otroke, ki živijo na podeželju, je manj verjetno, da bodo udeleženi v osnovnem izobraževanju, kot za otroke, ki živijo v mestnih naseljih (glej Sliko 4.2.2.2.4) (UNICEF 2007b, 13).

Slika 4.2.2.2.4: Neto razmerje udeležbe v osnovnem izobraževanju glede na značilnosti družbenega okolja (2000–2006)

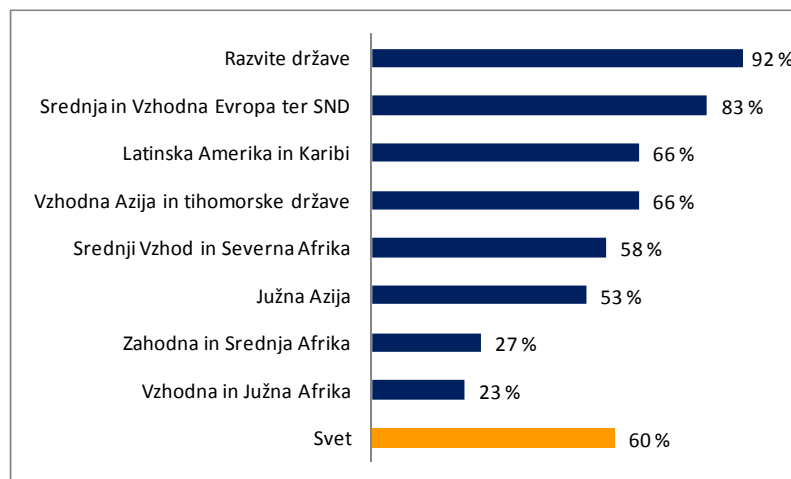

Vir: UNICEF (2007b, 13).

V svetovnem merilu je v sekundarnem izobraževanju udeleženih le 60 % otrok primerne starosti. V podsaharski Afriki ta delež dosega le 25 %, saj je precej veliko število otrok v starosti, ko naj bi bili vključeni v sekundarno izobraževanje, udeleženih v osnovnem izobraževanju. Najvišjo udeležbo otrok v sekundarnem izobraževanju, v starosti, ko naj bi bili vključeni v sekundarno izobraževanje, imajo države Srednje in Vzhodne Evrope ter SND, in sicer 83 % (glej Sliko 4.2.2.2.5). Manj kot 50-odstotno neto razmerje vključenosti in udeležbe v sekundarnem izobraževanju dosegajo vse afriške države, razen Alžirije in Egipta, Gvatemale, Hondurasa, Nikaragve, Iraka, Jemna, Afganistana, Pakistana, Nepala, Bangladeša, Burme, Laosa in Kambodže (glej Sliko 4.2.2.2.6) (UNICEF 2007b, 15).⁸⁶

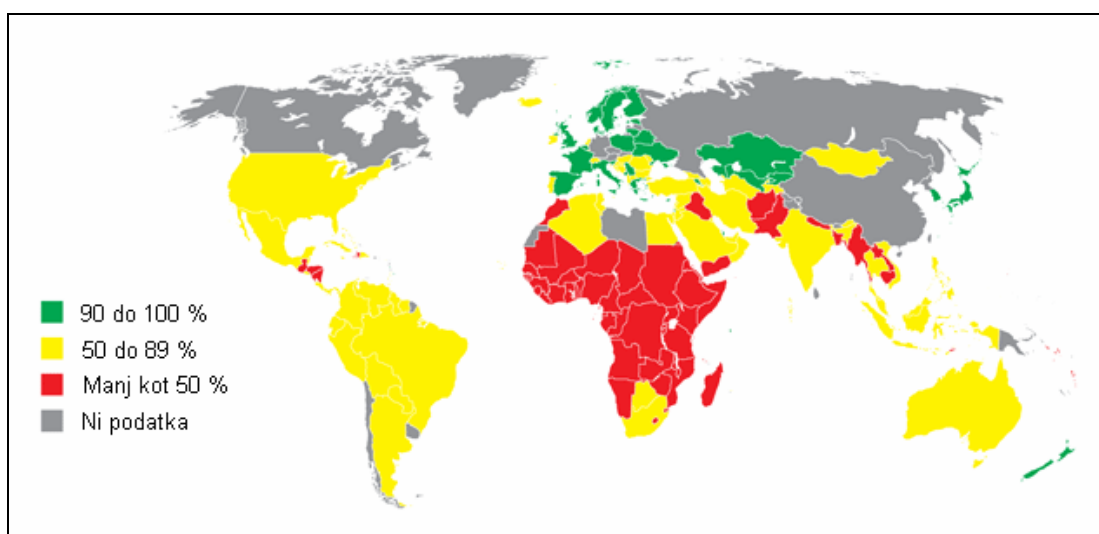
⁸⁶ Za Libijo in Zahodno Saharo ni podatkov (UNICEF 2007b, 15).

Slika 4.2.2.2.5: Neto razmerje vključenosti in udeležbe v sekundarnem izobraževanju glede na regije (2000–2006)

Vir: UNICEF (2007b, 15).

Slika 4.2.2.2.6: Neto razmerje vključenosti in udeležbe v sekundarnem izobraževanju (2000–2006)

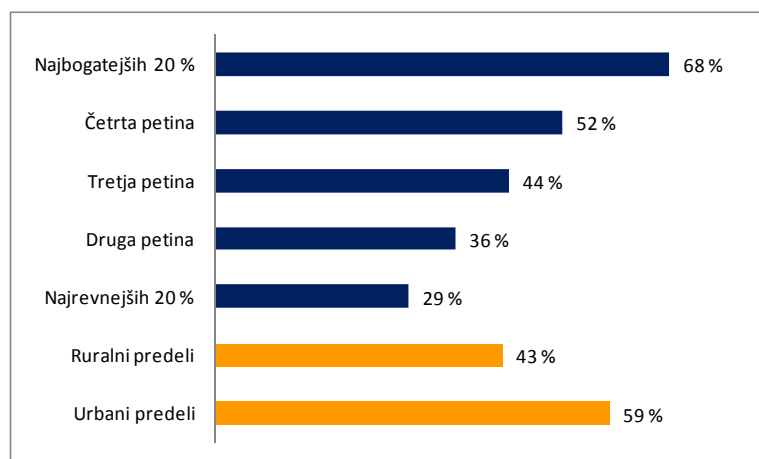

Vir: UNICEF (2007b, 15).

Najmočnejša determinanta udeležbe v sekundarnem izobraževanju v državah v razvoju je prav tako kot v osnovnem izobraževanju premoženje gospodinjstva. Revnejše kot je gospodinjstvo, bolj verjetno otroci ne bodo udeleženi v sekundarnem izobraževanju. Za otroke, ki živijo na podeželju, je precej manj verjetno, da bodo udeleženi v sekundarnem

izobraževanju, kot za otroke, ki živijo v mestnih naseljih (glej Sliko 4.2.2.2.7) (UNICEF 2007b, 15).

Slika 4.2.2.2.7: Neto razmerje udeležbe v sekundarnem izobraževanju glede na značilnosti družbenega okolja (2000–2006)

Vir: UNICEF (2007b, 15).

4.2.2.3 Pravica do izobraževanja v obravnavanih državah

Na podlagi podatkov, ki jih je UNICEF v spremljanem obdobju od leta 2000 do leta 2006 zbral za Afganistan, Indijo, Indonezijo, Izrael, Južnoafriško republiko, Kenijo, Ugando in ZDA, pristop izkazuje naslednje stanje uresničevanja pravice otrok do izobraževanja v navedenih državah.

Stopnja pismenosti mladih (v starosti od 15 do 24 let) v Afganistanu med moškimi dosega 51 % in med ženskami 18 %. V ostalih državah je delež pismenih mladih precej višji. V Indiji je stopnja pismenosti mladih moških 84 % in mladih žensk 68 %. V Keniji med mladimi moškimi dosega 80 % in med mladimi ženskami 81 %. V Ugandi bere in piše 83 % mladih moških in 71 % mladih žensk. Podatka za Indonezijo in Južnoafriško republiko kažeta, da je v Indoneziji stopnja pismenosti mladih 99 % in v Južnoafriški republici 94 %, ob tem, da se podatek za Južnoafriško republiko ne nanaša na spremljano obdobje oziroma ne ustreza standardni definiciji oziroma se nanaša le na del države (za katerega izmed navedenih primerov gre, ni natančneje opredeljeno) (UNICEF 2002b, 96–9; 2003b, 118–21; 2004c, 122–5; 2005d, 114–17; 2006d, 118–21; 2007č, 130–3).

Bruto razmerje vključenosti v osnovno izobraževanje znaša v Afganistanu 108 % za dečke in 64 % za deklice, v Indiji, 123 % za dečke in 116 % za deklice, v Indoneziji 119 % za dečke in 115 % za deklice, v Izraelu 109 % za dečke in 110 % za deklice, v Južnoafriški republiki 106 % za dečke in 102 % za deklice, v Keniji 114 % za dečke in 110 % za deklice, v Ugandi 119 % za dečke in za deklice ter v ZDA 100 % za dečke in 99 % za deklice (UNICEF 2002b, 96–9; 2003b, 118–21; 2004c, 122–5; 2005d, 114–17; 2006d, 118–21; 2007č, 130–3).

Neto razmerje vključenosti v osnovno izobraževanje znaša v Indiji 92 % za dečke in 86 % za deklice, v Indoneziji 97 % za dečke in 94 % za deklice, v Izraelu 97 % za dečke in 98 % za deklice, v Južnoafriški republiki 87 % za dečke in deklice, v Keniji 78 % za dečke in 79 % za deklice ter v ZDA 92 % za dečke in 93 % za deklice (UNICEF 2002b, 96–9; 2003b, 118–21; 2004c, 122–5; 2005d, 114–17; 2006d, 118–21; 2007č, 130–3).

V vseh obravnavanih državah je bruto in neto razmerje vključenosti v sekundarno izobraževanje precej nižje kot bruto in neto razmerje vključenosti v osnovno izobraževanje. Bruto razmerje vključenosti v sekundarno izobraževanje znaša v Afganistanu 24 % za dečke in 8 % za deklice, v Indiji, 63 % za dečke in 50 % za deklice, v Indoneziji 64 % za dečke in 63 % za deklice, v Izraelu 93 % za dečke in 92 % za deklice, v Južnoafriški republiki 90 % za dečke in 97 % za deklice, v Keniji 50 % za dečke in 48 % za deklice, v Ugandi 21 % za dečke in 17 % za deklice ter v ZDA 94 % za dečke in 96 % za deklice (UNICEF 2002b, 96–9; 2003b, 118–21; 2004c, 122–5; 2005d, 114–17; 2006d, 118–21; 2007č, 130–3).

Neto razmerje vključenosti v sekundarno izobraževanje znaša v Indoneziji 59 % za dečke in 58 % za deklice, v Izraelu 89 % za dečke in deklice, v Južnoafriški republiki 58 % za dečke in 65 % za deklice, v Keniji 42 % za dečke in deklice, v Ugandi 16 % za dečke in 14 % za deklice ter v ZDA 88 % za dečke in 90 % za deklice (UNICEF 2002b, 96–9; 2003b, 118–21; 2004c, 122–5; 2005d, 114–17; 2006d, 118–21; 2007č, 130–3).

Po podatkih za obravnavane države je neto razmerje udeležbe v osnovnem izobraževanju v Afganistanu 66 % za dečke in 40 % za deklice, v Indiji 84 % za dečke in 85 % za deklice, v Indoneziji 94 % za dečke in 95 % za deklice, v Južnoafriški republiki 80 % za dečke in 83 % za deklice ter v Ugandi 82 % za dečke in 81 % za deklice. V Keniji

tako za dečke kot za deklice dosega 79 % (UNICEF 2002b, 96–9; 2003b, 118–21; 2004c, 122–5; 2005d, 114–17; 2006d, 118–21; 2007č, 130–3).

Tako kot je v vseh obravnavanih državah bruto in neto razmerje vključenosti v sekundarno izobraževanje precej nižje kot bruto in neto razmerje vključenosti v osnovno izobraževanje, je tudi neto razmerje udeležbe v sekundarnem izobraževanju precej nižje kot neto razmerje udeležbe v osnovnem izobraževanju. Neto razmerje udeležbe v sekundarnem izobraževanju dosega v Afganistanu 18 % za dečke in 6 % za deklice, v Indiji 64 % za dečke in 58 % za deklice, v Indoneziji 54 % za dečke in 56 % za deklice, v Južnoafriški republiki 41 % za dečke in 48 % za deklice, v Keniji 12 % za dečke in 13 % za deklice ter v Ugandi 16 % za dečke in deklice. Podatka za Južnoafriško republiko se ne nanašata na spremljano obdobje oziroma ne ustrezata standardni definiciji kazalnika oziroma se nanašata le na del države (za katerega izmed navedenih primerov gre, ni natančneje opredeljeno) (UNICEF 2002b, 96–9; 2003b, 118–21; 2004c, 122–5; 2005d, 114–17; 2006d, 118–21; 2007č, 130–3).

Kazalniki stopnje dokončanja osnovnega izobraževanja v posameznih državah na eni strani temeljijo na administrativnih podatkih, pridobljenih neposredno od držav, na drugi strani pa so pridobljeni v raziskavah MICS in DHS. Obdobje zajema podatkov za dve vrsti podatkov se ujema le v poročilu, objavljenem v letu 2007.⁸⁷ V obdobju od leta 2000 do leta 2006 se vrednosti kazalnikov stopnje dokončanja osnovnega izobraževanja v posameznih državah glede na vrsto podatkov, na katerih temeljijo, precej razlikujejo (UNICEF 2002b, 96–9; 2003b, 118–21; 2004c, 122–5; 2005d, 114–17; 2006d, 118–21; 2007č, 130–3). Pri tem podatki, pridobljeni z raziskavami v gospodinjstvih, izkazujejo bistveno višjo stopnjo dokončanja osnovnega izobraževanja kot administrativni podatki.

Tako je stopnja dokončanja osnovnega izobraževanja v Indiji po administrativnih podatkih 73 %, po podatkih iz raziskav pa 95 %. V Indoneziji stopnja dokončanja osnovnega izobraževanja po administrativnih podatkih dosega 90 % in po podatkih iz

---

⁸⁷ V poročilu, objavljenem v letu 2003, se podatki, ki temeljijo na administrativnih podatkih, nanašajo na obdobje 1995–1999, podatki, ki so pridobljeni neposredno od držav, pa na obdobje 1995–2001 (UNICEF 2003b, 118–21). V poročilu, objavljenem v letu 2004, se podatki, ki temeljijo na administrativnih podatkih, nanašajo na obdobje 1998–2001, podatki, ki so pridobljeni neposredno od držav, pa na obdobje 1997–2003 (UNICEF 2004c, 122–5). V poročilu, objavljenem v letu 2005, se podatki, ki temeljijo na administrativnih podatkih, nanašajo na obdobje 2000–2004, podatki, ki so pridobljeni neposredno od držav, pa na obdobje 1997–2004 (UNICEF 2005d, 114–17). V poročilu, objavljenem v letu 2006, se podatki, ki temeljijo na administrativnih podatkih, nanašajo na obdobje 2000–2004, podatki, ki so pridobljeni neposredno od držav, pa na obdobje 1997–2005 (UNICEF 2006d, 118–21).

raziskav 96 %. V Južnoafriški republiki administrativni podatki kažejo, da osnovno izobraževanje zaključijo 82 % otrok, in podatki iz raziskav, da osnovno izobraževanje zaključijo 98 % otrok. V Keniji je stopnja dokončanja osnovnega izobraževanja po administrativnih podatkih 83 % in po podatkih iz raziskav 98 %. V Ugandi je razhajanje med vrstama podatkov kar 40 %, saj administrativni podatki kažejo 48 % stopnjo in podatki iz raziskav 89 % stopnjo dokončanja osnovnega izobraževanja. Podatki za Indijo, Indonezijo in Južnoafriško republiko, pridobljeni iz raziskav, se ne nanašajo na spremljano obdobje oziroma ne ustrezajo standardni definiciji kazalnika oziroma se nanašajo le na del države (za katerega izmed navedenih primerov gre, ni natančneje opredeljeno). Za Afganistan je na voljo le podatek, ki temelji na raziskavah v gospodinjstvih, in sicer, da je stopnja dokončanja osnovnega izobraževanja 92 %. V Izraelu pa administrativni podatki izkazujejo, da je stopnja dokončanja osnovnega izobraževanja 100 % (UNICEF 2002b, 96–9; 2003b, 118–21; 2004c, 122–5; 2005d, 114–17; 2006d, 118–21; 2007č, 130–3).

Določeni podatki za navedene kazalnike niso razpoložljivi. Tako UNICEF o neto razmerju vključenosti v osnovno izobraževanje nima podatkov za Afganistan in Ugando, o neto razmerju vključenosti v sekundarno izobraževanje pa nima podatkov za Afganistan in Indijo. Še posebej izstopa nerazpoložljivost podatkov za Izrael in ZDA, in sicer za naslednje kazalnike: stopnja pismenosti, neto razmerje udeležbe v osnovnem izobraževanju ter neto razmerje udeležbe v sekundarnem izobraževanju. Prav tako za ZDA niso dostopni podatki o stopnji dokončanja osnovnega izobraževanja (UNICEF 2002b, 96–9; 2003b, 118–21; 2004c, 122–5; 2005d, 114–17; 2006d, 118–21; 2007č, 130–3). Razlog za nerazpoložljivost podatkov o neto razmerju udeležbe v osnovnem in sekundarnem izobraževanju je v tem, da se Izrael in ZDA uvrščata med razvite države, raziskave DHS in MICS, iz katerih izhajajo podatki za ta dva kazalnika, pa se izvajajo le v državah v razvoju in manj razvitih državah.

Za navedene kazalnike ni opredeljena natančna starost podatkov, podatki za posamezno državo se nanašajo na zadnje razpoložljivo leto v spremljanem obdobju. Obdobja zajema podatkov so pri kazalnikih bruto in neto razmerje vključenosti v osnovno in sekundarno izobraževanje relativno kratka, od treh do šestih let,⁸⁸ pri kazalnikih neto razmerje udeležbe

---

⁸⁸ V poročilu, objavljenem v letu 2002, se podatki nanašajo na obdobje 1995–1999; v poročilu, objavljenem v letu 2003, na obdobje 1997–2000; v poročilu, objavljenem v letu 2004, na obdobje 1998–2002; v poročilu,

v osnovnem in sekundarnem izobraževanju pa precej dolga, od šest do deset let⁸⁹ oziroma od šest do devet let⁹⁰ (UNICEF 2002b, 96–9; 2003b, 118–21; 2004c, 122–5; 2005d, 114–17; 2006d, 118–21; 2007č, 130–3). To lahko pomeni, da kazalnik v poročilu UNICEF-a odraža stanje v državi izpred desetih let oziroma pomeni, da kazalniki organizacije zaradi svoje starosti ne odražajo nujno dejanskega stanja uresničevanja pravice do izobraževanja.

Vendar je iz podrobnega prikaza kazalnikov za obravnavane države opaziti, da posamezna obdobja zajema podatkov vključujejo nove podatke ter da zbrani podatki pri večini držav ustrezajo definiciji kazalnika in pokrivajo celotno ozemlje držav. Podatki UNICEF-a so v tem smislu v primeru spremljanja uresničevanja pravice do izobraževanja torej bolj reprezentativni kot v primeru spremljanja uresničevanja pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela.

Časovno se v posameznih državah kaže ohranjanje oziroma preseganje in padanje ravni kazalnikov, ki je bila dosežena v prejšnjih obdobjih zajema podatkov. Vendar iz podanih podatkov ni mogoče sklepati o vzrokih za negativni oziroma pozitiven trend.

Vsi kazalniki izobraževanja so razčlenjeni glede na spol, razen kazalnika stopnja dokončanja osnovnega izobraževanja, ki je razdeljen glede na vrsto podatkov, na katerih temelji. Glede na sumarni prikaz podatkov o neto razmerju vključenosti in udeležbe v osnovnem izobraževanju, ki je predstavljen v prejšnjem podpoglavju, je sklepati, da so organizaciji UNICEF na voljo vsaj še podatki o neto razmerju vključenosti in neto razmerju udeležbe v osnovnem izobraževanju glede na premoženje gospodinjstva in življenje v ruralnih ali urbanih predelih, vendar jih v svojih poročilih *The State of the World's Children* ne objavlja.

---

objavljenem v letu 2006, na obdobje 2000–2005; in v poročilu, objavljenem v letu 2007, na obdobje 2000–2006 (UNICEF 2002b, 96–9; 2003b, 118–21; 2004c, 122–5; 2005d, 114–17; 2006d, 118–21; 2007č, 130–3).

⁸⁹ Pri kazalniku neto razmerje udeležbe v osnovnem izobraževanju se v poročilu, objavljenem v letu 2002, podatki nanašajo na obdobje 1992–2001; v poročilu, objavljenem v letu 2003, na obdobje 1992–2002; v poročilu, objavljenem v letu 2004, na obdobje 1996–2003; v poročilu, objavljenem v letu 2005, na obdobje 1996–2004; v poročilu, objavljenem v letu 2006, na obdobje 1996–2005; in v poročilu, objavljenem v letu 2007, na obdobje 2000–2006 (UNICEF 2002b, 96–9; 2003b, 118–21; 2004c, 122–5; 2005d, 114–17; 2006d, 118–21; 2007č, 130–3).

⁹⁰ Pri kazalniku neto razmerje udeležbe v sekundarnem izobraževanju se v poročilu, objavljenem v letu 2005, podatki nanašajo na obdobje 1996–2004; v poročilu, objavljenem v letu 2006, na obdobje 1996–2005; in v poročilu, objavljenem v letu 2007, na obdobje 2000–2006 (UNICEF 2005d, 114–17; 2006d, 118–21; 2007č, 130–3).

4.2.3 Primerjava prikazanega stanja uresničevanja pravice

Bistvena razlika, ki se kaže med pristopoma v spremljanju uresničevanja pravice do izobraževanja je, da pristop UNICEF predstavlja splošno stanje izobraževanja v državah, medtem ko pristop HRW izpostavlja ovire v izobraževanju v teh državah. Povedano drugače, če pristop UNICEF v bistvu podaja učinkovitost izobraževalnega sistema, HRW raziskuje pogoje, v katerih izobraževanje poteka, in opredeljuje situacije, ki negativno vplivajo na polno uresničevanje pravice otrok do izobraževanja. Gre za diskriminacijo in kruto, nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje otrok v šolah, ki jih je potrebno odpraviti takoj in druge ovire, kot so slaba šolska infrastruktura, stroški šolanja, pomanjkanje kvalificiranih učiteljev in slaba kvaliteta poučevanja.

HRW se pri opredeljevanju učinkov ovir v izobraževanju bolj opira na statistične podatke kot pri spremljanju uresničevanja pravice otrok do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela. Čeprav je razlog k temu iskati tudi v dejstvu, da je o izobraževanju otrok na splošno razpoložljivih več statističnih podatkov kot o delu otrok. Statistični podatki, ki jih HRW navaja v poročilih, so tako uradni statistični podatki obravnavanih držav kot statistični podatki mednarodnih in nacionalnih vladnih ali nevladnih organizacij. Poleg podatkov, ki so razčlenjeni glede na spol, uporablja podatke, ki so razčlenjeni glede na etnično pripadnost. V spremljanje stanja uresničevanja pravice do izobraževanja so vključene nerazvite države, države v razvoju in razvite države.

UNICEF podatke o stanju izobraževanja pridobiva s strani držav ter iz raziskav MICS in DHS. Podatki iz navedenih raziskav se zbirajo le v nerazvitih državah in državah v razvoju, zato ne vključujejo podatkov za razvite države, v predmetnem primeru za ZDA in Izrael. V primeru Afganistana pa se kaže pomen pristopa HRW v smislu izkazovanja stanja uresničevanja človekovih pravic v državah, kjer je prišlo do humanitarne katastrofe, saj so podatki za kazalnike izobraževanja, ki temeljijo na administrativnih podatkih, praktično nerazpoložljivi oziroma zastareli.

V primerjavi s pravico do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela so podatki UNICEF-a za države bolj reprezentativni, to pomeni, da se ne nanašajo na čas izven spremljanega obdobja podatkov, da ustrezajo standardni definiciji kazalnika in se nanašajo na celotno ozemlje države. Če podatki v enem od navedenih smislov niso reprezentativni, ponavadi niso vključeni v izračun regionalnega in svetovnega

povprečja, kar pomeni, da je slika o uresničevanju pravice do izobraževanja na regionalni in globalni ravni bolj zanesljiva kot v primeru pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela. Reprezentativnost podatkov omogoča opazovanje časovnega trenda uresničevanja pravice v državah z razpoložljivimi podatki, in do določene mere, v okviru obdobja zajema podatkov, med državami. Pristop HRW, tako kot v primeru dela otrok, stanje uresničevanja pravice do izobraževanja v času prikazuje z opisi razvoja in sprememb v izobraževalni zakonodaji in njihovega vpliva na uresničevanje pravice. Obravnavani primeri izkazujejo ovire v izobraževanju v predelu države ali državi, ne pa tudi na širšem geografskem območju.

Tudi o uresničevanju pravice do izobraževanja torej nobeden od pristopov posamezno ne podaja zanesljive in celovite slike. Podatki HRW se nanašajo le na negativni vidik uresničevanja pravice do izobraževanja in predstavljajo stanje v določenih predelih držav. Podatki UNICEF-a pa so bolj reprezentativni kot v primeru spremljanja uresničevanja pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela, vendar ne celoviti v smislu, da podajajo informacijo le o pozitivnem vidiku uresničevanja pravice do izobraževanja. Poleg tega niso dostopni za razvite države.

Ob upoštevanju podatkov, ki jih o uresničevanju pravice do izobraževanja podajata oba pristopa, je slika o uresničevanju pravice na globalni ravni tako bolj zanesljiva kot tudi bolj celovita. Zanesljivost odraza, v primerjavi z nezanesljivostjo odraza uresničevanja pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela, izhaja iz zgodovinske osredotočenosti pristopa UNICEF na spremljanje ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic.

Komplementarnost pristopov se kaže v naslednjih vidikih: UNICEF predstavlja splošno stanje izobraževanja v državah, HRW pa informacije o ovirah v izobraževanju v obravnavanih državah. HRW odkriva tudi ustreznost in uresničevanje izobraževalne zakonodaje ter uporablja podatke, ki niso razčlenjeni le glede na spol, premoženje gospodinjstva in kraj bivanja, temveč tudi po etnični pripadnosti. Podatki na ravni posameznika odražajo tako stanje uresničevanja pravice v nerazvitih državah in državah v razvoju kot tudi v razvitih državah. Reprezentativnost podatkov UNICEF pa omogoča opazovanje časovnega trenda uresničevanja pravice in, v okviru obdobja zajema podatkov, med državami.

5. ZAKLJUČEK

Samo mednarodnopravno priznanje človekovih pravic, kar izkazuje tudi analiza v magistrskem delu, še ne pomeni dejanskega uresničevanja človekovih pravic. Vendar je ugotavljanje, ali določena država izpolnjuje ali krši obveznosti, ki jih je sprejela z mednarodnimi pogodbami s področja človekovih pravic, in v kakšni meri, težko. Pri tem se kažeta dva osnovna problema. Človekove pravice niso konkreten pojav, temveč kompleksen in večdimenzionalen koncept, ki ga ni preprosto spremljati. Poleg tega skušajo države svoje neustrezno, neučinkovito ali celo nezakonito delovanje prikriti.

Izven okvira OZN, ki za spremljanje uresničevanja določb mednarodnopravnih dokumentov s področja človekovih pravic uporablja posebne nadzorne mehanizme, predvidene s temi dokumenti, so na globalni ravni pomembno vlogo pri ugotavljanju stanja uresničevanja človekovih pravic prevzele na eni strani mednarodne nevladne organizacije in na drugi strani mednarodne vladne organizacije v okviru družine OZN, in sicer vsaka s svojim lastnim pristopom k spremljanju uresničevanja človekovih pravic. Mednarodne nevladne organizacije pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo podatke o kršitvah človekovih pravic, mednarodne vladne organizacije pa socialno-ekonomsko in drugo administrativno statistiko.

Kot je pokazala v tem magistrskem delu izvedena analiza pristopov stalnega spremljanja uresničevanja otrokovih pravic na globalni ravni, navedeni kategoriji pristopov k spremljanju uresničevanja človekovih pravic, tj. pristopa HRW in UNICEF, o stanju uresničevanja človekovih pravic na globalni ravni podajata različno zanesljivi in celoviti slike. Omejitve pristopov pri zanesljivem in celovitem odražanju stanja uresničevanja človekovih pravic izhajajo iz značilnosti teh pristopov, kar pomeni, da nobena od kategorij pristopov posamezno ne more odraziti zanesljive in celovite slike o dejanskem stanju uresničevanja človekovih pravic na globalni ravni.

Pristopi, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo podatke o kršitvah človekovih pravic, ne morejo odraziti uživanja človekovih pravic na nacionalni in globalni ravni. Ta omejitev izhaja iz načina spremljanja uresničevanja človekovih pravic, saj se kršitev pravic posameznikov ne ugotavlja z namenom, da se jih kvantificira, temveč

da se prikaže resnost posameznih dogodkov kršitev pravic. HRW lahko tako stanje uživanja človekovih pravic odrazi le na individualni ravni.

Pristopi, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo socialno-ekonomsko in drugo administrativno statistiko v podajanju zanesljivega odraza stanja uresničevanja človekovih pravic, niso omejeni le zaradi vira podatkov, ki so države, kar zmanjšuje zmožnost odražanja samovoljnega ali diskriminatornega ravnanja držav, temveč predvsem zaradi pomanjkanja reprezentativnih statističnih podatkov, na katerih temeljijo.

S študijo primerov sem ugotovila, da UNICEF od držav ne uspe pridobiti vseh podatkov za kazalnike oziroma podaja podatke, ki zaradi svoje starosti ne odražajo nujno dejanskega stanja uresničevanja otrokovih pravic. Nadalje se dvom o zanesljivosti podatkov, ki jih predstavlja UNICEF, poraja zaradi različnih vrednosti kazalnikov, v primeru, ko so ti kazalniki prikazani tako na podlagi podatkov iz uradne statistike držav kot tudi na podlagi podatkov iz mednarodno standardiziranih nacionalnih raziskav v gospodinjstvih. Pri tem nezanesljivost zbranih uradnih statističnih podatkov verjetno izhaja iz različnih načinov zbiranja podatkov v državah. Ne nazadnje je reprezentativnost podatkov, na katerih temelji pristop UNICEF, različna glede na spremljano pravico. V primeru spremljanja pravice do zaščite pred izkoriščanjem in pred škodljivimi oblikami dela podatki, nasprotno kot v primeru spremljanja pravice do izobraževanja, le v malo državah ustrezajo standardni definiciji dela otrok in se nanašajo na celotno ozemlje države. UNICEF torej podaja nekonsistentne podatke o uresničevanju otrokovih pravic med obdobji, med državami in glede na spremljane človekove pravice.

Pristope, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo socialno-ekonomsko in drugo administrativno statistiko, pa pomembno označuje še ena omejitev pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic, ki izhaja iz namena spremljanja uresničevanja človekovih pravic. Gre za uporabo kazalnikov človekovega razvoja ter referenčnih vrednosti, ki le posredno in v različni meri odražajo norme in načela človekovih pravic.

V nasprotju s HRW se je namen spremljanja stanja otrok v organizaciji UNICEF z leti bistveno spremenil. Spremljanje, ki je sprva imelo funkcijo ugotavljanja prednostnih nalog in ocenjevanja učinka ukrepov organizacije, je šele sčasoma in prek spremljanja izpolnjevanja mednarodno določenih ciljev prevzelo tudi vlogo spremljanja izpolnjevanja Konvencije o otrokovih pravicah. Analiza sprememb kazalnikov od leta 1983 je pokazala,

da je sprememba namena spremljanja sicer privedla do razvoja uporabljenih kazalnikov človekovega razvoja, vendar ne v smislu prilagoditve za spremljanje uresničevanja človekovih pravic, temveč predvsem v smislu prilagoditve za spremljanje mednarodno določenih ciljev. Tako kazalniki UNICEF, ki predvsem odražajo izide ukrepov držav, prikazujejo napredovanje držav pri izpolnjevanju ciljev, ki so si jih države zastavile kot del procesa izpolnjevanja svojih obveznosti, ne pa dejanskega izpolnjevanja teh obveznosti.

Vendar je zanesljivejša in celovitejša slika o uresničevanju človekovih pravic mogoča, če določeno človekovo pravico spremljata obe kategoriji pristopov. Z analizo značilnosti pristopov in s študijo primerov sem namreč ugotovila, da se pristop HRW in pristop UNICEF v prikazu uresničevanja skupno spremljanih otrokovih pravic dopolnjujeta, in sicer v naslednjih vidikih.

Pristop UNICEF podaja stanje kolektivnega uživanja pravic in pristop HRW stanje individualnega uživanja pravic. Natančneje, UNICEF podaja sliko uživanja pravice na nacionalnem in globalnem nivoju, ki jo HRW dopolnjuje s podatki o uživanju pravice na nivoju posameznikov, predvsem z vidika kršitev pravice zaradi samovoljnega ali diskriminatornega ravnanja držav.

Čeprav pristop HRW na nacionalni in globalni ravni ne more odraziti uživanja otrokovih pravic, lahko na nacionalni ravni s kvalitativnim opisom poda podatke o strukturi in procesu uresničevanja otrokove pravice. Na ta način dodatno dopolnjuje podatke pristopa UNICEF v smislu spremljanja uresničevanja pravice v pravu in spremljanja ukrepov pri uresničevanju pravice.

Podatki o stanju uresničevanja pravice, ki jih podaja UNICEF, vsebinsko zajemajo razširjenost neuresničevanja pravice, medtem ko podatki o stanju uresničevanja pravice, ki jih podaja HRW, zajemajo značilnosti neuresničevanja pravice. Tako UNICEF pravzaprav podaja podatke o učinkovitosti države pri uresničevanju otrokovih pravic, HRW pa opredeljuje situacije, ki negativno vplivajo na polno uresničevanje pravic otrok.

Razpoložljivost podatkov, na katerih temelji pristop UNICEF, je še posebej problematična v primerih, kjer je v državah zaradi človeške ali naravne katastrofe prišlo do razpada osnovne infrastrukture države. Način pridobivanja podatkov organizacije HRW navedeno omejitev presega do mere, ko zaradi varnostnih razlogov nadaljnje pridobivanje podatkov ni več mogoče.

Prav tako pristop HRW dopolnjuje podatke UNICEF v smislu odkrivanja podatkov o kršitvah pravic posameznikov, do katerih je prišlo zaradi samovoljnega ali diskriminatornega ravnanja držav. Takšnih podatkov države ne zbirajo oziroma jih prikrivajo, zato njihovo pridobivanje zahteva neposreden stik z žrtvami ali s pričami kršitev in fleksibilen način zbiranja podatkov.

Komplementarnost obravnavanih pristopov pa se je iz obsega spremljanih pravic kazala tudi v smislu, da pristop UNICEF večjo pozornost namenja otrokovim pravicam do preživetja in razvoja, torej predvsem ekonomskim, socialnim in kulturnim pravicam, medtem ko se pristop HRW bolj osredotoča na otrokove pravice do zaščite, torej predvsem na politične in državljske pravice. Vendar sem z analizo omejitev pristopov pri spremljanju različnih kategorij človekovih pravic, tj. državljskih in političnih pravic ter ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, ugotovila, da utemeljenega razloga za drugačno spremljanje državljskih in političnih ter ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, zaradi lastnosti pravic, ni.

Pač pa se komplementarnost pristopov v tem oziru izraža v smislu, da so zaradi svojih značilnosti pristopi, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo podatke o kršitvah človekovih pravic, primernejši za spremljanje negativnih dolžnosti pri spoštovanju, ščitenju in izpolnjevanju človekovih pravic, ki prevladujejo v kategoriji državljskih in političnih pravic, in pristopi, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo socialno-ekonomsko in drugo administrativno statistiko, primernejši za spremljanje uresničevanja pozitivnih dolžnosti pri spoštovanju, ščitenju in izpolnjevanju človekovih pravic, ki prevladujejo v kategoriji ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic.

Na ravni posamezne skupno spremljane človekove pravice, najsi bo državljska in politična pravica ali ekonomska, socialna in kulturna pravica, se ta komplementarnost pristopov odraža v smislu, da lahko pristopi, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo podatke o kršitvah človekovih pravic, odrazijo negativni vidik uresničevanja pravice, in pristopi, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo socialno-ekonomsko in drugo administrativno statistiko, odrazijo pozitivni vidik uresničevanja pravice.

Slika o uresničevanju človekove pravice, v primeru da uresničevanje človekove pravice spremljata obe kategoriji pristopov, je torej lahko zanesljivejša in celovitejša, kot če

uresničevanje človekove pravice spremlja le ena izmed kategorij pristopov. Vendar je nabor pravic, katerih uresničevanje spremljata oba pristopa stalnega spremljanja uresničevanja otrokovih pravic na globalni ravni, majhen. Pristopa HRW in UNICEF se ujemata le v spremljanju uresničevanja pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela, pravice do izobraževanja in pravic okuženih z virusom HIV oziroma obolelih za aidsom. Pravic do participacije oziroma soudeležbe otrok ne spremlja nobeden od pristopov.

Prav tako ne gre zanemariti dejstva, da omejitve pristopov, ki pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo socialno-ekonomsko in drugo administrativno statistiko, tudi pri skupnem spremljanju uresničevanja pravic niso presežene, kar se nanaša tako na pravilnost kot na reprezentativnost podatkov, na katerih pristopi temeljijo.

Nerepresentativnost podatkov je še posebej izražena v primeru spremljanja pravic, ki se uvrščajo v kategorijo državljanskih in političnih pravic. Študija primerov je namreč pokazala, da so podatki UNICEF-a o uresničevanju pravice do izobraževanja v primerjavi s podatki o uresničevanju pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in škodljivimi oblikami dela bolj reprezentativni, iz česar sledi, da je ob skupnem spremljanju pravic slika o uresničevanju pravic, ki se uvrščajo v kategorijo ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, zanesljivejša in celovitejša kot slika o uresničevanju pravic, ki se uvrščajo v kategorijo državljanskih in političnih pravic.

Sklenem lahko, da je odraz stanja uresničevanja otrokovih pravic, kot ga podajata pristopa HRW in UNICEF, gledano tako posamezno kot skupno, nezanesljiv in necelovit. Nezanesljivost in necelovitost slike uresničevanja otrokovih pravic na ravni posameznega pristopa izhaja iz značilnosti pristopov, kar se odraža tudi v nezanesljivosti in necelovitosti slike uresničevanja otrokovih pravic v primeru, če določeno pravico spremljata oba pristopa.

Kljub temu je identifikacija različnih, med seboj dopolnjujočih se vidikov slike stanja uresničevanja otrokovih pravic, kot jih podajata pristopa HRW in UNICEF, pomembna v smislu, da spremljanje uresničevanja človekovih pravic zahteva uporabo obeh pristopov, če naj spremljanje uresničevanja človekovih pravic čim bolj zanesljivo in celovito odraža dejansko stanje uresničevanja človekovih pravic. K sliki o uresničevanju človekovih pravic namreč vsak pristop prispeva vidike, ki jih drugi pristop ne more izraziti.

To velja tudi v smislu spremljanja pravic, ki se uvrščajo v različne kategorije človekovih pravic, tj. med državljanske in politične pravice oziroma med ekonomske, socialne in kulturne pravice. Ne gre za to, da je zmožnost posameznega pristopa za odražanje stanja uresničevanja človekovih pravic omejena glede na vsebino človekove pravice, temveč za to, da posamezni pristop lahko odrazi le negativni oziroma pozitivni vidik uresničevanja določene pravice.

6. LITERATURA

- Algård, Andrea. 2006. *Challenges and Possibilities Arising in the Development of Human Rights Indicators for State Reporting*. Dostopno prek: [http://web2.jur.lu.se/Internet/english/essay/Masterth.nsf/0/B54954A8612ED38BC125727500567811/\\$File/xsmall.pdf?OpenElement](http://web2.jur.lu.se/Internet/english/essay/Masterth.nsf/0/B54954A8612ED38BC125727500567811/$File/xsmall.pdf?OpenElement) (23. november 2008).
- Andersen, Erik Andre in Hans-Otto Sano. 2006. *Human Rights Indicators at Programme and Project level - Guidelines for Defining Indicators, Monitoring and Evaluation*. Copenhagen: The Danish Institute for Human Rights. Dostopno prek: <http://www.humanrights.dk/files/pdf/indikatorMANUALwebPDF.pdf> (28. oktober 2008).
- Beeckman, Katrien. 2004. Measuring the implementation of the right to education: educational versus human rights indicators. *The International Journal of Children's Rights* 12 (2004): 71–84.
- Benko, Eleanor. 2005. *How Human Rights Organizations Measure Human Rights*. Cambridge: Carr Center for Human Rights Policy, A Carr Center Project Report, Summer 2005. Dostopno prek: http://www.ksg.harvard.edu/cchrp/pdf/Measurement_2005Report.pdf (5. maj 2006).
- Black, Maggie. 1994. *Monitoring the Rights of Children, Innocenti Global Seminar, Summary Report*. Firenze: UNICEF International Child Development Centre, Innocenti Global Seminar inglse94/5. Dostopno prek: http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/igs_monitoring.pdf (8. oktober 2008).
- Carr Center for Human Rights Policy. 2005. *Measurement and Human Rights: Tracking Progress, Assessing Impact, A Carr Center Project Report, Summer 2005*. Dostopno prek: http://www.hks.harvard.edu/cchrp/pdf/Measurement_2005Report.pdf (5. maj 2006).
- Carvalho, Edzia. 2008. *Measuring Children's Rights: An Alternative to Existing Approaches*. Dostopno prek: http://www.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/2/5/4/6/3/pages254633/p254633-1.php (29. november 2008).

- Chapman, Audrey R. 2000. *Indicators and Standards for Monitoring Economic, Social and Cultural Rights*. Dostopno prek: http://hdr.undp.org/docs/events/global_forum/2000/chapman.pdf (5. november 2008).
- Civil Society International. 2003. *Moscow Helsinki Group*. Dostopno prek: <http://www.civilsoc.org/nisorgs/russwest/moscow/helsinki.htm> (30. januar 2007).
- Dudai, Ron. 2007. A to Z of Abuses: "State of the Art" in Global Human Rights Monitoring. *Development and Change* 38(6) 2007: 1255–65.
- Dueck, Judith, Manuel Guzman in Bert Verstappen. 2001. *HURIDOCS Events Standard Formats, A Tool for Documenting Human Rights Violations, Second, Revised Edition*. Dostopno prek: <http://www.huridocs.org/tools/monitoring/openevsys/esfen.pdf> (13. januar 2009).
- Ekonomski in socialni svet. 2003. *Norms on the responsibilities of transnational corporations and other business enterprises with regard to human rights*, E/CN.4/Sub.2/2003/12/Rev.2. Dostopno prek: [http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.CN.4.Sub.2.2003.12.Rev.2.En](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/E.CN.4.Sub.2.2003.12.Rev.2.En) (9. oktober 2008).
- Ennew, Judith. 1997. *Monitoring Children's Rights, Indicators for Children's Rights Project*. Oslo: Childwatch International. Dostopno prek: http://child-abuse.com/childhouse/childwatch/cwi/projects/indicators/monitoring/ind_mon_index.html (29. november 2008).
- Fasel, Nicolas. 2006. *Indicators for Human Rights Compliance Assessment*. Dostopno prek: http://www.humanrightsimpact.org/fileadmin/hria_resources/conference_presentation/Nicolas_Fasel_Presentation.ppt (3. november 2008).
- Filmer-Wilson, Emilie. 2005. *An Introduction into the Use of Human Rights Indicators for Development Programmes*. Dostopno prek: http://www.undg.org/archive_docs/6135-An_Introduction_into_the_Use_of_Human_Rights_Indicators_for_Development_Programmes.doc (5. maj 2009).
- Fröberg, Ann-Mari. 2005. *Report of Turku Expert Meeting on Human Rights Indicators*. Dostopno prek: <http://web.abo.fi/instut/imr/research/seminars/indicators/Report.doc> (22. april 2006).

- Fukuda-Parr, Sakiko. 2001. Indicators of human development and human rights – overlaps, differences... and what about the human development index? *Statistical Journal of the United Nations ECE* 18 (2001): 239–48.
- Garonna, Paolo in Evren Balta. 2002. Measuring human rights: The challenges for the information society. *Statistical Journal of the United Nations ECE* 19 (2002): 277–94.
- Generalna skupščina. 1990. *World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children and Plan of Action for implementing the World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children in the 1990s* – Deklaracija o preživetju, zaščiti in razvoju otrok in načrt ukrepov za izvajanje Deklaracije o preživetju, zaščiti in razvoju otrok v 90-ih letih, A/45/625, sprejeta 18. oktobra 1990. Dostopno prek: <http://www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=A/45/625> (9. oktober 2007).
- Generalna skupščina. 2000. *United Nations Millennium Declaration* – Deklaracija Združenih narodov za novo tisočletje, A/RES/55/2, sprejeta 18. septembra 2000. Dostopno prek: <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm> (9. oktober 2008).
- Generalna skupščina. 2002. *Declaration A World fit for children* – Deklaracija Svet po meri otrok, S-72/2, sprejeta 11. oktobra 2002. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/worldfitforchildren/files/A-RES-S27-2E.pdf> (9. maj 2008).
- Generalna skupščina. 2005a. *Effective implementation of international instruments on human rights, including reporting obligations under international instruments on human rights*, A/60/278. Dostopno prek: http://www.bayefsky.com/general/mc_17th_report_2005.pdf (2. december 2008).
- Generalna skupščina. 2005b. *2005 World Summit Outcome*, A/RES/60/1. Dostopno prek: http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Attach/Indicators/ares60_1_2005summit_eng.pdf (9. oktober 2008).
- Gibbons, Elizabeth D., Friedrich Huebler in Edilberto Loaiza. 2005. *Child Labour, Education and the Principle of Non-Discrimination*. Dostopno prek: http://www.childinfo.org/files/Gibbons_Huebler_Loaliza_2005_Childlabor.pdf (22. marec 2009).

- Gradisnik, Maria in Silvia Hemetsberger. 2005. *Human Rights Watch*. Dostopno prek: <http://scc.uni-graz.at/pdf/ss04/Campbell/HumanRightsWatch.pdf> (15. januar 2007).
- Green, Maria. 2001. What We Talk About When We Talk About Indicators: Current Approaches to Human Rights Measurement. *Human Rights Quarterly* 23 (2001): 1062–97.
- Guzman, Manuel Mario. 2001. The investigation and documentation of events as a methodology in monitoring human rights violations. *Statistical Journal of the United Nations ECE* 18 (2001): 249–57.
- Guzman, Manuel in Bert Verstappen. 2003. *What is monitoring*. Versoix: Human Rights Information and Documentation Systems, International. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=i5dTt2_wJ2UC&pg=PA1&hl=sl&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q=&f=false (9. september 2009).
- Huebler, Friedrich. 2008a. *Child labour and school attendance: Evidence from MICS and DHS surveys*. Madrid: Universidad Carlos III de Madrid, Seminar on child labour, education and youth employment. Dostopno prek: http://www.childinfo.org/files/Child_labour_school_FHuebler_2008.pdf (22. marec 2009).
- 2008b. *Beyond Gender: Measuring Disparity in South Asia using an Education Parity Index*. Dostopno prek: <http://huebler.info/2008/Huebler-2008-Disparity.pdf> (5. april 2009).
- Human Rights Watch. 1995. *Children in Confinement in Louisiana*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/legacy/reports/1995/Us3.htm> (16. april 2009).
- 1996. *Modern Capital of Human Rights? Abuses in the State of Georgia*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/legacy/reports/1996/Us.htm> (16. april 2009).
- 1997a. *Juvenile Injustice, Police Abuse and Detention of Street Children in Kenya*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/legacy/reports/1997/kenya/> (16. april 2009).
- 1997b. *Guatemala's Forgotten Children, Police Violence and Abuses in Detention*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/legacy/reports/1997/guat1/> (16. april 2009).

- 1998. *Annual Report 1998*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/annual-report/1998/index.html> (19. februar 2007).
- 1999a. *Spare the Child, Corporal Punishment in Kenyan Schools*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/legacy/reports/1999/kenya/> (28. marec 2009).
- 1999b. *No Minor Matter, Children in Maryland's Jails*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/legacy/reports/1999/maryland/> (16. april 2009).
- 1999c. *"Nobody's Children", Jamaican Children in Police Detention and Government Institutions*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/jam995.pdf> (16. april 2009).
- 2000a. *Annual Report 2000*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/annual-report/2000/> (19. februar 2007).
- 2000b. *Fingers to the Bone, United States Failure to Protect Child Farmworkers*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/frmwrk006.pdf> (19. marec 2009).
- 2001a. *Annual Report 2001*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://hrw.org/annual-report/2001.pdf> (19. februar 2007).
- 2001b. *Easy Targets: Violence Against Children Worldwide*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/violence2001.pdf> (17. marec 2009).
- 2001c. *Underaged and Unprotected, Child Labor in Egypt's Cotton Fields*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/legacy/reports/2001/egypt/index.htm> (17. marec 2009).
- 2001č. *Scared at School, Sexual Violence Against Girls in South African Schools*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/legacy/reports/2001/safrica/> (28. marec 2009).
- 2001d. *Hatred in the Hallways, Violence and Discrimination Against Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Students in U.S. Schools*. New York, Washington, London,

- Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/usalbg01.pdf> (28. marec 2009).
- 2001e. *Second Class, Discrimination Against Palestinian Arab Children in Israel's Schools*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/ISRAEL0901.pdf> (28. marec 2009).
- 2002a. *Annual Report 2002*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://hrw.org/annual-report/2002.pdf> (19. februar 2007).
- 2002b. *Child Labor in Agriculture*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/legacy/background/crp/back0610.htm> (19. marec 2009).
- 2002c. *From The Household To The Factory, Sex Discrimination in the Guatemalan Labor Force*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/legacy/reports/2002/guat/> (19. marec 2009).
- 2002č. *Tainted Harvest, Child Labor and Obstacles to Organizing on Ecuador's Banana Plantations*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/legacy/reports/2002/ecuador/> (19. marec 2009).
- 2002d. *Ignorance Only: HIV/AIDS, Human Rights And Federally Funded Abstinence-Only Programs In The United States*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/legacy/reports/2002/usa0902/USA0902.pdf> (28. marec 2009).
- 2003a. *Annual Report 2003*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://hrw.org/annual-report/2003.pdf> (19. februar 2007).
- 2003b. *Small Change, Bonded Child Labor in India's Silk Industry*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/india0103.pdf> (19. marec 2009).
- 2003c. *Borderline Slavery, Child Trafficking In Togo*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/togo0403.pdf> (19. marec 2009).
- 2004a. *Turning a blind eye, Hazardous Child Labor in El Salvador's Sugarcane Cultivation*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno

- prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/elsalvador0604full.pdf> (15. marec 2009).
- 2004b. *Financial Statements, Year Ended March 31, 2004*. Dostopno prek: <http://hrw.org/annual-report/finStmnt2004.pdf> (19. februar 2007).
- 2004c. *No Rest, Abuses Against Child Domestic Workers in El Salvador*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/elsalvador0104.pdf> (14. marec 2009).
- 2004č. *Child Domestic Workers: The World's Invisible Workers*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: http://www.hrw.org/legacy/english/docs/2004/06/10/africa8789_txt.htm (14. marec 2009).
- 2004d. *Forgotten Schools, Right to Basic Education for Children on Farms in South Africa*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/southafrica0504.pdf> (28. marec 2009).
- 2004e. *Future Forsaken, Abuses Against Children Affected by HIV/AIDS in India*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/FutureForsaken.pdf> (28. marec 2009).
- 2005a. *Annual Report 2005*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://hrw.org/annual-report/2005.pdf> (19. februar 2007).
- 2005b. *Always on Call, Abuse and Exploitation of Child Domestic Workers in Indonesia*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/indonesia0605.pdf> (15. marec 2009).
- 2005c. *Inside the Home, Outside the Law, Abuse of Child Domestic Workers in Morocco*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/morocco1205wcover.pdf> (16. marec 2009).
- 2005č. *Failing Our Children, Barriers to the Right to Education*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/education0905.pdf> (28. marec 2009).
- 2005d. *Letting Them Fail, Government Neglect and the Right to Education for Children Affected by AIDS*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch.

- Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/africa1005.pdf> (28. marec 2009).
- 2006a. *About HRW, Some Frequently Asked Questions About Human Rights Watch*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/about/faq/> (30. januar 2007).
- 2006b. *About HRW, Board of Directors & Advisory Committees*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/about/info/board.html> (30. januar 2007).
- 2006c. *Global Issues*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/advocacy/index.htm> (3. februar 2006).
- 2006č. *Annual Report 2006*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://hrw.org/annual-report/2006.pdf> (19. februar 2007).
- 2006d. *Swept Under the Rug, Abuses against Domestic Workers Around the World*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/wrd0706webwcover.pdf> (15. marec 2009).
- 2006e. *Lessons in Terror, Attacks on Education in Afghanistan*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/afghanistan0706.pdf> (28. marec 2009).
- 2006f. *Children's Rights, About the Children's Rights Division*. Dostopno prek: <http://hrw.org/children/about.htm> (8. maj 2007).
- 2006g. *About HRW, Who We Are, What We Do*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/about/howeare.html> (8. maj 2007).
- 2007a. *Financial Statements, Year Ended June 30, 2007*. Dostopno prek: http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/finStmnt2007.pdf (8. december 2008).
- 2007b. *Bottom of the Ladder, Exploitation and Abuse of Girl Domestic Workers in Guinea*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/guinea0607webwcover.pdf> (16. marec 2009).
- 2007c. *Violence against Child Domestic Workers*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: http://www.hrw.org/legacy/english/docs/2007/02/20/global15343_txt.htm (16. maj 2009).

- 2007č. *No One Is Safe, Insurgent Attacks on Civilians in Thailand's Southern Border Provinces*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/thailand0807.pdf> (28. marec 2009).
- 2008a. *About us, Frequently Asked Questions*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/en/node/75138> (8. december 2008).
- 2008b. *Human Rights Watch Council*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/en/council> (9. december 2008).
- 2008c. *World Report 2008*. New York, Washington, London, Brussels: Human Rights Watch. Dostopno prek: http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/wr2k8_web.pdf (15. december 2008).
- 2008č. *Our Research Methodology*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/en/node/75141> (9. december 2008).
- 2008d. Kenneth Roth. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/en/bios/kenneth-roth> (12. september 2009).
- 2009a. *Human Rights Watch Annual Report 2008. Tyranny has a Witness*. Dostopno prek: http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/AR2008-web.pdf (25. september 2009).
- 2009b. *United States Ratification of International Human Rights Treaties*. Dostopno prek: http://www.hrw.org/en/news/2009/07/24/united-states-ratification-international-human-rights-treaties#_Convention_on_the_1 (25. september 2009).
- ILOLEX. 2009. *Convention No. C182*. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/ratifce.pl?C182> (24. september 2009).
- Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o prodaji in prostituciji otrok in otroški pornografiji – Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography*. 2000. Dostopno prek: <http://www.unhcr.ch/html/menu2/6/crc/treaties/opsc.htm> (4. maj 2008).
- Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o sodelovanju otrok v oboroženih konfliktih – Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict*. 2000. Dostopno prek: <http://www.unhcr.ch/html/menu2/6/protocolchild.htm> (4. december 2008).

- Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi. *Helsinki Final Act* – Helsinška sklepna listina, sprejeta 1. 8. 1975. Dostopno prek: http://www.osce.org/documents/mcs/1975/08/4044_en.pdf (30. januar 2007).
- Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk – Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. 1979. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/law/cedaw.htm> (14. julij 2009).
- Konvencija o otrokovih pravicah – Convention on the Rights of the Child*. 1989. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm> (14. julij 2009).
- Konvencija o pravicah invalidov – Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. 2006. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/law/disabilities-convention.htm> (14. julij 2009).
- Konvencija o prepovedi najhujših oblik dela otrok in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo – Convention concerning the Prohibition and immediate Action for the Elimination of the worst forms of child labour*. 1999. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C182> (25. avgust 2009).
- Konvencija proti diskriminaciji v izobraževanju – Convention against Discrimination in Education*. 1960. Dostopno prek: http://www.unesco.org/education/pdf/DISCRI_E.PDF (14. julij 2009).
- Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja – Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. 1984. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/law/pdf/cat.pdf> (14. julij 2009).
- Landmann, Todd. 2004. Measuring Human Rights: Principle, Practice, and Policy. *Human Rights Quarterly* 26 (2004): 906–31.
- Landman, Todd in Julia Häusermann. 2003. *Map-Making and Analysis of the Main International Initiatives on Developing Indicators on Democracy and Good Governance*. Dostopno prek: <http://www.jus.uio.no/forskning/grupper/humrdev/ProjectIndicators/Landman.pdf> (5. maj 2006).
- Malhotra, Rajeev in Nicolas Fasel. 2005. *Quantitative Human Rights Indicators - A survey of major initiatives*. Dostopno prek: <http://www.jus.uio.no/forskning/grupper/humrdev/Project-Indicators/Malhotra&Fasel.pdf> (5. maj 2006).

- Maastricht Guidelines on Violations of Economic, Social and Cultural Rights*. 1997. Dostopno prek: http://www1.umn.edu/humanrts/instate/Maastrichtguidelines_.html (12. september 2009).
- Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije – International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*. 1965. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm> (14. julij 2009).
- Mednarodna konvencija o zaščiti pravic vseh delavcev migrantov in članov njihovih družin – International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*. 1990. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/english/law/cmw.htm> (31. maj 2006).
- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah – International Covenant on Civil and Political Rights*. 1966. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm> (14. julij 2009).
- Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah – International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. 1966. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm> (14. julij 2009).
- Nacionalna komisija za razporejene kaste in razporejena plemena. 1998. *Fourth Report, 1996-97 & 1997-98*. Dostopno prek: <http://ncsc.nic.in/index3.asp?ssid=220> (21. september 2009).
- Odbor za človekove pravice. 1992. *General Comment No. 20: Replaces general comment 7 concerning prohibition of torture and cruel treatment or punishment (Article 7), A/47/40*. Dostopno prek: [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/6924291970754969c12563ed004c8ae5?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/6924291970754969c12563ed004c8ae5?Opendocument) (25. maj 2006).
- Odbor za ekonomske, kulturne in socialne pravice. 1987. *The Limburg Principles on the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, E/CN.4/1987/17/Annex*. Dostopno prek: <http://www.fao.org/righttofood/KC/downloads/vl/en/details/212296.htm> (12. september 2009).
- Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice. 1989. *General comment No. 1: Reporting by States parties, E/1989/22*. Dostopno prek: [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/38e23a6ddd6c0f4dc12563ed0051cde7?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/38e23a6ddd6c0f4dc12563ed0051cde7?Opendocument) (25. september 2006).

- Odbor za odpravo diskriminacije žensk. 1989. *General Recommendation No. 9: Statistical data concerning the situation of women*, A/44/38. Dostopno prek: http://www.bayefsky.com/general/cedaw_genrecom_9.php (25. september 2006).
- Office of the High Commissioner for Human Rights. NDa. *Rights-based approaches*. Dostopno prek: <http://www.unhchr.ch/development/approaches-04.html> (23. november 2008).
- Office of the High Commissioner for Human Rights. 2002. *Draft Guidelines: A Human Rights Approach to Poverty Reduction Strategies*. Dostopno prek: http://www.fao.org/righttofood/kc/downloads/vl/docs/Human%20rights%20approach%20to%20poverty%20reduction%20strategies_draft%20guidelines.pdf (12. julij 2009).
- Organisation for Economic co-operation and Development. 2008. *Guidelines for Multinational Enterprises*. Paris: Organisation for Economic co-operation and Development. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/56/36/1922428.pdf> (9. september 2009).
- Popov, Oleg. 2004. *Human Rights Watch as a political instrument of liberal cosmopolitan elite of the United States of America*. Dostopno prek: <http://www.pravoslavie.ru/enarticles/041126143655> (1. februar 2007).
- Roth, Kenneth. 2004. Defending Economic, Social and Cultural Rights: Practical Issues Faced by an International Human Rights Organization. *Human Rights Quarterly* 26 (2004): 63–73.
- Sano, Hans-Otto in Lone Lindholt. 2000. *Human Rights Indicators: Country data and methodology 2000*. Dostopno prek: <http://www.jus.uio.no/forskning/grupper/humrdev/Project-Indicators/Workshop06/Background/Sano&Lindholt.pdf> (2. januar 2009).
- Scheinin, Martin. 2005. *Use of Indicators by Human Rights Treaty Bodies – Experiences and Potentials*. Dostopno prek: <http://www.abo.fi/institut/imr/research/seminars/indicators/ScheininIndicators.doc> (27. april 2006).
- The United Nations Children's Fund. 1980. *The State of the World's Children 1980–81*. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World's%20Children%201980-81.pdf> (30. avgust 2008).

- 1982. *The State of the World's Children 1982–83*. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201982-83.pdf> (26. maj 2009).
- 1983. *The State of the World's Children 1984*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201984.pdf> (26. januar 2009).
- 1984. *The State of the World's Children 1985*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201985.pdf> (26. januar 2009).
- 1985. *The State of the World's Children 1986*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201986.pdf> (26. januar 2009).
- 1986. *The State of the World's Children 1987*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201987.pdf> (26. januar 2009).
- 1987. *The State of the World's Children 1988*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201988.pdf> (26. januar 2009).
- 1988. *The State of the World's Children 1989*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201989.pdf> (26. januar 2009).
- 1989. *The State of the World's Children 1990*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201990.pdf> (26. januar 2009).
- 1990. *The State of the World's Children 1991*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201991.pdf> (26. januar 2009).
- 1991. *The State of the World's Children 1992*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201992.pdf> (26. avgust 2009).

- 1992. *The State of the World's Children 1993*. New York: Oxford University Press.
Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201993.pdf> (26. januar 2009).
- 1993a. *The Progress of Nations 1994*. Dostopno prek: http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/16/2e/ad.pdf (6. oktober 2008).
- 1993b. *The State of the World's Children 1994*. New York: Oxford University Press.
Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201994.pdf> (26. januar 2009).
- 1994. *The State of the World's Children 1995*. New York: Oxford University Press.
Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201995.pdf> (26. januar 2009).
- 1995a. *The State of the World's Children 1996*. New York: Oxford University Press.
Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201996.pdf> (26. januar 2009).
- 1995b. *The Progress of Nations 1995*. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/pon95/> (26. januar 2009).
- 1996a. *1996 UNICEF Annual Report*. New York: United Nations Children's Fund.
Dostopno prek: <http://www.unicef.org/ar96/> (3. oktober 2007).
- 1996b. *The Progress of Nations 1996*. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/pon96/> (6. oktober 2008).
- 1996c. *The State of the World's Children 1997*. New York: Oxford University Press.
Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201997.pdf> (26. januar 2009).
- 1997a. *1997 UNICEF Annual Report*. New York: United Nations Children's Fund.
Dostopno prek: <http://www.unicef.org/ar97/> (3. oktober 2007).
- 1997b. *The State of the World's Children 1998*. New York: Oxford University Press.
Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201998.pdf> (26. januar 2009).
- 1998a. *1998 UNICEF Annual Report*. New York: United Nations Children's Fund.
Dostopno prek: <http://ux641a12.unicef.org/ar98/> (3. oktober 2007).

- 1998b. *Indicators for global monitoring of child rights*. Dostopno prek: <http://www.childinfo.org/CRind/crcsumrpt.pdf> (1. maj 2006).
- 1998c. *Guidelines for human rights-based programming approach*, CF/EXD/1998-04. Dostopno prek: <http://www.fao.org/righttofood/kc/downloads/vl/docs/212951.pdf> (9. oktober 2008).
- 1998č. *The State of the World's Children 1999*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%201999.pdf> (26. januar 2009).
- 1999a. *1999 UNICEF Annual Report*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: [http://www.cf-hst.net/UNICEF-TEMP/UNICEF%20Annual%20Reports/UNICEF%20Annual%20Report%201999%20\(covering%201998\).pdf](http://www.cf-hst.net/UNICEF-TEMP/UNICEF%20Annual%20Reports/UNICEF%20Annual%20Report%201999%20(covering%201998).pdf) (17. oktober 2007).
- 1999b. *The State of the World's Children 2000*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%202000.pdf> (26. januar 2009).
- 2000a. *2000 UNICEF Annual Report*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/publications/files/pub_ar00_en.pdf (3. oktober 2007).
- 2000b. *The State of the World's Children 2001*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%202001.pdf> (26. januar 2009).
- 2000c. *The Progress of Nations 2000*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/pon00/> (6. oktober 2008).
- 2001a. *2001 UNICEF Annual Report*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/publications/files/Annual_Report_2001.pdf (3. oktober 2007).
- 2002a. *2002 UNICEF Annual Report*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/publications/files/pub_ar02_en.pdf (3. oktober 2007).

- 2002b. *The State of the World's Children 2003*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%202003.pdf> (26. januar 2009).
- 2003a. *Annual Report*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/publications/files/pub_ar03_en.pdf (3. oktober 2007).
- 2003b. *The State of the World's Children 2004*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%202004.pdf> (26. januar 2009).
- 2004a. *Annual Report 2003*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/publications/files/unicef_eng_final.pdf (22. september 2007).
- 2004b. *Progress for Children, A Child Survival Report Card: Number 1, 2004*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/progressforchildren/2004v1/pdf/pfc_eng.pdf (9. oktober 2008).
- 2004c. *The State of the World's Children 2005*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%202005.pdf> (26. januar 2009).
- 2005a. *Annual Report 2004*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/publications/files/UNICEFAnnualReport2004_eng.pdf (22. september 2007).
- 2005b. *Progress for Children, A Report Card on Gender Parity and Primary Education: Number 2, April 2005*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/progressforchildren/2005n2/PFC05n2en.pdf> (9. oktober 2008).
- 2005c. *Progress for Children, A Report Card on Immunization: Number 3, September 2005*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/progressforchildren/2005n3/PFC3_English2005.pdf (9. oktober 2008).
- 2005d. *The State of the World's Children 2006*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%202006.pdf> (26. januar 2009).
- 2006a. *Annual Report 2005*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/publications/files/pub_ar2005_en.pdf (22. september 2007).

- 2006b. *Progress for Children, A Report Card on Nutrition: Number 4, May 2006*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/progressforchildren/2006n4/files/PFC4_EN_8X11.pdf (9. oktober 2008).
- 2006c. *Progress for Children, A Report Card on Water and Sanitation: Number 5, September 2006*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/progressforchildren/2006n5/files/PFCEnglish_PDF.pdf (9. maj 2009).
- 2006d. *The State of the World's Children 2007*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%202007.pdf> (26. januar 2009).
- 2007a. *Annual Report 2006*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/publications/files/Annual_Report_2006.pdf (18. september 2007).
- 2007b. *Progress for Children, A World fit for Children Statistical Review: Number 6, December 2007*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/progressforchildren/2007n6/files/Progress_for_Children_-_No._6.pdf (8. oktober 2008).
- 2007c. *Kako UNICEF pridobiva in razporeja sredstva*. Dostopno prek: <http://www.unicef.si/main/sredstva.wlgt> (18. september 2007).
- 2007č. *The State of the World's Children 2008*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc08/docs/sowc08.pdf> (26. januar 2009).
- 2007d. *The State of the World's Children. Searchable PDF archive*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/sowc/index_38236.html (26. januar 2009).
- 2008a. *About UNICEF: Who we are, Who we are*. Dostopno prek: http://www.unicef.org/about/who/index_introduction.html (10. september 2008).
- 2008b. *About UNICEF: Structure and contact information, The structure of UNICEF*. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/about/structure/index.html> (10. september 2008).

- 2008c. *About UNICEF: Structure and contact information, UNICEF Regional Offices*. Dostopno prek: http://www.unicef.org/about/structure/index_regional.html (10. september 2008).
- 2008č. *About UNICEF: Structure and contact information, UNICEF Headquarters*. Dostopno prek: http://www.unicef.org/about/structure/index_headquarters.html (12. september 2008).
- 2008d. *UNICEF Executive Board, About the Executive Board*. Dostopno prek: http://www.unicef.org/about/execboard/index_13211.html (12. september 2008).
- 2008e. *UNICEF Executive Board, Introduction*. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/about/execboard/index.html> (12. september 2008).
- 2008f. *Archives, UNICEF Leadership - Executive Directors*. Dostopno prek: <http://www.cf-hst.net/UNICEF-TEMP/CF-hst%20redesign/leadership.htm> (22. september 2008).
- 2008g. *About UNICEF: Who we are, FAQ*. Dostopno prek: http://www.unicef.org/about/who/index_faq.html (22. september 2008).
- 2008h. *Progress for Children, A Report Card on Maternal Mortality: Number 7, September 2008*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/publications/files/Progress_for_Children-No._7_Lo-Res_082008.pdf (8. oktober 2008).
- 2008i. *Annual Report 2007*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/publications/files/Annual_Report_2007.pdf (8. december 2008).
- 2008j. *UNICEF po svetu*. Dostopno prek: http://www.unicef.si/main/unicef_po_svetu.wlgt (9. september 2008).
- 2008k. *The State of the World's Children 2009*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/sowc09/docs/SOWC09-FullReport-EN.pdf> (26. januar 2009).
- 2009a. *Childinfo, Monitoring the Situation of Children and Women, Statistics by Area/Child Protection, Child Labour, The Challenge*. Dostopno prek: <http://www.childinfo.org/labour.html> (22. marec 2009).

- 2009b. *Childinfo, Monitoring the Situation of Children and Women, Statistics by Area/Education, Methodology*. Dostopno prek: http://www.childinfo.org/education_methodology.html (5. april 2009).
- 2009c. *Annual Report 2008*. New York: United Nations Children's Fund. Dostopno prek: http://www.unicef.org/publications/files/UNICEF_Annual_Report_2008_EN_31July09.pdf (25. september 2009).
- The World Bank. 2009. *WDI, GDF & ADI Online Databases*. Dostopno prek: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20398986~menuPK:64133163~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419,00.html> (25. avgust 2009).
- Treanor, Paul. 2004. *Who is behind Human Rights Watch?* Dostopno prek: <http://web.inter.nl.net/users/Paul.Treanor/HRW.html> (19. februar 2007).
- UNESCO Institute for Statistics. 2005. *Children out of school: Measuring exclusion from primary education*. Montreal: UNESCO Institute for Statistics. Dostopno prek: http://www.childinfo.org/files/education_publication UIS_UNICEF_2005_COOS.pdf (15. april 2009).
- UNICEF UK Youth Voice. 2007a. *What is the history of UNICEF?* Dostopno prek: <http://www.unicef.org.uk/youthvoice/whatis.asp?faqitem=4> (7. maj 2007).
- United Nations Development Programme. 2000. *Human Development Report 2000*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2000/> (29. november 2008).
- 2007. *Human Development Report 2007/2008*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2007-2008/chapters/> (25. avgust 2009).
- 2009. *Human Development Reports*. Dostopno prek: http://hdr.undp.org/xmlsearch/reportSearch?y=*&c=g&t=*&k= (25. avgust 2009).
- United Nations Statistics Division. 2008. *Official list of MDG indicators*. Dostopno prek: <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Host.aspx?Content=Indicators/OfficialList.htm> (9. oktober 2008).
- Združeni narodi. 2004. *Guidelines on an expanded core document and treaty-specific targeted reports and harmonized guidelines on reporting under the international human*

- rights treaties*, HRI/MC/2004/3. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G04/421/61/PDF/G0442161.pdf?OpenElement> (27. maj 2006).
- 2005a. *The Human Rights-Based Approach to Development Cooperation: Towards a Common Understanding Among the UN Agencies*. Dostopno prek: http://www.crin.org/docs/resources/publications/hrbap/HR_common_understanding.doc (2. december 2008).
- 2005b. *Revised Draft Harmonized Guidelines for Reporting under the International Human Rights Treaties including Guidelines on an Expanded Core Document and Targeted Reports*, HRI/MC/2005/3. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G05/422/26/PDF/G0542226.pdf?OpenElement> (27. maj 2006).
- 2006a. *Harmonized guidelines on reporting under the international human rights treaties, including guidelines on a common core document and treaty-specific documents*, HRI/MC/2006/3. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/419/42/PDF/G0641942.pdf?OpenElement> (27. maj 2006).
- 2006b. *Report on indicators for monitoring compliance with international human rights instruments*, HRI/MC/2006/7. Dostopno prek: http://www.bayefsky.com/general/hri_mc_2006_7.pdf (11. november 2008).
- 2008a. *Compilation of Guidelines on the Form and Content of Reports to be submitted by States Parties to the International Human Rights Treaties*, HRI/GEN/2/Rev.5. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G08/422/10/PDF/G0842210.pdf?OpenElement> (8. december 2008).
- 2008b. *Report on indicators for promoting and monitoring the implementation of human rights*, HRI/MC/2008/3. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/icm-mc/docs/HRI.MC.2008.3EN.pdf> (23. junij 2008).
- 2009. *Treaty Collection*. Dostopno prek: <http://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=4&subid=A&lang=en> (14. julij 2009).
- Würth, Anna in Frauke Lisa Seidensticker. 2005. *Indices, Benchmarks, and Indicators: Planning and Evaluating Human Rights Dialogues*. Berlin: German Institute for Human Rights. Dostopno prek: http://files.institut-fuer-menschenrechte.de/488/d44_v1_file_438eb21f40c35_FLS_AW_HRDialogues_Nov_2005_A4.pdf (14. september 2008).